

RAPPORT 1581

Eindverslag
Tongeren, Repenstraat 11

Het verbouwen en herbestemmen van
een gebouw 'hôtel Schaetzen'

Patrick Reygel, Natasja De Winter & Dirk Pauwels
Oktober 2025

ARON-RAPPORT 1581

EINDVERSLAG

TONGEREN, REPENSTRAAT 11 HET VERBOUWEN EN HERBESTEMMEN VAN EEN GEBOUW 'HÔTEL SCHAEZEN'

Patrick Reygel, Natasja De Winter & Dirk Pauwels

Bilzen
2025

Colofon

ARON rapport 1581 – Eindverslag –Tongeren, Repenstraat 11. Het verbouwen en herbestemmen van een gebouw ‘Hôtel Schaetzen’,

Erkend archeoloog:	Patrick Reygel (OE/ERK/Archeoloog/2015/00092)
Auteurs:	Patrick Reygel, Natasja De Winter & Dirk Pauwels
Foto's en tekeningen:	ARON bv (tenzij anders vermeld)
Wettelijk depot:	D/2025/12.651/52

ARON bv bewaart op een beveiligde wijze enkel informatie over opdrachtgevers en initiatiefnemers met specifieke doelen. Gegevens worden niet gedeeld met derden zonder uitdrukkelijke toestemming van de opdrachtgevers of initiatiefnemers. Gegevens worden op vraag van de opdrachtgevers of initiatiefnemers aangepast of gewist.

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bv mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bv
Archeologisch Projectbureau
Bremakker 35
3740 Bilzen
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel: 089/511.792

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL.....	1
INLEIDING	3
1. BESCHRIJVEND GEDEELTE.....	4
1.1 Administratieve gegevens	4
1.2 Archeologische voorkennis.....	6
1.3 De onderzoeksopdracht	6
1.3.1 De geplande werken en hun impact.....	6
1.3.2 Vraagstelling.....	11
1.3.3 Randvoorwaarden	12
1.4 Werkwijze en strategie	12
2. DE ARCHEOLOGISCHE SITE	15
2.1 Situering van het onderzoeksgebied.....	15
2.1.1 Geografische en bodemkundige situering	15
2.1.2 Historische situering	20
2.1.3 Archeologische situering van het onderzoeksgebied	32
2.2 Bodemopbouw.....	39
2.3 De sporen	40
2.3.1 De Romeinse sporen	40
2.3.1 De post-Romeinse sporen.....	46
2.4 De vondsten	48
2.5 Synthese van de kennis van de site.....	48
2.5.1 De Romeinse sporen	48
2.5.2 De post-Romeinse sporen.....	51
2.5.3 Behoud in situ	51
2.6 Samenvatting.....	52
3. DEPONEREN VAN HET ENSEMBLE.....	54
BIBLIOGRAFIE.....	55

BIJLAGEN

Bijlage 1: Lijst van afkortingen

Bijlage 2: Periodentabel

Bijlage 3: Fotolijst

Bijlage 4: Sporenlijst

Bijlage 5: Vondsten- en stalenlijst

Bijlage 6: Het assessmentrapport

Bijlage 7: Resultaten natuurwetenschappelijke analyses

Bijlage 8: Plan met de contouren van de aangelegde werkputten op bestaande toestand

Bijlage 9: Plan met de contouren van de aangelegde werkputten op ontworpen toestand

- Bijlage 10: Detailplan WP1 VL1 op bestaande toestand
- Bijlage 11: Detailplan WP1 VL2 op bestaande toestand
- Bijlage 12: Detailplan WP1 VL3 op bestaande toestand
- Bijlage 13: Plan behoud in situ
- Bijlage 14: Coupetekeningen en profielen
- Bijlage 15: Kelderbeschrijving

INLEIDING

De initiatiefnemer plande werkzaamheden aan het pand 'hôtel Schaetzen' gelegen aan Repenstraat 11 te Tongeren. Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van 1511 m² en is kadastraal gekend als Tongeren, 1ste Afd. sie. C, perceel 219N.

Voorafgaandelijk aan het huidige onderzoek werd een archeologienota met een bureauonderzoek opgesteld. Deze werd door het agentschap Onroerend Erfgoed in akte genomen onder ID 16769.¹ Het 19de-eeuwse hoofdgebouw van het pand – het herenhuis – is sinds 2001 beschermd als monument (ID 3489)², het lagere bijgebouw aan de noordzijde en het koetshuis achteraan zijn enkel opgenomen in de vastgestelde inventaris van bouwkundig erfgoed.³ Het volledige projectgebied is sinds 2001 een beschermd stadszicht, nl. 'Herenhuis met omgeving'⁴, maar het zuidelijk deel ervan was al sinds 1981 opgenomen in het beschermde stadszicht 'Agnetenklooster met omgeving'.⁵ Het projectgebied ligt volledig binnen de vastgestelde archeologische zone 'Historische stadskern van Tongeren' (besluit ID 11924)⁶, waarvan de perimeter werd aangeduid op basis van de grachten van de eerste Romeinse stadsmuur. Gezien zijn ligging had het onderzoeksgebied een zeer groot archeologisch potentieel.

Naar aanleiding van de reeds grondige kennis van het archeologisch potentieel van de directe omgeving en rekening houdend met de aard der werken, werd rechtstreeks een archeologische opgraving in de vorm van een werfbegeleiding geadviseerd.

Deze opgraving (2025D92) die door ARON bv op 10 en 11 april 2025 uitgevoerd werd, vulde de verwachtingen van het vooronderzoek in: er werden onder meer resten aangetroffen van een *decumanus* of Romeinse straat die Tongeren doorkruiste en een 17de-eeuwse funderingsmuur van het vermoedelijke *dormitorium* van het Agnetenklooster.

Voorliggend eindverslag van deze opgraving geeft een beschrijving van de uitgevoerde werken, een overzicht van de resultaten en een synthese voor de archeologische site.

¹ <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/16769>. Pauwels, Van de Staey & Wesemael 2020.

² <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3489>

³ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/17041>

⁴ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3494>

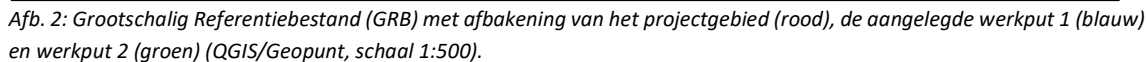
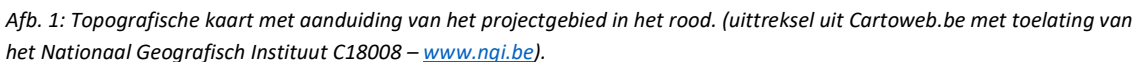
⁵ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3662>

⁶ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11924>

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcodes	Bureauonderzoek: 2020K168 Opgraving: 2025D92	
Naam en erkenningsnummer Archeoloog	Patrick Reygel OE/ERK/Archeoloog/2015/00092	
Rechtspersoon	ARON bv Archeologisch Projectbureau, Bremakker 35, 3740 Bilzen OE/ERK/Archeoloog/2015/00006	
Andere actoren en specialisten binnen het project	Functie	Naam
	<i>Projectleiding</i> <i>Veldwerkleider</i> <i>Assistent-archeoloog</i> <i>Materiaaldeskundige</i> <i>Wetenschappelijke begeleiding</i>	Elke Wesemael Patrick Reygel Thomas Gythiel, Joris Steegmans Natasja De Winter, Elke Wesemael Elke Wesemael, Petra Driesen, Natasja De Winter
Extern wetenschappelijk advies	<i>Stadsarcheoloog Tongeren- Borgloon</i>	Dirk Pauwels Alain Vanderhoeven
Adres	Tongeren, Repenstraat 11	
Bounding box coördinaten	Xmin, Ymin: 227465.72, 163820.02; Xmax, Ymax: 227518.05, 163873.85	
Kadaster	Tongeren, 1ste Afd. sie. C perceel 219N	
Uitvoering van - tot	10 – 11 april 2025	
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 1511 m ² . Een totale zone van ca. 40 m ² (werkput 1) werd archeologisch onderzocht. Werkput 2 (40 m ²) bleek volledig verstoord tot op het niveau van de bodemingreep (incl. buffer). De volledige oppervlakte (excl. werkput 1) werd uiteindelijk niet verstoord en reikte niet tot in de archeologische lagen. Deze zone blijft dan ook <i>in situ</i> behouden. De zone van werkput 1 is wel archeologievrij.	

1.2 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Het projectgebied ligt in de vastgestelde archeologische zone ‘Historische stadskern van Tongeren’⁷ maar was tot op heden nog geen voorwerp van archeologisch onderzoek. In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn wel enkele CAI-vindplaatsen gekend.

Voor de aanleg van een drainagesleuf tegen de noordrand van de Agnetenklooster-site werd het smalle perceel 219P langsheen de zuidgrens van het projectgebied, in 2005 archeologisch onderzocht (CAI 51942, 980478 en 980477). Dit onderzoek bood tegelijk een kijk op de stratigrafie van (een deel van) het projectgebied.

In het gehele stadsblok waarin het projectgebied ligt, begrensd door de Ridderstraat, Corversstraat, Repenstraat en Sint-Catharinastraat, werd enkel op het terrein van het huidige Agnetenklooster archeologisch onderzoek verricht. De nabijgelegen CAI-vindplaatsen in het tracé van de Corvers- en Sint-Catharinastraat hebben alle betrekking op waarnemingen van het Romeinse stratendambord (CAI 52204, 52227, 51835-836, 52178, 51839).

In het kader van het huidige bouwproject werd wel reeds een archeologienota (ID 16769) opgesteld, waarbij een uitgebreid bureauonderzoek naar de archeologie in de omgeving werd uitgevoerd door stadsarcheoloog Dirk Pauwels. Voor het volledige bureauonderzoek wordt dan ook verwezen naar dit document.⁸

In de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied zijn via archeologische werfopvolging en opgravingen delen van de Romeinse stad geregistreerd of is middeleeuwse bewoning geattesteerd in de archiefbronnen. Verderop in dit eindverslag worden enkel de opgravingen en vondstmeldingen aangehaald die van belang zijn voor het onderzochte gebied (*infra*: H. 2.1.3).

1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.3.1 DE GEPLANDE WERKEN EN HUN IMPACT⁹

Het bouwproject behelst de transformatie tot wooneenheden van een bestaand pand gelegen in de Repenstraat 11, kadastraal geregistreerd als Tongeren, 1ste afd., sie. C, perceel 219N. Het project voorziet in het behoud van het historische pand, enkel de meest recente uitbreidingen i.f.v. het gebruik ervan door de federale belastingsdienst worden afgebroken. Andere bodemingrepen betreffen vnl. de bouw van een nieuwe aanbouw met inbegrip van noodzakelijke voorzieningen voor waterafvoer en -opvang (*Afb. 3*). Tijdens de loop van het project werden echter enkele wijzigingen uitgevoerd, dewelke hier ook achteraan besproken worden.

Afbraak bestaande woning

1. Afbraak van de aanbouw tegen de zuidoostgevel van het hoofdgebouw (*Afb. 3: paars, 2*):

Een onderkelderde aanbouw tegen de zuidoostgevel (*Afb. 4*), met een oppervlakte van 28 m², wordt afgebroken tot op het loopvlak. De kelderruimte blijft behouden en wordt hergebruikt.

⁷ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11924>

⁸ <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/16769>. Pauwels *et al.* 2020.

⁹ Gebaseerd op de informatie uit de voorafgaande archeologienota (Pauwels *et al.* 2020) en bijkomende info van de opdrachtgever.

Afb. 3: Kadastraal plan met aanduiding van het projectgebied (rode polygoon), de af te breken gebouwen (paarse polygoon) en de bodemingrepen i.f.v. nieuwbouw (oranje polygoon).

Afb. 4: Zicht op de bijbouw met kelder tegen de zuidgevel van het hoofdgebouw: links in noordoostelijke richting (Repenstraat), rechts in zuidwestelijke richting vanaf de Repenstraat (foto: stad Tongeren).

2. Afbraak van de aanbouwen tegen het koetshuis (Afb. 3: paars, 1, 3 en 4):

Drie recente aanpassingen aan de koetshuis van het gebouw (Afb. 5) worden afgebroken en de vloeren en funderingen uitgebroken:

- aanbouw 1: 42 m²
- aanbouw 3: 4 m²
- aanbouw 4: 40 m²

De totale oppervlakte van de drie bouwwerken bedraagt 86 m². De breedte en diepte van de funderingen is niet gekend, maar kan geschat worden op resp. ca 50 cm breed en 80-100 cm diep.

Afb. 5: Opname in noordwestelijke richting vanaf de zuidrand van het projectgebied: zicht op de recente aanbouwen nrs 1, 3 en 4 (oranje metselwerk) tegen de gevel van het koetshuis (Stad Tongeren).

Nieuwbouw:

1. Bouw van een portaal tegen de achtergevel van het hoofdgebouw (Afb. 3: oranje, 5):

Vóór de achteruitgang van het pand wordt tegen de achtergevel een portaal gebouwd met een oppervlakte van ca. 8,5 m². Daarvoor wordt parallel aan en op 2 m van de achtergevel een fundering uitgegraven van 4 m lang. Breedte en diepte van deze sleuf zijn momenteel nog niet gekend, maar kan worden geschat op resp. ca. 50 cm en 80-100 cm.

2. Bouw van een nieuwe aanbouw tegen de zuidgevel van het hoofdgebouw (Afb. 3, oranje, 6):

Op de plek van de af te breken aanbouw tegen de zuidgevel van het hoofdgebouw (zie nr. 1) wordt bovenop de te behouden kelderruimte een nieuwe aanbouw van ca. 50 m² opgetrokken. Uit de beschikbare plannen kan worden afgeleid dat deze nieuwbouw voor een groot deel bovenop de bestaande kelderruimte zal worden opgetrokken. Een deel van ca. 18 m² zal echter buiten de perimeter van de bestaande kelder worden opgetrokken, wat impliceert dat hiervoor nieuwe funderingen dienen te worden uitgegraven (ca. 1 m). Een deel van deze bodemingrepen zal gebeuren in een zone die reeds verstoord is door nutsleidingen.

3. Aanleg van een hellend vlak naar de bestaande kelderruimte onder nr.1 (Afb. 3, oranje, 7):

Het bestaande hellend vlak naar de kelderruimte onder de bijbouw tegen de zuidgevel (afb. 6) wordt vervangen en deels hergebruikt door een nieuwe hellende toegang parallel aan de achtergevel van het pand. De oppervlakte van dit nieuwe hellend vlak, aflopend van NW naar ZO, bedraagt 14 m² (ca. 7 x 2m). Onderaan ligt het hellende vlak op ca. 2 m onder het huidige loopvlak achter het pand.

4. Aanleg van zeven regenwaterputten onder de bestaande verharding (Afb. 3, 8):

Onder de bestaande verharding achter het pand, die wordt verwijderd en vervangen, is de aanleg van zeven regenwaterputten voorzien. De putten hebben een diameter van 2,5 m, de diepte voor de aanleg zal tussen 2,5 en 3 m liggen. De totale oppervlakte van deze ingrepen bedraagt ongeveer 35 m².

5. Heraanleg van de gehele oppervlakte van de huidige verharding achter en naast het hoofdgebouw:

De bestaande klinkerverharding achter het pand (Afb. 7) zal samen met de onderlaag worden verwijderd. De diepte van deze ingreep bedraagt ca. 30-45 cm (10-15 cm voor de klinkers + ca. 20-30 cm voor de onderlaag).

Afb. 6: Opname in noordoostelijk richting (Repenstraat) vanaf de zuidrand van het projectgebied: zicht op het hellend vlak naar de kelderruimte onder de bijbouw tegen de zuidgevel van het hoofdgebouw (Stad Tongeren).

Afb. 7: Opname in noordwestelijke richting vanaf de zuidrand van het projectgebied: zicht op de bestaande verharding tussen het hoofdgebouw en de dwarsvleugel. Rechts de aanzet van het hellend vlak naar de kelder onder de bijbouw tegen de zuidgevel van dit hoofdgebouw (Stad Tongeren).

6. Aanleg van een doorgang vanuit de zuidwesthoek van het projectgebied naar de Agnetenberg (Afb. 3, oranje, 9):

In de plannen is ook langsheen de zuidrand een wandel-/fietsdoorgang voorzien tussen de Agnetenberg en de Repenstraat van het projectgebied. Daartoe dient een doorsteek te worden gemaakt tussen de lagergelegen Agnetenberg en de zuidwesthoek van het projectgebied (Afb. 8). Daartoe zal een hellend vlak worden aangelegd dat een geschatte oppervlakte van 2-3 m² in het projectgebied zal innemen.

Afb. 8: Opname vanaf de Repenstraat in zuidwestelijke richting langsheen de zuidrand van het projectgebied: in de hoek van de betonnen muur en het metalen hekwerk is de doorsteek naar Agnetenberg, d.i. de achterliggende straat die aansluit op de Corversstraat, voorzien (Stad Tongeren).

Recente wijzigingen

- Bij de afbraak van de recente aanbouwen tegen het koetshuis dienden de funderingen niet uitgebroken te worden. Er werden geen bodemingrepen uitgevoerd in deze zone.
- De 4 meter lange fundering van het portaal vóór de achteruitgang van het pand wordt vervangen door twee stalen pijlers met elk een puntfundering.
- Voor de aanleg van een hellend vlak naar de bestaande kelderruimte diende de bestaande toegang volledig uitgegraven te worden. Ook de omvang van de nieuwe toegang was groter dan voorzien. De volledige perimeter van uitbraak en nieuwbouw wordt opgevolgd (Afb. 3: blauw).
- De locaties van de regenwaterputten werden gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijke plannen. De nieuwe putten zullen nu allen gezamenlijk en slechts tot ca. 1 m diep geplaatst worden tegen de zuidoostwand van het projectgebied (Afb. 3: rood).

1.3.2 VRAAGSTELLING

Het doel van de archeologische opgraving is het verkrijgen van een inzicht in de aard en de datering van de archeologische site. Uitgaande van de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek (incl. de resultaten van naastgelegen archeologische onderzoeken) betreft het hierbij de aanwezigheid van de kloostergebouwen en mogelijk begravingen van het Agnetenklooster en anderzijds de Romeinse ingebruikname (o.a. het wegnnet).

Volgende onderzoeksvragen moeten tijdens het onderzoek minimaal beantwoord worden:

Bodemkunde

- Wat is de archeologisch relevante geologische en bodemkundige opbouw van het terrein?

Stratigrafie

- Hoe ziet, bondig samengevat, de stratigrafische opbouw van de site er uit (van oud naar jong)?

De Romeinse periode

- Zijn er sporen aanwezig die gelinkt kunnen worden aan de militaire ontstaansfase van Tongeren (Oberadenhorizont)?
- Indien een onverharde weg aanwezig is, wat is de opbouw en datering van deze weg?
- Indien een verharde straat aanwezig is: Wat is de opbouw, de fasering en de datering van de verschillende fases van de Romeinse straat? In hoeverre komt deze straat overeen met of wijkt ze af van de gekende straten binnen het Romeinse stratennet van Tongeren?
- Is er Romeinse bebouwing in deze zone aanwezig? Zo ja, hoe evolueert de bebouwing in deze zone doorheen de Romeinse tijd (inheemse houtbouw, houtbouw naar mediterrane model, steenbouw...), om welke soort van gebouwen gaat het (privé-woningen / openbare gebouwen) en wanneer zijn deze verschillende fases te dateren? Hoe eindigt elke fase (brand, afbraak/nivellering, verbouwing,...)
- Zijn er sporen aanwezig die te relateren zijn aan artisanale activiteiten in deze zone? Zo ja, om welke vorm van artisanale activiteit(en) gaat het en wanneer is/zijn deze te dateren?
- Zijn er sporen van de branden van 69 n. Chr., ca. 175 n. Chr. en ca. 275 aanwezig? Zo ja, konden de twee laatste branden nauwkeuriger gedateerd worden door middel van natuurwetenschappelijk onderzoek?

Zwarte laag

- Is de zwarte laag hier aanwezig? Zijn er verschillende niveaus in te onderscheiden? In hoeverre is de zwarte laag nog intact gebleven?

De (post)midleleeuwse periode

- Zijn er sporen/structuren aanwezig die te relateren zijn aan het Agnetenklooster?
- In hoeverre kunnen er bouwplattegronden worden herkend? Is er sprake van herstelfasen? Zijn er aanwijzingen voor interne organisatie binnen de gebouwen?
- Zijn er sporen aanwezig van tuinrichting en cultiveringslagen? Hoe was de zone ingedeeld? Is er een evolutie in tijd waar te nemen?
- Zijn er naast bewoningssporen en structuren en sporen van een tuinrichting ook sporen die wijzen op andere specifieke activiteiten? Zo ja, wat is de datering, de aard en de omvang (kleinschalig, eigen gebruik versus grootschalig, marktgericht) van deze activiteiten?
- Zijn er sporen aanwezig die kunnen in verband gebracht worden met de brand van 1677?

Menselijke resten

- Zijn er graven aanwezig? Zo ja, om wat voor graven gaat het, wat is de oriëntatie en de datering?

- Komen er geïsoleerde inhumaties voor van skeletten, of delen van skeletten, in putten, grachten, funderingssleuven, afvallagen, vloeren..?

De vondsten

- Tot welke vondsttypes en vondstcategorieën behoren de vondsten, om welke aantallen gaat het en wat is hun conserveringsgraad?

Natuurwetenschappelijk onderzoek

- Wat zijn, bondig samengevat, de resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek?

Interpretatie vindplaats

- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsgeschiedenis/stadsontwikkeling van Tongeren?

Algemeen

- Indien van toepassing: wat zijn de aanbevelingen voor toekomstige projecten?

1.3.3 RANDVOORWAARDEN

De archeologienota met het programma van maatregelen voor de archeologische opgraving (ID 16769) werd door het *Agentschap Onroerend Erfgoed* in akte genomen zonder bijkomende voorwaarden op te leggen.

1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE

Op 7 april 2025 werd door ARON bv via het archeologieportaal bij het agentschap Onroerend Erfgoed een melding met aanvang van de opgraving ingediend met referentie ID 9298.

De opgraving werd uitgevoerd op 10 en 11 april 2025 door ARON bv. Elke Wesemael was de projectleider, Patrick Reygel was de veldwerkleider, Joris Steegmans en Thomas Gythiel waren aanwezig als assistent-archeoloog. De graafwerken werden uitgevoerd door de aannemer van de opdrachtgever.

Voorafgaand aan de start van het veldwerk vond er op 26 maart een kort werfbezoek plaats, naar aanleiding van het wegnemen van de natuurstenen aan de inrit van de garage. Hierna werd beslist om over te gaan tot de opgraving van deze zone. Tijdens het onderzoek werd de opgraving bezocht door de opdrachtgever, de aannemer, Alain Vanderhoeven (*voormalig erfgoedonderzoeker Onroerend Erfgoed en onderzoeker GRM*), Dirk Pauwels (*stadsarcheoloog Tongeren-Borgloon*) en Ingrid Vanderhoydonck (*Erfgoedconsulente Onroerend Erfgoed*). Allen brachten nuttige informatie en inzichten aan, waarvoor dank.

Het eindverslag werd geschreven door Patrick Reygel. Natasja De Winter en Elke Wesemael beschreven het aardewerk en Yentl Gurny determineerde het dierlijk bot. De bureaustudie werd voorafgaandelijk, als onderdeel van de archeologienota, geschreven door Dirk Pauwels.

In het programma van maatregelen van de in akte genomen archeologienota werd gesteld dat er binnen het totale projectgebied van ca. 1511 m² een zone van maximaal 960 m² in aanmerking kwam om begeleid te worden tot de lokaal geplande uitgraafdiepte (*Afb. 2: rood*). Van de diverse bodemingrepen kwamen uiteindelijk slechts twee zones in aanmerking voor een werfbegeleiding door de voldoende diepe bodemingreep. De overige bodemingrepen bevonden zich allen binnen een verstoorde zone of waren te ondiep. De eerste zone omvatte

de aanleg van een nieuw hellend vlak voor een fietsinrit naar de bestaande kelderruimte (werkput 1, *Afb. 2: blauw*). De tweede zone omvatte de aanleg van de vier regenwaterputten. De locaties van deze putten werden echter gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijke plannen. De nieuwe putten zullen nu allen gezamenlijk en slechts tot ca. 1 m diep geplaatst worden tegen de zuidoostwand van het projectgebied (werkput 2, *Afb. 2: groen*). Zoals verwacht bevond zich hier een keerwand uit L-profielen naar het lager gelegen Agnetenklooster toe. Deze zone bleek dan ook volledig verstoord ter hoogte van de toekomstige bodemingreep (*Afb. 9-10*).

Enkel de zone ter hoogte van het nieuwe hellend vlak voor een fietsinrit naar de bestaande kelderruimte was dan ook onderwerp van de werfbegeleiding (*Afb. 11*). Deze werkput (werkput 1) had een oppervlakte van ca. 35 m² en werd in drie vlakken opgegraven, waarbij er vier profielen geregistreerd werden.

Afb. 9-10: De verstoorde zone (werkput 2) ter hoogte van de keermuur richting het Agnetenklooster, alwaar de waterputten geplaatst zullen worden.

Tijdens het veldwerk in werkput 1 werden ook resten van de oorspronkelijke funderingen van het Agnetenklooster aangetroffen. De bestaande funderingen/keldermuren van de huidige woning 'Hôtel Schaetzen' gaan dan ook vermoedelijk niet terug op de historische kloostermuren, maar dateren eerder uit de 19de eeuw. Zoals beschreven in het programma van maatregelen werden deze muren echter wel allen fotografisch geregistreerd en werd een beschrijving gemaakt van de funderingen (Zie bijlage 15).

Elk opgravingsvlak werd aangelegd met een rupskraan van 5 ton met een platte bak van 2 m breed. Van de opgravingsvlakken werden aansluitende overzichtsfoto's gemaakt. Het opgravingsvlak en de sporen werden ingemeten door middel van Leica Viva GPS, met de planimetrie in Lambert coördinaten (ESPG:31370), en de altimetrie ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing, conform CGP 14.3. De opmetingsplannen waren gegeoreferereerd en tijdens het veldwerk analoog aanwezig. Er werd een fotolijst opgesteld, conform CGP 14.11.4.

De sporen werden opgenomen in een sporenlijst opgemaakt conform CGP 14.11.7. Daarnaast werd er ook een vondstenlijst opgesteld conform CGP. 14.11.5 en 14.11.6. Door het registreren van enkele bodemprofielen kon een beeld gevormd worden van de algemene bodemopbouw.

Afb. 11: Werkput 1 ter hoogte van de uitgebroken kelderinrit en toekomstige fietsinrit.

Er werden tijdens het veldwerk 17 sporen geregistreerd. Drie van deze sporen (S10, S15 en S17) werden gecoupeerd. Vier niet verstoorde profielen werden integraal geregistreerd, waardoor ook een coupe op de aangetroffen Romeinse straat geregistreerd werd. De volledige werkput 1 werd in drie vlakken opgegraven. Op deze manier kon er een zo duidelijk mogelijk beeld gecreëerd worden van de aanwezige stratigrafie. In volledig werkput 1 werd de natuurlijke bodem bereikt en konden alle sporen onderzocht worden. De resterende zone van het nieuwbouwproject komt echter wel in aanmerking voor bewaring *in situ*.

De sporen en profielen werden conform de CGP (CGP 14.7) geregistreerd. De analoge registratie werd op het terrein uitgevoerd conform CGP 14.4. Er werden 22 vondstnummers uitgeschreven: voornamelijk aardewerk. De vondsten werden per laag en spoor met de hand ingezameld. Het vlak en elk spoor werden met de metaaldetector onderzocht, waarbij twee metaaldetectievondsten werden gedaan. Ook de storthopen van de opgraving werden met een metaaldetector onderzocht. Er werd een metaaldetector gebruikt die het volledige spectrum aan archeologische metalen kan detecteren (XP deus). Er werden zeven stalen genomen.

De gps-opmetingen werden uitgelezen in AutoCAD. De gegevens werden verwerkt om de gevraagde plannen op te leveren die conform CGP 14.3 werden opgesteld. De profieltekeningen werden gedigitaliseerd in AutoCAD, conform CGP 14.4 en CGP 14.5. GIS-bestanden werden opgemaakt in QGIS.

2. DE ARCHEOLOGISCHE SITE

In dit hoofdstuk wordt eerst dieper ingegaan op het landschappelijke ligging van de site en wordt het historisch en archeologisch kader van de site en haar omgeving geschetst (2.1).¹⁰ Vervolgens wordt de bodemopbouw besproken (2.2). Daarna wordt de site beschreven aan de hand van het bestand aan de hand van het bestand aan sporen en vondsten (2.3 en 2.4), en volgt een datering en interpretatie van de site (2.5). Voor het assessmentrapport van de sporen, vondsten en stalen wordt verwezen naar het document in bijlage 6.

2.1 SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

2.1.1 GEOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING

Het projectgebied ligt in het centrum van Tongeren op een 200tal m ten zuidoosten van de OLV-Basiliek, in een bouwblok begrensd door de Ridderstraat aan de noordzijde, de Repenstraat in het oosten, de Corversstraat in het westen en de Sint-Catharinastraat aan de zuidzijde. Deze locatie plaatst het terrein in de 2de-eeuwse ommuurde Romeinse en ook middeleeuwse stad, maar net buiten de 4de eeuw versterkte Romeinse stad.

Het terrein is kadastraal gekend als Tongeren, 1ste afd., sie. C, perceel 219N en ligt op het gewestplan (21. St.-Truiden-Tongeren) in een zone met hoofdbestemming 'woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde' (code 0101). Op de bodembedekkings-/bodemgebruikskaart (opname 2012, 1 m resolutie) worden op het projectgebied naast gebouwen ook afgedekte (verhardingen) en niet-afgedekte oppervlakten aangeduid (www.geopunt.be).

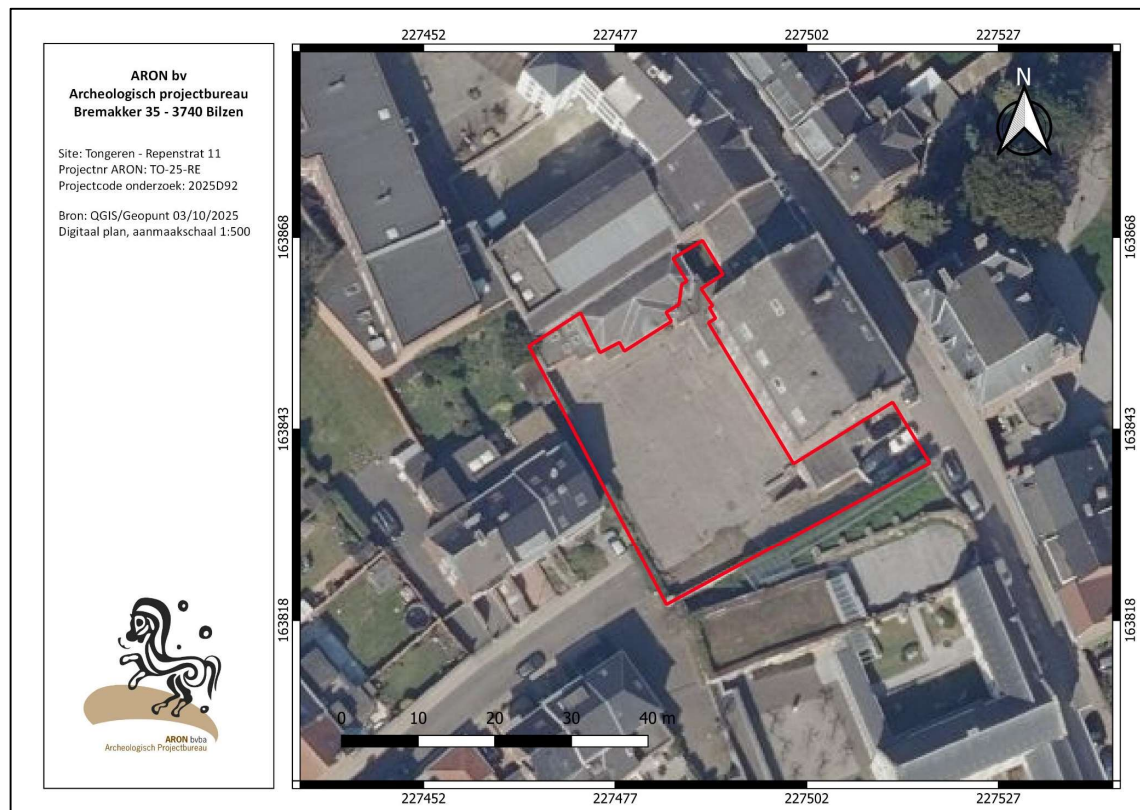
Een kleurenorthofoto uit 2019, voorafgaand aan de werken (Afb. 12), biedt een actueel overzicht van de huidige ruimte-inname in het projectgebied: bijna de helft van de oppervlakte is ingenomen door het herenhuis, het lagere noordelijke gedeelte en het daar achteraan op aansluitende koetshuis, het overige deel is in gebruik als verharde parkeerterrein. Dit beeld komt overeen met de gekarteerde situatie op de *Bodembedekkingskaart uit 2015*.

Het projectgebied ligt op zuidrand van de heuvelrug waarop de Romeinse en middeleeuwse stad zich ontwikkelde en die de waterscheidingslijn vormt tussen het Demerbekken aan de noordkant en het Maasbekken ten zuiden ervan. Aan de noordzijde is de overgang tussen rug en lagergelegen brongebied (Fonteinbeek) vrij abrupt, in het zuiden daarentegen is de overgang naar de Jekervallei meer geleidelijk (Afb. 13). Het hoogste punt in de stad nabij de Watertorenstraat haalt een hoogte van ca. 109 m TAW. Het projectgebied ligt ca. 500 m ten zuidoosten hiervan, op een hoogte tussen 97,50 en 96,75 m TAW (Afb. 14).

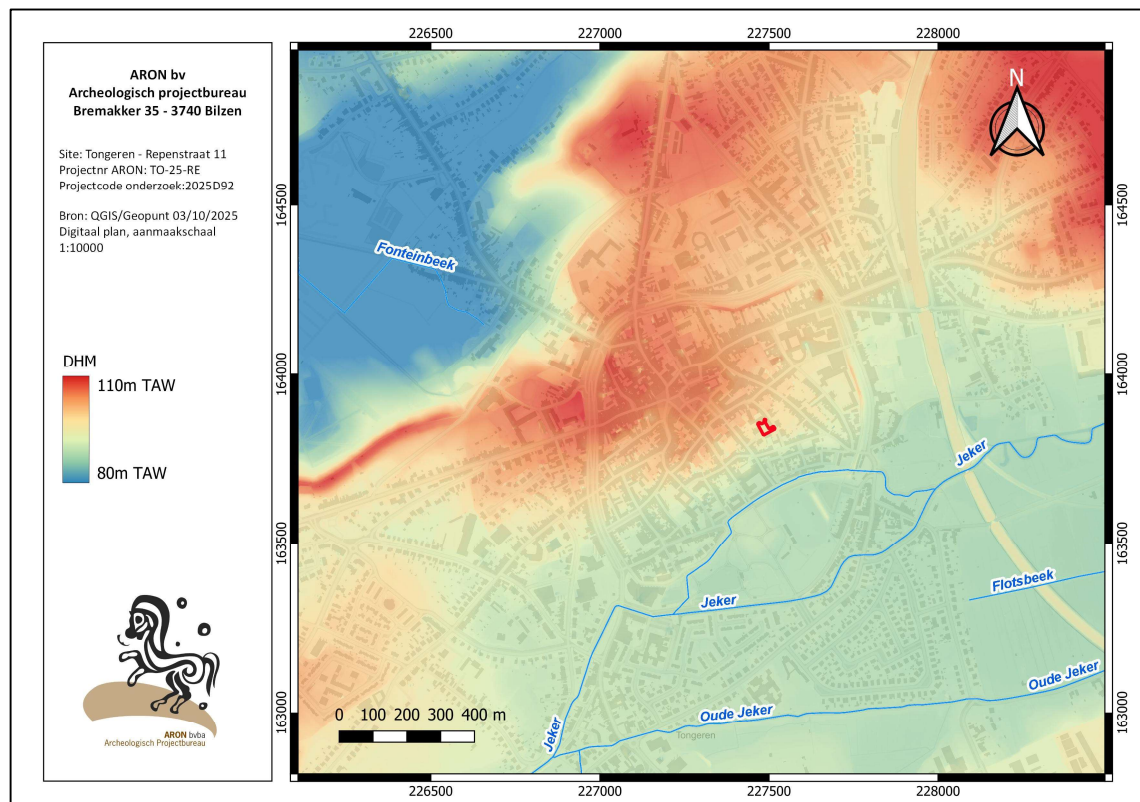
Volgens de traditionele classificatie van landschappen in Vlaanderen ligt Tongeren in Droog Haspengouw, meer bepaald in het zgn. boomgaardengebied van Borgloon-Tongeren. De huidige stedelijke agglomeratie ligt vnl. ten noorden van de Jekervallei, met uitbreidingen in de vallei zelf. De overgang van droog naar vochtig Haspengouw ligt noordwaarts van Tongeren, grosso modo op een oost-west lijn tussen Bilzen en Sint-Truiden. In termen van geomorfologische eenheden vertegenwoordigt de Jekervallei – zelf ook een kleine geomorfologische eenheid –, de scheidslijn tussen 'Het Plateau van Droog-Haspengouw' ten zuiden en 'Vochtig Haspengouw' ten noorden. Het eerstgenoemde landschap is eerder vlak met weinig actieve rivieren en een netwerk van ZZO-NNW droogdalen, het laatstgenoemde gekenmerkt door brede vlakdalen met soms een moerassige alluviale vlakte. De Tertiaire klei onder het leemdek doet talrijke bronnen ontstaan.¹¹

¹⁰ Onderstaande situering is gebaseerd op de bureaustudie uit de voorafgaande archeologienota (Pauwels *et al.* 2020) dewelke een meer uitgebreide beschrijving bevat.

¹¹ Verstraelen 2000.

Afb. 12: Kleurenorthofoto met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood).

Afb. 13: Uittreksel uit het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II in overlay op het Grootchalig Referentiebestand (GRB) met aanduiding van het projectgebied in het rood.

Afb. 14: Detail uit het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II in overlay op het Grootchalig Referentiebestand (GRB) met aanduiding van het projectgebied in het rood.

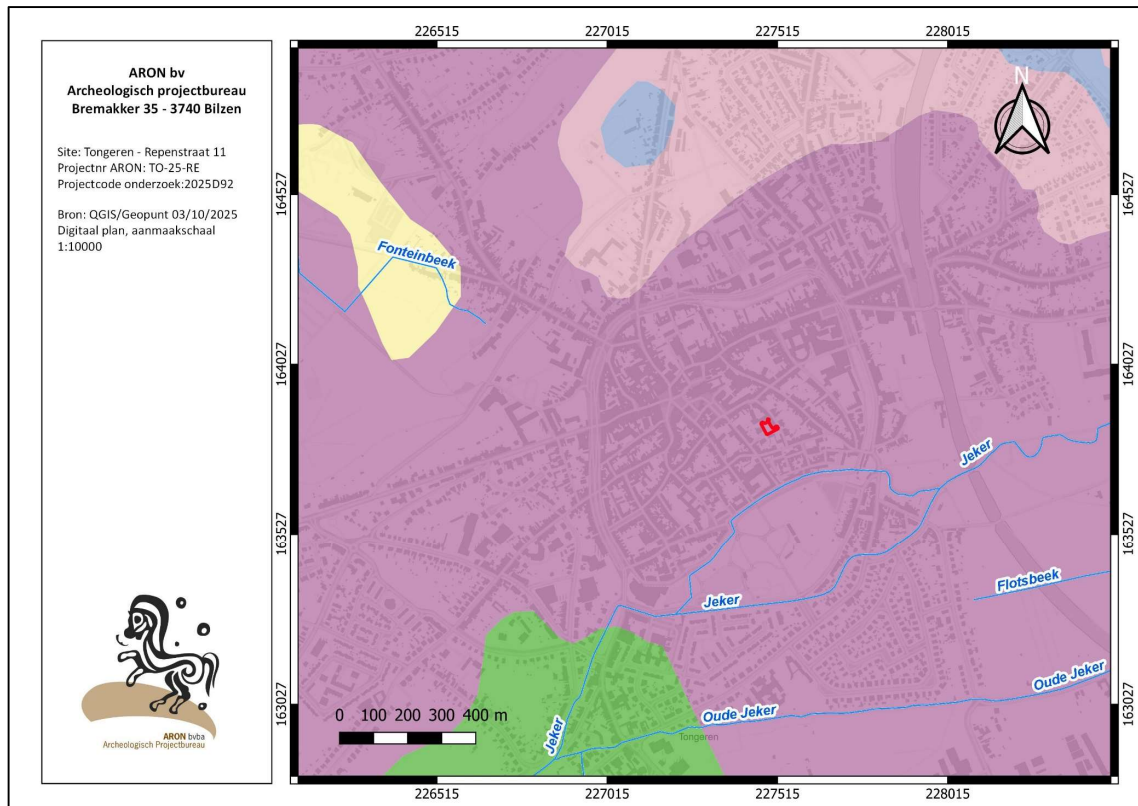
In de herindelings van het Vlaamse landschap volgens ecoregio's en -districten werd Tongeren ondergebracht in de ecoregio van de krijt- en leemgebieden, d.i. een sterk heuvelachtig gebied met vnl. zandige Tertiaire ondergrond en/of Krijt bedekt met (zand)leembodems. Deze ecoregio, die grotendeels overeenkomt met droog-Haspengouw, is gekenmerkt door twee districten, met Tongeren op de geleidelijke overgang tussen beide: noordelijk ligt het 'Golvend Haspengouws leemdistrict', een sterk glooiend gebied met vnl. ZZO-NNW georiënteerde droogdalen, en soms metersdikke Quartaire leembodems op zandige en kalkhoudende Tertiaire sedimenten. Hieronder liggen Krijtafzettingen die occasioneel dagzomen. Op de overgang tussen Quartaire lagen en Tertiaire sedimenten komt vaak een grindlaag voor.

Dit gebied gaat zuidwaarts geleidelijk over in het 'Haspengouws leemplateaudistrict', een vlakker gebied omdat het Tertiaire reliëf sterk gemaskeerd is door een zeer dikke Quartaire leemlaag op een ondergrond uit silexkrijt (met dikke vuursteenpakketten door de ontkalking van het Krijt). Dit Quartair pakket omvat Pleistocene eolische afzettingen, Holoceen colluvium in de droogdalen en alluvium & veen in de actieve rivier- en beekdalen. In de Jekervallei met brede dalbodem bereikt dit alluviaal pakket 5-10 m. Behalve in de valleien ligt de grondwatertafel zeer diep.¹²

Tijdens het Laat-Krijt en in het Tertiair (66,0 tot 2,58 miljoen jaar geleden) werd in een transgressieve fase het gebied ten noordwesten van de Ardennen-Eifel als in eerste instantie bedekt met continentale en kustgebonden mariene zanden en kleien, en later met pakketten krijt. Zeespiegelschommelingen en tektoniek zorgden echter voor een ingewikkelde opeenvolging van zanden (mariene en continentale), kleien, mergel en krijt. De eerste grote mariene transgressie van het Tertiair resulteerde tijdens het Paleoceen in de afzetting van mergels (Lid van Gelinden) en zanden (lid van Orp) van de *Formatie van Heers*. Een volgende transgressie met bijhorende

¹² Sevenant *et al.* 2002.

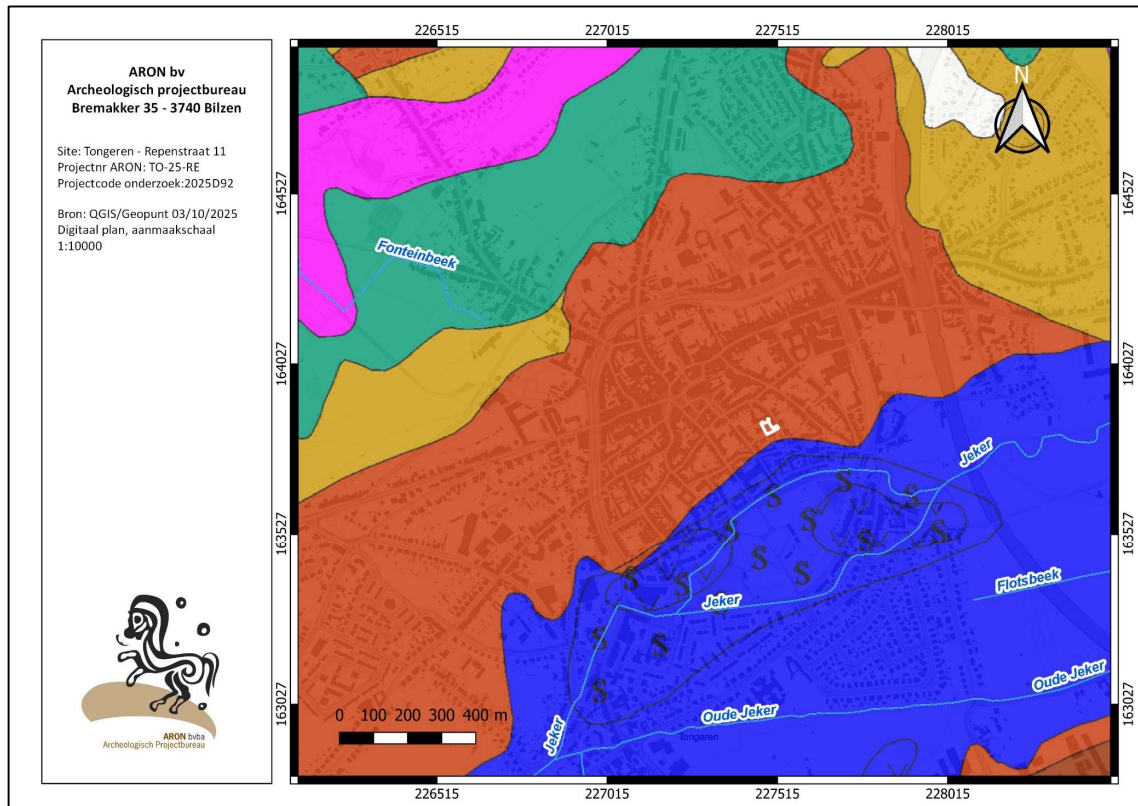
sedimentatie geeft in het Boven-Eoceen aanleiding tot de vorming van de *Formatie van Sint-Huibrechts-Hern* (Sh), die de Tertiaire ondergrond van het projectgebied uitmaakt (Afb. 15). Deze Formatie, samen met de *Formatie van Borgloon* onderdeel van de groep van Tongeren, omvat het Lid van Grimmertingen en van Neerrepn. Beide leden zijn zandige afzettingen: de oudere zeer fijne zanden van Grimmertingen zijn afgezet in de zee en zijn kleilig, glauconiet- en glimmerhoudend, de jongere groenige zanden van Neerrepn daarentegen zijn afgezet tijdens een opheffingsfase en zijn grover, lossler, zandiger en vertonen stromingsstructuren. De Tertiaire lagen hellen globaal genomen naar het noorden en zijn ongeveer noordwest-zuidoost georiënteerd.

Afb. 15: Uittreksel van de tertiaire kaart en met afbakening van het onderzoeksgebied in het rood (*Formatie van St.-Huibrechts-Hern* (paars), *Formatie van Borgloon* (paarse), de *Formatie van Maastricht* (groen), de *Formatie van Heers* (geel) en de *Formatie van Bilzen* (blauw) in overlay op het Grootchalig Referentiebestand (GRB).

Het Tertiaire landschap van het gehele gebied ten noordwesten van de Ardennen-Eifel as komt tijdens het jongere Pliocene definitief boven zeeniveau te liggen en ondergaat intensieve erosie. Dit landschap krijgt vervolgens in het Quartair verder vorm door de afzetting van eolische lemen en zanden en van alluviale zanden en grinden. De eolische sedimenten werden tijdens de laatste twee ijstijden aangevoerd vanuit het noordoosten: de leem bestaat door de wisselende aanvoer uit verschillende pakketten gescheiden door bodems (Henegouwenleem-Rocourtbodern-Haspengouwleem-Kesseltbodern-Brabantleem), de zanden werden ten noorden van de Demer afgezet en zijn licht leemhoudend. De alluviale afzettingen bestaan meestal uit een basis van residueel tertiair grind en veel silex waarboven grove, herwerkte zanden. De Quartaire landschappelijke vormgeving is hier vooral te begrijpen als een afzwakking van het Tertiaire reliëf: de eolische sedimenten zijn het dunst op de heuveltoppen en steile hellingen, en dikker op de zwakke hellingen en in de dalen. De alluviale afzettingen in de vorm van colluvium en van rivier- en beekalluvium zorgen voor een opvulling van depressies en dus en afzwakking van de hellingen.¹³

¹³ De Geyter 2001.

Afb. 16: Grootchalig Referentiebestand (GRB) in combinatie met de Quartair profieltypekaart kaartblad 34-35 Tongeren, met aanduiding van het projectgebied (witte polygoon), het leempakket van 4-10 m dik (oranjebruin), het leempakket van 1-4 m dik (oker), het Jekeralluvium (blauw), beekalluvium (paarse) en zandige leem (groen).

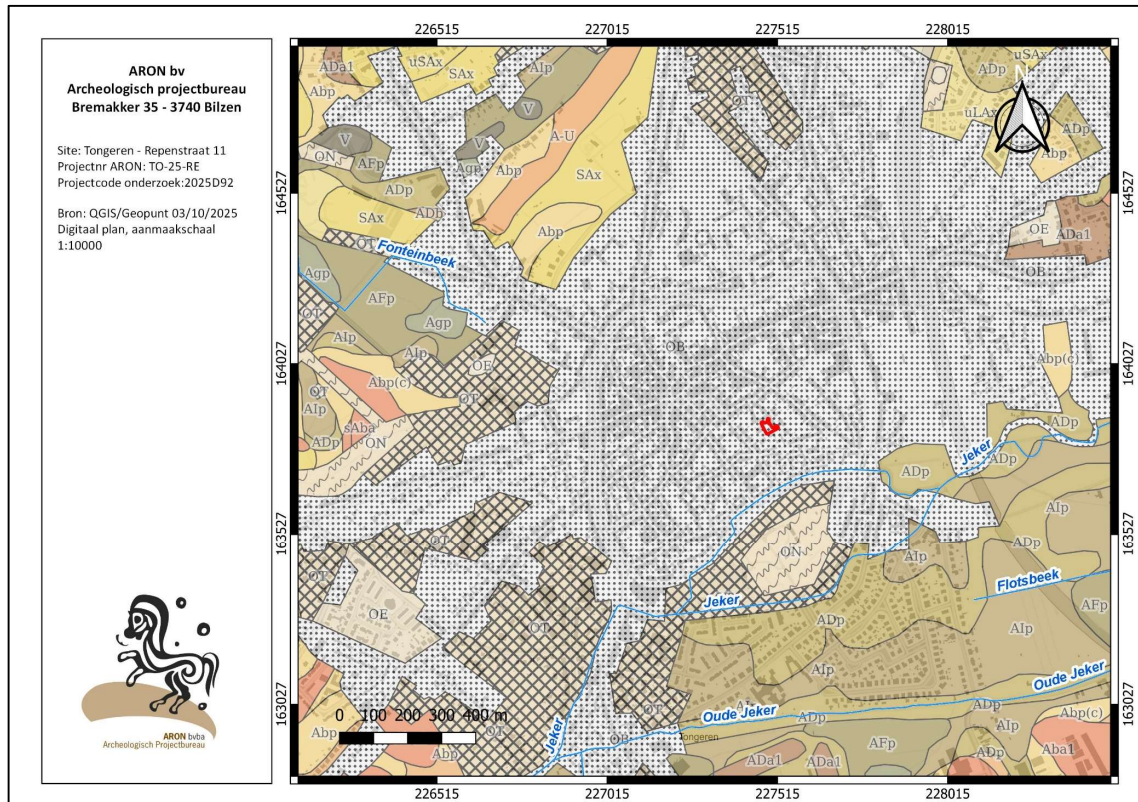
De Quartairgeologische kaart geeft ons een inzicht in de opbouw van het huidige landschap, nl. de formaties die werden afgezet tijdens het Quartair. Het Quartair is in de geologische tijdschaal de jongste periode en in de stratigrafische kolom het bovenste systeem. Het Quartair (2,58 miljoen jaar geleden tot heden) is de jongste, bovenste of laatste onderverdeling van het Cenozoïcum. Het volgt op het Neogeen en is onderverdeeld in twee series: het Pleistoceen en het Holoceen.

Uit deze kaart (Afb. 16) blijkt dat het projectgebied volledig in een zone ligt met een leempakket tussen 4 en 10 m dik dat zich over onder de volledige historische stadskern uitstrekt, met uitzondering van de lagergelegen zone van de Jekervallei. De boven genoemde leempakketten uit Pleistoceen en Holoceen hebben elke hun karakteristieken. De Henegouwenleem uit het Saalien is zandig en heeft een bandenstructuur met rode, beige en lichtgrijze kleuren. Talrijk aanwezige zwarte deeltjes wijzen op mangaanneerslag. In deze leem vormt zich tijdens het Eemien de roodbruine Rocourtbodem. Deze bodem wordt afgedekt door het volgende leempakket, de zgn. Haspengouwleem. Deze leem, of löss, uit het Weichseliaan is gelaagd, gekenmerkt door talrijke vorstbodems en grijs in voorkomen dan de voorgaande. Bovenaan deze leem komt de Kesseltbodem voor. Beide pakkettenleem zijn zeer gelijkend en niet altijd van elkaar te onderscheiden, zeker wanneer de karakteristieke bodenvormig ontbreekt. Tenslotte vermelden wij als jongste leempakket de Brabantleem, een bruine korrelige leem met verschillende herkenbare horizonten (zoals bijv. de Eltviller Tuf-aslaag of de Tongenhorizont van Nagelbeek). Het bovenste pakket van de Brabantleem is een ontkalkte bruine leem.

In de Jekervallei is er sprake van Jekeralluvium (met veensubstraat), dat bovenop de Tertiaire basis vooral bestaat uit lemen en kleien. Noordelijk van de stadskern, en hier ongeveer samenvallend met het tracé van de Romeinse

2de -eeuwse stadsmuur, komt zandige leem voor. Het betreft hier een afwisseling van lemen en zanden, met een groter aandeel aan leem dan aan zand.¹⁴

De bodemkaart geeft voor het projectgebied enkel OB-gronden weer, dit zijn antropogeen gewijzigde – in dit geval bebouwde – gronden (Afb. 17). De stratigrafie van de VIOE-opgraving tegen de zuidrand van het projectgebied wees uit dat het antropogene bodemarchief bovenop de ongeroerde leembodem ongeveer 3 m dikte kan bereiken (zie verder).

Afb. 17: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in het rood in overlay op het Grootchalig Referentiebestand (GRB).

2.1.2 HISTORISCHE SITUERING

2.1.2.1 Beknopte geschiedenis van Tongeren met speciale aandacht voor het projectgebied en omgeving

Voor een meer uitgebreide geschiedenis van Tongeren en bijhorende bibliografie met speciale aandacht voor het projectgebied en de omgeving verwijzen we naar de voorstudie van stadsarcheoloog Dirk Pauwels in de archeologienota.¹⁵

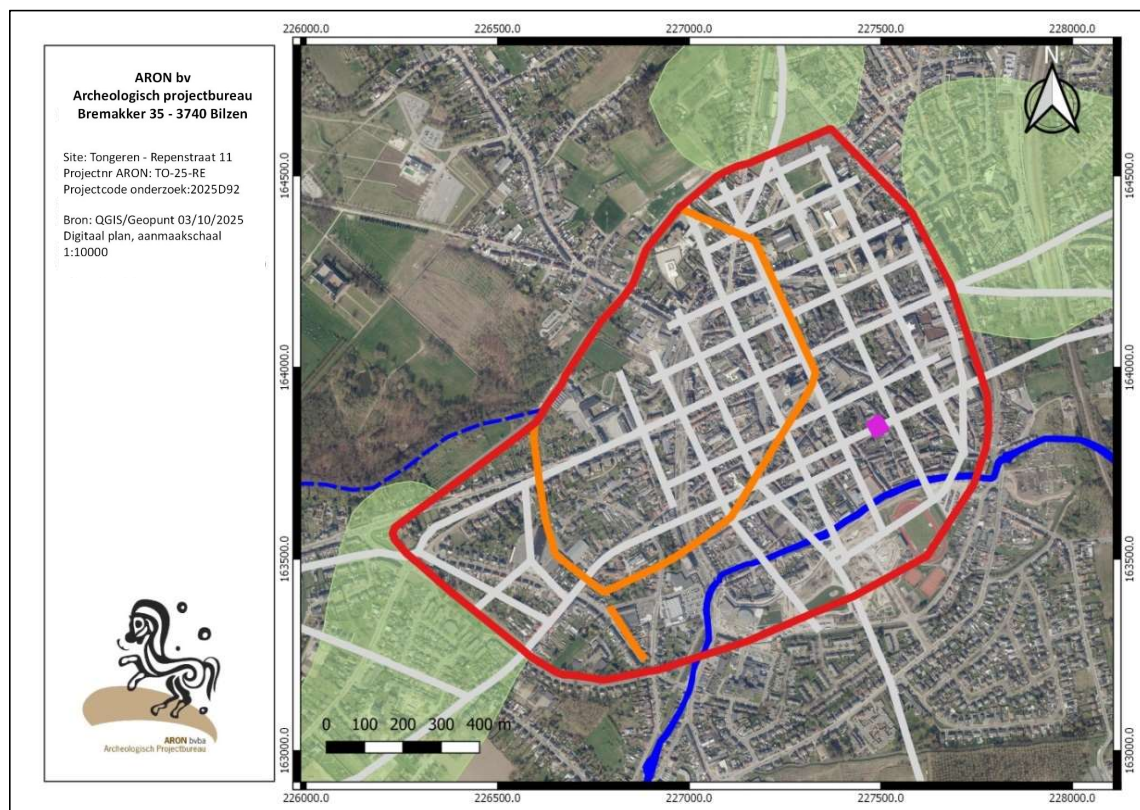
Tongeren werd rond 10 v. Chr. gesticht door Romeinse militairen, om als hoofdplaats voor de nieuwe *Civitas Tungrorum* te functioneren. Deze was gesitueerd op een strategische plaats midden in het land van de Tungri. In dit centrale deel van de *civitas* bevinden zich de vruchtbare löss- en leemplateaus van Haspengouw en de Condroz. De stad werd gesticht op een smalle kam die de waterscheiding vormt tussen het Scheldebekken in het noorden en het Maasbekken in het zuiden.

¹⁴ De Geyter 2001; Verstraelen 2000.

¹⁵ Pauwels et al. 2020.

Al snel evolueert Tongeren naar een echte stad. Er wordt een (eerst nog onverhard) stratennet aangelegd, in een militair dambordpatroon van haaks op elkaar staande straten, waarlangs woonstalhuizen in inheemse traditie worden gebouwd. Rondom de nederzetting wordt een aarden wal met palissade en spitsgracht aangelegd. Al snel worden de huizen in inheemse traditie op de meeste plaatsen vervangen door woningen in een meer mediterrane stijl, houtlemen constructies met kamers geschikt rondom een binnenplaats. Rond het midden van de 1ste eeuw na Christus krijgen de straten van het dambordpatroon een verharding met kiezel en de oost-west as van de stad verplaatst zich noordwaarts.

In 69/70 slaat het noodlot echter toe: de stad wordt verwoest. Deze verwoesting, die traditioneel in verband gebracht wordt met de Batavenopstand onder leiding van Julius Civilis, moet immens geweest zijn: 2000 jaar later worden bij opgravingen in het Tongerse stadscentrum nog zo goed als overal brand- en puinlagen uit deze periode teruggevonden.

Afb. 18: Orthofotomosaïek met aanduiding van het projectgebied (paarse polygoon) t.o.v. het Romeinse statennet (grijze lijnen), de 2de -eeuwse stadsmuur (rode lijn), de 4de -eeuwse stadsmuur (oranje lijn), de Romeinse grafvelden (groene polygoonen), het Romeinse aquaduct (blauwe stippellijn) en de (waarschijnlijk Romeinse) loop van de Jeker (op basis van Vanvinckenroye 1985, met aanpassingen en aanvullingen).

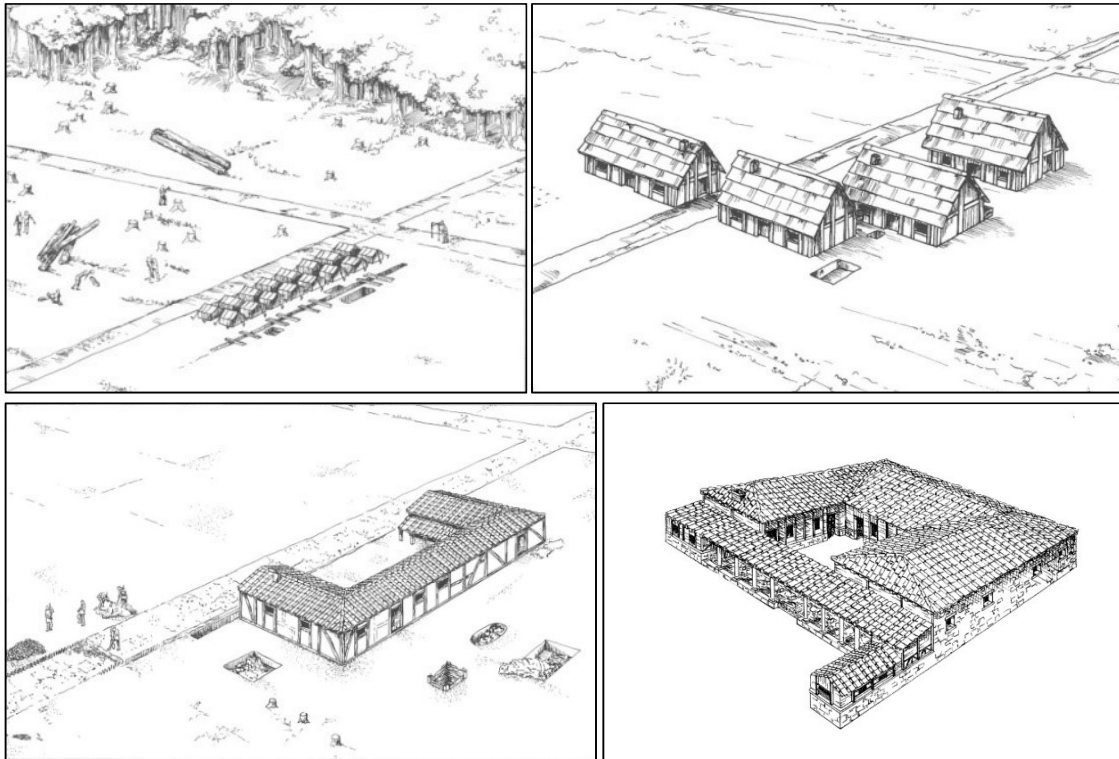
In het laatste kwart van de 1ste eeuw, nadat de Batavenopstand de kop is ingedrukt door het Romeinse leger, breekt opnieuw een periode van rust aan en verrijst de stad uit haar as. Er worden een opslagplaats en een heiligdom gebouwd en een aquaduct om de stad van het nodige water te voorzien. De versterking van de stadswoningen zet zich in de 2de eeuw volop in. *Atuatuca Tungrorum* krijgt in de 2de eeuw het statuut van *municipium*.¹⁶ De relatieve militaire rust, economische bloei en bestuurlijke ontwikkeling hebben er voor gezorgd

¹⁶ De term werd gebruikt voor een stad die bij het Rijk was ingelijfd. De burgers van een *municipium* bezaten het (beperkte) Romeinse burgerrecht, maar behielden tegelijk hun zelfstandig bestuur, uitgezonderd rechtspraak en buitenlandse politiek.

dat de regio aan het einde van de 2de eeuw sterk geromaniseerd is. De sporen van de vele naar Romeins model georganiseerde landbouwbedrijven zijn nu nog steeds in het landschap te zien.

Terwijl onze streken genieten van een rustige periode, beginnen echter aan de overkant van de Rijn- en Donaugrens, problemen te ontstaan die later mee tot het uiteenvallen van het West-Romeinse rijk zullen leiden. Om redenen die niet geheel duidelijk zijn, beginnen de Germaanse stammen onderling steeds meer oorlog te voeren en komen daar langzaam volksverhuizingen op gang. In de tweede helft van de 2de eeuw krijgt Noord-Gallië dan ook voor het eerst te maken met invallen van Germanen van over de Rijn. Op diverse plaatsen in Tongeren wordt opnieuw een duidelijke brandlaag aangetroffen uit de tweede helft van de 2de eeuw. Deze wordt in verband gebracht met de in historische bronnen vermelde invallen van de Germaanse stammen, omstreeks 172-174 n. Chr. Vermoedelijk is deze brand een bijkomende stimulans geweest voor de bouw van de eerste stenen omwalling van de stad, die in de tweede helft van de 2de eeuw werd opgetrokken.

Hoe wij ons de invulling van de *insula* van het projectgebied, en bij uitbreiding andere *insulae*, in de vroege keizertijd moeten voorstellen is niet altijd duidelijk. Indien bij opgravingen de oudste bewoningsniveaus worden bereikt en onderzocht, dan is het sporenbestand vaak grondig verstoord door latere ingrepen en is het derhalve moeilijk een coherent beeld van de occupatie in deze vroege periode van de stadsontwikkeling te vormen.

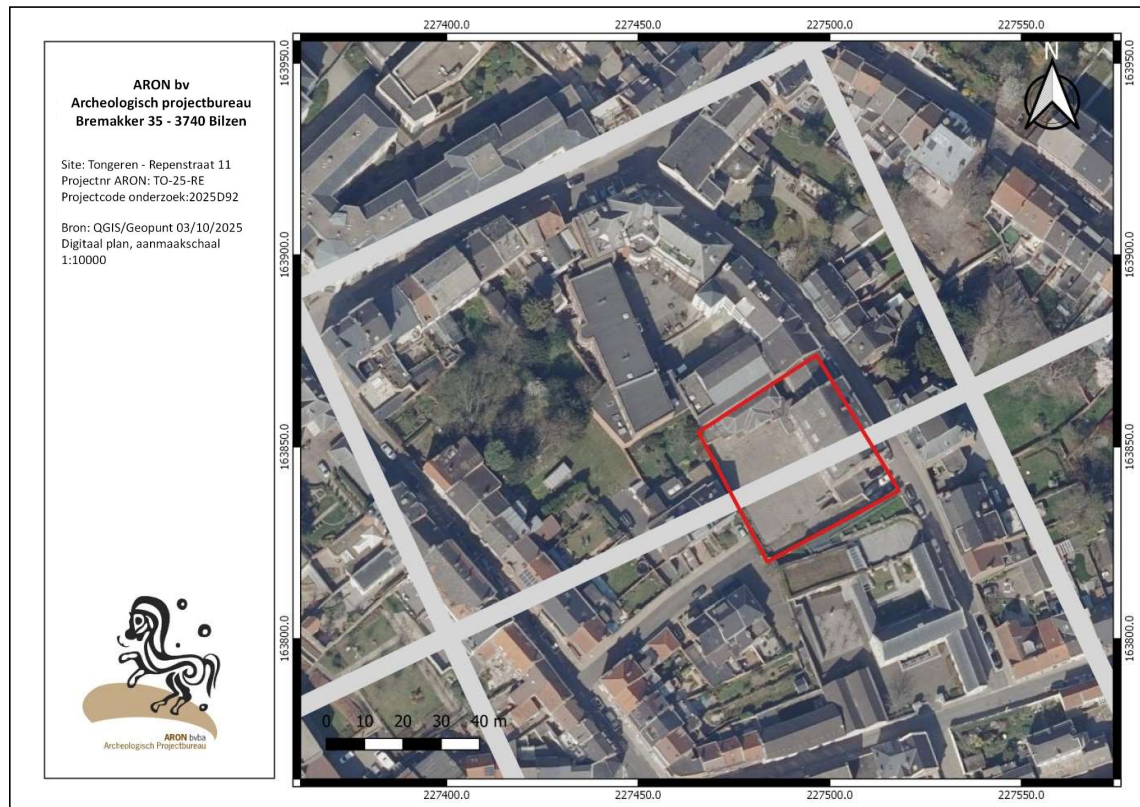

Afb. 19: Reconstructietekening van de 4 preflavische occupatieperioden aan de Kienstraat (linksboven: periode I, rechtsboven: periode II, onderaan links: periode III en IV; onderaan rechts een stadswoning uit het einde van de 1ste – eerste helft van de 2de eeuw na Chr. zoals opgegraven aan de Hondstraat (Bron: Vanderhoeven 1992 en 2001).

Een duidelijker beeld van bewoningssporen uit deze vroege periode kon worden gepuurd uit archeologisch onderzoek ten noorden van het projectgebied waar de meest uitgebreide stratigrafische opgraving tot nog toe in Tongeren werd uitgevoerd. De Kienstraat-opgravingen van 1986-1995 en 2006 zijn de enige stratigrafische opgravingen waar de bewoningsevolutie aan weerszijden van een *cardo* vanaf de vroeg-Romeinse periode in detail werd gedocumenteerd. Dit onderzoek is dan ook de referentiesite geworden voor (dit deel van) het stadsbeeld in de eerste decennia na de stadsstichting. Op basis van het slechts gedeeltelijk uitgewerkte sporen-

en vondstenbestand¹⁷ werden vier preflavische bewoningsfasen onderscheiden (Afb. 19), gaande van kuilen, paalkuilen en greppels van tenten/lichte barakken geassocieerd met een militaire aanwezigheid bij de aanleg van het oorspronkelijke stratennet (periode I: augusteïsch), over inheemse woonstalhuizen van het Alphen-Ekerentype tot de transformatie van dit traditionele inheemse grondplan naar een meer zuiders getint plan (periodes II-IV: laat-augusteïsch-tiberisch – neronisch). Pas vanaf de flavische periode gebeurde geleidelijk de omschakeling van houtbouw naar steen(sokkel)bouw (periode V-VI: flavisch - 3de eeuw). Het gebouwenbestand evolueert in de periode tussen de Flaviërs en de 3de eeuw na Chr. definitief naar steen(sokkel)bouw (periodes V en VI), met grondplannen naar mediterrane model met vertrekken geschikt rond binnentuinen.

Het projectgebied ligt in de vroege keizertijd dwars over een oost-west straat van de stad die binnen de nederzetting samenvalt met de grote weg Bavay-Keulen en in deze periode de oost-west hoofdstraat doorheen de stad vormt (Afb. 18 en 20). De noord- en zuidkant van het terrein behoren daardoor tot twee verschillende *insulae* aan weerszijden van deze weg. De west- en oostgrenzen van deze *insulae* vallen samen met twee *cardines*, waarvan de oostelijke het binnengebied achter de Repenstraat doorkruist en de westelijke de helling afdalt ten westen van de Corversstraat.

Afb. 20: Orthofotomosaïek met aanduiding van het projectgebied (rode polygoon) t.o.v. het gereconstrueerde Romeinse stratennet. De straat doorheen het projectgebied komt overeen met het tracé van de weg Boulogne - Keulen en was oorspronkelijk de *decumanus maximus* van de stad.

Uit de opgravingsdata van een beperkte opgraving tegen de zuidrand van het projectgebied (zie verder) kan worden afgeleid dat in deze periode houtlemen gebouwen aan deze straat lagen, op zijn minst aan de zuidzijde ervan. Met een ligging schrijlings over de weg maakt het noordelijke deel van het projectgebied deel uit van twee

¹⁷ Van de opgraving Kienenstraat 1986-1995 en Kienenstraat 2006 – fase 2 (beide uitgevoerd door het IAP/VIOE) is geen definitieve rapportage voorhanden, van Kienenstraat 2006 – fase 1 (uitgevoerd door Aron bv) is de eindrapportage in 2019 gepubliceerd in de reeks *Atuatuca* van het Gallo-Romeins Museum te Tongeren: Driesen 2018.

woonblokken aan weerszijden van de weg, waarvan het zuidelijke mogelijk tot een latere fase in de stadsontwikkeling hoort (*Afb. 20*).

De *insulae* waartoe het projectgebied behoorde, zullen vanaf de Claudische periode, wanneer de 'verkiezing' van het stratennet en de verschuiving van de *decumanus* in noordelijke richting gebeuren, mee zijn geëvolueerd met de groeiende stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad.

Voor een idee van de inname van de zone van het projectgebied in de midden-Romeinse tijd kunnen wij verwijzen naar de aanwijzingen voor oventjes en paalkuilen tegen de zuidrand van het projectgebied, misschien te linken aan ambachtelijke activiteiten in deze zuidelijke zone van de stad. De bebouwing kunnen wij ons voorstellen als een combinatie van woon-/werkvertrekken met misschien handelsruimte(n) die uitgeven op de *decumanus*, oorspronkelijk in houtbouw en geleidelijk overgaand naar steensokkelbouw.

De dreiging van over de grenzen leidde in de 3de eeuw tot een crisis op politiek, economisch, bestuurlijk en militair vlak. In 275/76, na de moord op keizer Aurelianus, wordt Noord-Gallië getroffen door de belangrijkste Germaanse invallen tot dan toe. Tongeren wordt voor de derde maal verwoest en veel landbouwbedrijven worden vernield of definitief opgegeven.

Na de Germaanse invallen rond het jaar 275 spreekt men over de laat-Romeinse periode. De samenleving ondergaat nu sterke veranderingen. Dankzij grootschalige hervormingen was er aan het begin van de 4de eeuw nog sprake van een tijdelijk herstel. In deze periode groeit de bevolking terug wat aan, sommige villadomeinen op het platteland worden terug bewoond. We zien een overgang van open steden die zich over een grote oppervlakte uitstrekken, naar gesloten en geconcentreerde steden binnen een verdedigingsmuur. (bv. Maastricht, Heerlen, Bavay, Keulen). Ook Tongeren ondergaat nu grote veranderingen. Er wordt een nieuwe, veel kleinere stadsmuur aangelegd, waardoor de topografie van de stad ingrijpend verandert en een groot deel van de vroegere stad nu buiten de wallen komt te liggen. Buiten de muur zijn nu geen luxueuze stadswoningen meer, al is er nog wel sprake van artisanale activiteit buiten de muur.

In 313 wordt met het Edict van Milaan bepaald dat mensen vanaf nu vrij zijn om hun godsdienst te kiezen. Keizer Constantijn bekeert zich tot het christendom, waardoor deze religie nu de staatsgodsdienst wordt. In de laat-Romeinse periode zou ook het christendom dan ook zijn intrede doen in Tongeren.

Aan de relatieve welvaart van de eerste helft van de 4de eeuw komt opnieuw een einde wanneer de Franken in 355 n. Chr. de Rijn nogmaals oversteken. Ze maken zich meester van Keulen, en trekken daarna verder. Na aanhoudende invallen en een algemene crisis in Noord-Gallië aan het begin van de vijfde eeuw (406-410), wordt het ten slotte definitief militair ontruimd. Dit betekende ineens ook het einde van de Romeinse periode in onze gewesten. In augustus 476 wordt de laatste keizer van het West-Romeinse rijk in Ravenna afgezet door de Visigoot Odoaker. Dit betekent het definitieve einde van het West-Romeinse rijk.

Over het einde van de Romeinse periode in Tongeren en de overgangsperiode met de vroege middeleeuwen zijn we archeologisch amper ingelicht. In de 5de eeuw n. Chr. verliest *Atuatuca Tungrorum* zijn positie van administratief en militair centrum aan Maastricht. Over het verloop van de geschiedenis van Tongeren in de 5de en 6de eeuw, zwijgen de geschreven bronnen. De bevolking lijkt aan de hand van deze schaarse gegevens erg te zijn teruggelopen maar blijft toch aantoonbaar tot in het eerste kwart van de 5de eeuw. Verder zijn in Tongeren enkele 6de-eeuwse graven gevonden, bij de Maastrichterpoort, op de Markt en in de vroegere Romeinse tempel. Dankzij de opgravingen op de Basiliëksite weten we nu ook dat er in Tongeren een kerk stond in de 6de eeuw en dat de oudste begravingen daar ook uit deze periode dateren. Over zo goed als de volledige 5de eeuw en het begin van de 6de eeuw, tasten we echter nog altijd in het duister.

Hoe het de *insulae* met het projectgebied, gelegen tussen de laat-Romeinse stadsversterking en de 2de -eeuwse stadsmuur(resten), in de laat-Romeinse periode verging is verre van duidelijk (Afb. 18). De uitbraaksporen van de 2de-3de -eeuwse steenbouw kunnen uit de 4de eeuw dateren, maar concrete aanduidingen hiervoor zijn niet voorhanden. Het terrein ligt een 200tal m ten zuidoosten van het tracé van de laat-Romeinse stadsmuur en de steenbouw in het projectgebied zou perfect als steengroeve voor de bouw van deze versterking kunnen hebben gediend. Maar een latere afbraak ervan is voorlopig net zomin uit te sluiten. Naar alle waarschijnlijkheid zal de laat-Romeinse stadsmuur, in een meer of minder gehavende versie, nog steeds zijn defensieve rol hebben gespeeld. Of althans nog steeds een markant landmark zijn geweest in wat nog restte van het stedelijke weefsel. Of er in de zone van het projectgebied enige activiteit was (of werd toegelaten door welke gezagsdrager dan ook) is onduidelijk.

Hoe de middeleeuwse stad er in de hierop volgende middeleeuwse periode verder uit ziet blijft grotendeels onduidelijk. Het projectgebied ligt op ongeveer 180 m ten zuidoosten van het ommuurde monasterium. Of de laat-Romeinse stadsmuur ook nog in deze periode bovengronds bewaard was, is niet met zekerheid geweten. Op zich hoeft de bouw van de monasteriummuur niet te impliceren dat de laat-Romeinse poort en muur geen bestaansreden meer hadden, maar anderzijds is het wel zo dat het Romeinse bouwwerk een uitgelezen bron van bouw materiaal voor de nieuwe muur kon zijn.

Om het projectgebied archeologisch te in deze periode is ook weinig materiaal voorhanden. Een historisch overzicht van de vroege- tot late middeleeuwen met onder meer de bouw van de nieuwe stadswallen, het monasterium en de evolutie van de Romaanse kerk tot Gotische kerk, kan in de archeologienota teruggevonden worden.

In de 15de eeuw wordt ten zuiden van het projectgebied het Agnetenklooster gesticht, dat de volgende eeuwen het grootste deel van het bouwblok zal innemen. De geschiedenis van het projectgebied is dan ook deel van de geschiedenis van het klooster (zie verder). De combinatie van gegevens uit archivalisch en archeologisch onderzoek laat toe te besluiten dat minstens een deel van het projectgebied werd ingenomen door (een) kloostergebouw(en).

De 16de tot 18de eeuw wordt voor Tongeren ook wel omschreven als de periode van de belegeringen en bezettingen. Een tragisch 17de -eeuwse hoogtepunt wordt bereikt voor Tongeren als diezelfde Fransen er in 1677 niet voor terugschrikken om de stad in brand te steken, een voorval dat naast kerken en kloosters ook honderden huizen verwoest. Deze wandaad werd vereeuwigd in het schilderij 'De grote brand van Tongeren' van 1687.

In de 18de eeuw, waarin ook Tongeren weer niet gespaard bleef van rondtrekkende legers die elkaar bevochten, werd toch ook gewerkt aan de heropbouw van de stad. Het einde van deze eeuw betekent ook het einde van het Ancien Régime en de komst van de Franse revolutionaire troepen. Na hun intocht in 1794 volgde in 1795 de aanhechting bij Frankrijk en de daarbij horende bestuurlijke reorganisatie. Deze 'herstart' bleef niet zonder gevolgen op het bouwkundig patrimonium van de stad: kerkelijke goederen, zoals bijv. de talrijke kloostergebouwen, werden systematisch verkocht en verdwenen al snel onder de sloophamer.

Eén van de kloosters dat te koop wordt aangeboden is het Agnetenklooster. In 1797 wordt een schattingsverslag voor de verkoop opgesteld en in 1798 wordt het voor 43.000 francs verkocht aan Pierre Libotton. Vijf jaar later wordt het al doorverkocht en begint ook een gedeeltelijke sloop van kloostergebouwen.

Tongeren zet de 19de eeuw in onder Frans bewind maar komt na de slag bij Waterloo in Nederlandse handen en wordt deel van Limburg, om vervolgens vanaf 1830 definitief in het nieuwe België lag. Net als vele andere steden deelde Tongeren in deze eeuw in een gevoel van modernisering en groei. Dit uitte zich bijv. in de verdere aanleg van steenwegen. Een ander - pijnlijk - gevolg was echter de slechting van stadsmuren en/of de demping van stadsgrachten: op enkele muurpanden, torens en de Moerenpoort na verdwijnt de stadsverdediging tussen 1817

en 1876 uit het stadsbeeld. Ondanks deze ‘opening’ van de stad zal tot in het begin van de 20ste eeuw de bebouwing in beperkte mate uitdeinen over de voormalige wallen en blijft het landelijk karakter buiten de historische kern nog grotendeels bewaard. Na Wereldoorlog II zal de stedelijke ontwikkeling pas echt een hoge vlucht beginnen nemen.

2.1.2.2 Beknopte historiek van het onderzoeksgebied

Voor informatie over een concrete invulling van het projectgebied na de Romeinse periode is het wachten tot het midden van de 17de eeuw, als het bronnenmateriaal voor het Agnetenklooster een tip van de sluier oplicht.

Vanaf de 15de eeuw lag nl. aan de zuidkant van het bouwblok met het projectgebied het Agnetenklooster, een slotklooster van de Franciscanessen. De eerste vermelding van dit klooster, ontstaan uit een groepering van een aantal vrouwen (*‘samenighen vanden susteren’*) dateert van 1418. In 1421 schenkt Johanna, vrouwe van Repen, een huis in de Repenstraat aan dit klooster.¹⁸ Die Repenstraat wordt trouwens al in de vorige eeuw in de bronnen vermeld als *vico quondam jo. de Repis* (1379), *vico domine de Repis* (1385) of *der vrouwenstrate van Repen* (1385). Twee jaar na de schenking van het huis is er opnieuw sprake van een (niet verder gespecificeerde) schenking aan *‘de saliche susteren’* wier *‘domus sororum’* bij de *Tabbartstrote* of *vrouwenstrote van Reepen* lag. In 1428 wordt een *‘domus seu congregationis’* vermeld, gelegen *‘in platea dicta de Repenstraet situatae’*.

Hoewel het klooster dus al vanaf 1421 van start kan zijn gegaan, dateert de officiële toestemming van de prinsbisschop voor de bouw van een kerk met kerkhof¹⁹, en daarmee dus ook de officiële aanvang van het klooster, van 1434. Het grootste deel van het genoemde bouwblok behoort tot dit klooster, dat naast de te verwachten gebouwen (een kerk, refter, keuken, brouwerij, ...) ook een boerderij, schuren, molen, tuinen en boomgaard omvatte. Een grote brand in 1545 zorgt voor een gedeeltelijke verwoesting van dit gebouwenbestand, waaronder de kerk, keuken en refter.²⁰

Van rechtstreeks belang voor het projectgebied is dat rond 1650 een lening wordt gesloten voor de bouw van een *dormitorium*, ten noorden van de kerk. Vermits de kerk quasi aansluit op de zuidrand van het projectgebied, kan deze slaapzaal enkel in het projectgebied hebben gelegen. Een schets van Remacle Le Loup van rond 1740 biedt een gedeeltelijk zicht op dit gebouw aan de Repenstraat (zie verder). Na de verkoop van het klooster in 1798 en de doorverkoop ervan in 1803 aan Van Der Maesen begint de gedeeltelijke afbraak van kloostergebouwen. De kerk valt in 1805 ten prooi aan de sloophamer, en Van Rechem vermoedt dat op dit moment ook misschien het *dormitorium* werd gesloopt.²¹ Hoedanook wordt van dit laatste gebouw niets meer vernomen. Tegen 1878 kan Oscar Joseph de Schaetsen, die op dit moment eigenaar was van het Agnetenklooster en er ook woonde, beginnen met de bouw van zijn herenhuis ten noorden van de kerk, m.a.w. het projectgebied, op de plek waar het *dormitorium* had gestaan.

De best gekende iconografische bron voor het 17de-eeuwse Tongeren is het *schilderij van ‘De grote Brand van Tongeren’ van 1687*. Van een dergelijke bron, die een zicht biedt op de brand vanuit het zuiden en vooral een algemene impressie wil meegeven van de omvang van deze ramp, kan men bezwaarlijk verwachten dat stadskwartieren in detail zijn afgebeeld. Wat niet wil zeggen dat het tafereel geen bruikbare en interessante zichten op stadsdelen en gebouwen biedt. Centraal in de uitsnede van het schilderij hieronder (*Afb. 21*) zijn bijv.

¹⁸ Van Rechem *et al.* 2006. Al zou in 1390 al het rekeningboek van het Agnetenklooster begonnen zijn: Vandegehuchte 1997.

¹⁹ De opgravingen van 1996-1998 brachten begravingen aan het licht in de zone van de kloosterhof, ten zuiden van de kerk (Vandegehuchte 1997 en 2002). Remans 1928, p. 128 spreekt van een kerkhof langsheen de Corversstraat, achter de bedrijfsgebouwen aan de Sint-Catharinastraat, en staft dit met een verwijzing naar verder niet gespecificeerde ‘opgravingen’.

²⁰ Van Rechem *et al.* 2006. Remans 1928. De vermelding van Remans op p. 134 van een bovenste bouw in de Repenstraat die pas nieuw was, slaat waarschijnlijk op het *dormitorium*.

²¹ Van Rechem *et al.* 2006, p. 23.

de witte gebouwen te herkennen en kerk van het Agnetenklooster, waarachter een aantal stenen gebouwen zijn afgebeeld. Het gaat hier – spijtig genoeg voor deze studie - waarschijnlijk om gebouwen die palen aan de Ridderstraat, t.t.z. aan de noordzijde van het bouwblok, en niet om gebouwen die onmiddellijk ten noorden van het klooster liggen.

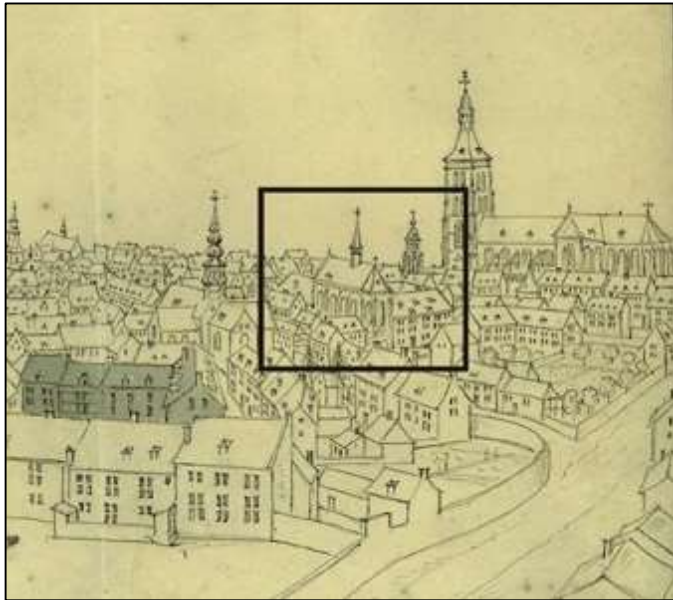

Afb. 21: Detail uit het schilderij 'De Grote Brand van Tongeren' van 1687, dat een impressie biedt van de brand die een decennium eerder grote delen van de stad in as legde (SAT).

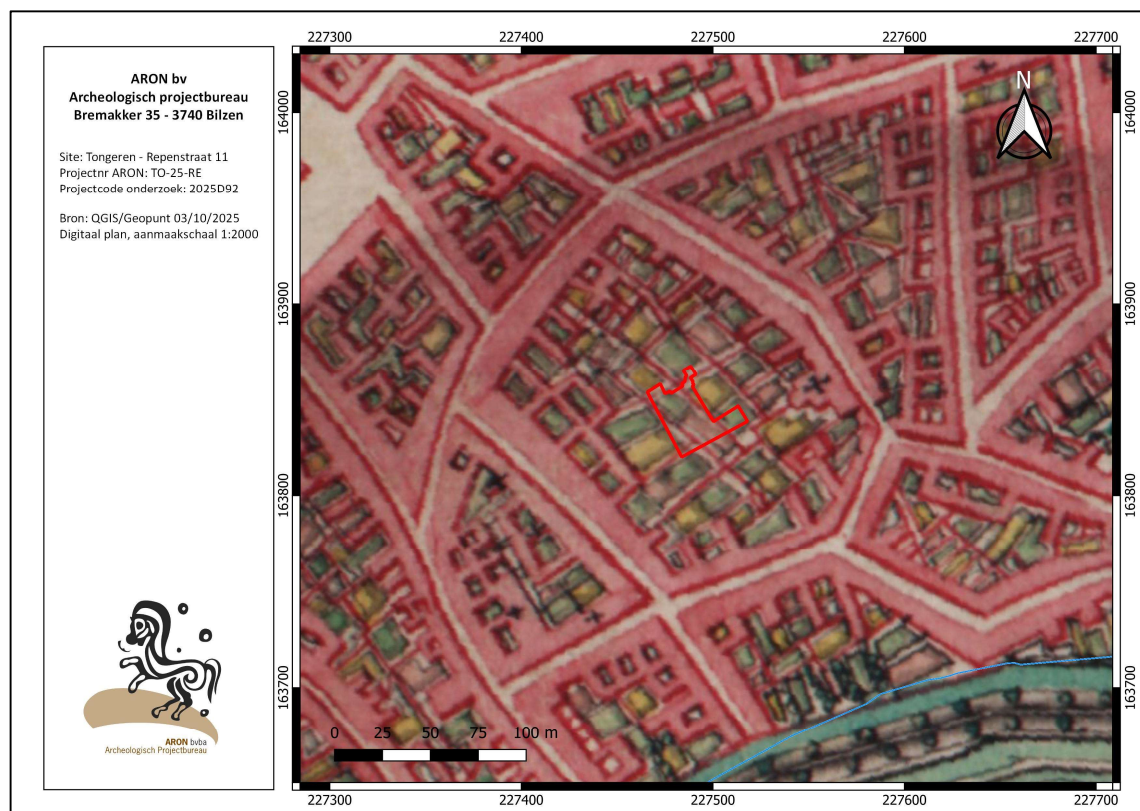
Een aantal andere iconografische bronnen met zichten op de stad zijn voor deze studie niet bruikbaar omdat zij te weinig detail bieden of omdat het standpunt van weergave geen blik biedt op de zuidzijde van de stad, zoals bijv. een kopergravure van Remacle Le Loup in het werk van de Sauméry (1738-1744).

Een gewassen pentekening van diezelfde Remacle Le Loup, van vóór 1743, biedt wel een zicht vanaf de Moerenpoort op het begijnhof en een deel van de stad ten noorden hiervan. Op de afgebeelde uitsnede hieronder (Afb. 22) zijn op de voorgrond de begijnhofkerk en ten noorden ervan de kerk van het Agnetenklooster goed herkenbaar. Ook duidelijk is dat tegen de noordgevel van laatstgenoemde kerk, aan de Repenstraat, een groot gebouw van vijf traveeën met minstens drie verdiepingen onder een zadeldak is opgetrokken. Dit gebouw moet een onderdeel van het klooster zijn geweest en is als het *dormitorium*, dat aan de noordzijde van de kerk moet gelegen hebben, te identificeren.

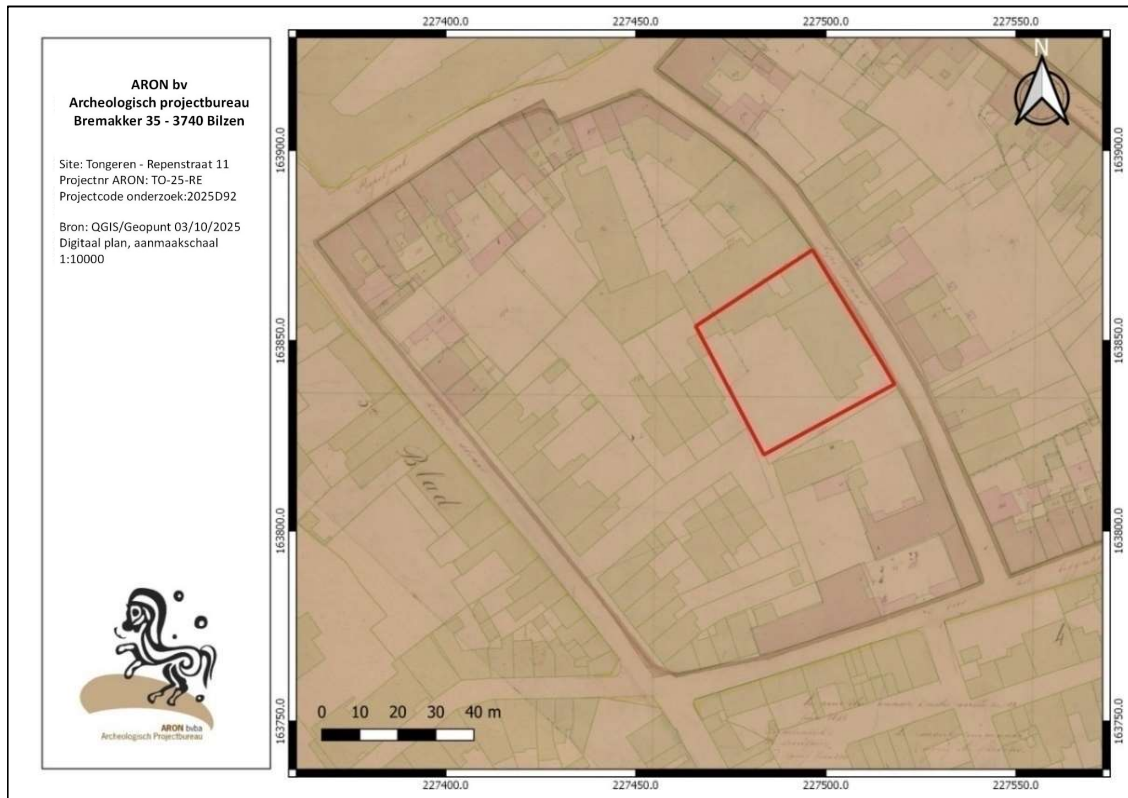
Samen met de kaart van Jean Villaret van 1748 is de zgn. Kabinetskaart van graaf Ferraris (1777) de eerste cartografische bron die ons ter beschikking staat, maar beide zijn voor informatie over bebouwing voor het stadscentrum nauwelijks bruikbaar. De gestandaardiseerde, foutieve intekening van de stadstopografie is mede oorzaak van de problematische georeferering die de kaarten met zich meebrengen. Terwijl de kaart van Ferraris voor het bouwblok met het projectgebied nog een schematische weergave van het klooster in de zuidoosthoek geeft en ook een invulling van het 'binnengebied' ervan met tuinen (Afb. 23), bevat de Villaretkkaart enkel een symbolische aanduiding van de kloosterkerk (niet afgebeeld).

Afb. 22: Detail uit de pentekening 'Vue du grand beguinage de Tongre et une partie de la ville' van Remacle Le Loup met centraal de kerk van het Agnetenklooster met dakruiter tussen de Begijnhofkerk links en de St-Niklaaskerk & OLV-Basiliek rechts. Aansluitend op de noordzijde van de Agnetenkerk het bouwvolume van het dormitorium (Vandewal/SAT).

Afb. 23: Detail uit de 'Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik' van graaf de Ferraris, 1777, met aanduiding van het projectgebied (rode polygoon). Net ten oosten hiervan is de kloosterkerk aangeduid.

Afb. 24: Detail uit de Alignementskaart van Tongeren van 1829 (SAT) in combinatie het huidige kadasterplan, met aanduiding van het projectgebied (rode polygoon). De bebouwing van de Alignementskaart is in paarse weergegeven, de huidige bebouwing en percellering in groen.

De eerste echt bruikbare en meest accurate kaart die voor het projectgebied ter beschikking staat is *de Primitieve kadasterkaart van Tongeren van 1827*, die hier wordt opgenomen in *de ingekleurde 'Alignement'-versie van 1829* (Afb. 24). Het gehele projectgebied is, net zoals het gehele centrale deel van het bouwblok, ten tijde van de opname voor de kaart onbebouwd. Het zuidoostelijk deel van de zuidzijde van dit 'lege' blok, dat grotendeels toebehoorde aan het klooster, wordt ingenomen door kloostergebouwen. De kloosterkerk aan de noordzijde van dit gebouwenbestand, gedeeltelijk afgebroken in 1805, is niet weergegeven. Aan de noordrand en in noordwestelijke hoek van het bouwblok zien wij, buiten het kloosterdomein, gebouwen aan de Ridderstraat en Corversstraat.

De Atlas der buurtwegen (ca. 1841) en zeker de ongeveer gelijktijdige *topografische kaart van Vandermaelen* (1846-1854) leveren geen betekenisvolle bijkomende informatie op voor het projectgebied en worden hier ook niet afgebeeld. Dezelfde vaststelling is ook van toepassing op *de kadasterkaart van 1846*.

Op *de kadasterkaart van 1880*, met aanvullingen in daaropvolgende jaren, is af te lezen hoe de geleidelijke verkaveling van het kloosterdomein aan de gang is (Afb. 25). De zuidwestelijke hoek van het bouwblok is hiervan een sprekend voorbeeld. Bijgevoegd in blauwe lijnen op de kaart, ten noorden van de nog bestaande kloostergebouwen (waarvan de kerkruïne en 'zomerrefter' niet zijn aangeduid), zien wij in het projectgebied ook de contour van de nieuwe woning van de Schaetzen.

Een postkaart van ca. 1900 met zicht vanaf de Moerenpoort op de Begijnhofkerk (Afb. 26) biedt terzijde ook een beperkt zicht op het dak van het herenhuis in het projectgebied en van de bomenkruin van de tuin ervan. Hieruit kunnen wij op zijn minst afleiden dat de tuinzone in het projectgebied oorspronkelijk één of meerdere grote

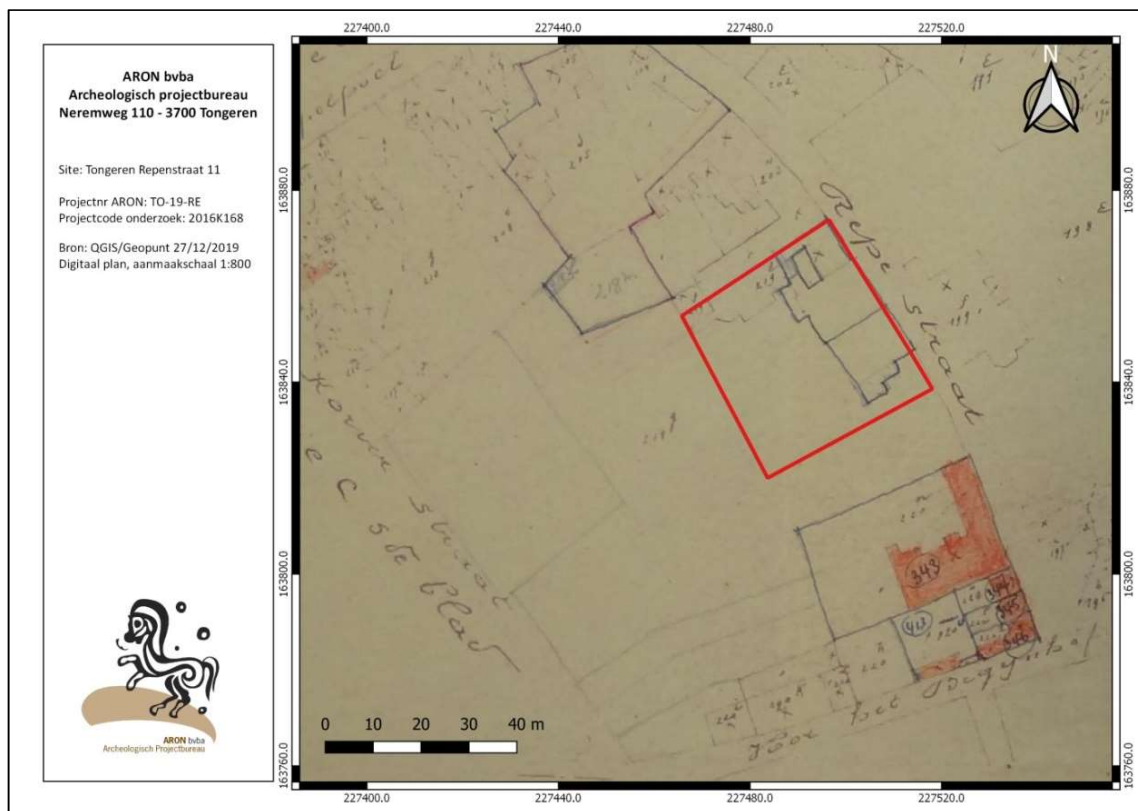
bomen bevatte, die later werden verwijderd. Deze bodemingreep moet ten laatste vóór de aanleg van parking zijn gebeurd.

De topografische kaarten van 1873, 1904, 1939, 1969 en 1989 van het Militair Cartografisch Instituut, opvolger het Militair Geografisch Instituut en uiteindelijk opvolger het Nationaal Geografisch Instituut werden geconsulteerd (www.Cartesius.be) maar worden hier niet afgebeeld omdat zij geen relevante bijkomende informatie opleveren voor een dergelijk klein projectgebied in een stedelijke context. Ook de reeks luchtfoto's die digitaal ter beschikking staan (www.geopunt.be) dragen in dit opzicht niets bij.

De laatste grote wijzigingen aan het exterieur en interieur van het gebouw dateren van de transformatie hiervan tot kantoren van de Belastingdienst, die hier gevestigd bleef tot in 2005.

Voor de evolutie van de bebouwing in het projectgebied is tot dusver geen informatie beschikbaar. Vermits het stadsarchief ook geen bouwdoSSIers voor dit adres in bewaring heeft, krijgen wij ook geen vat op recentere (ver)bouwactiviteit.

Voor het meest recente beeld van de bebouwing op het perceel in kwestie verwijzen naar de foto van de gevel (Afb. 27) en van de achtergevel met koetshuis (Afb. 4-5).

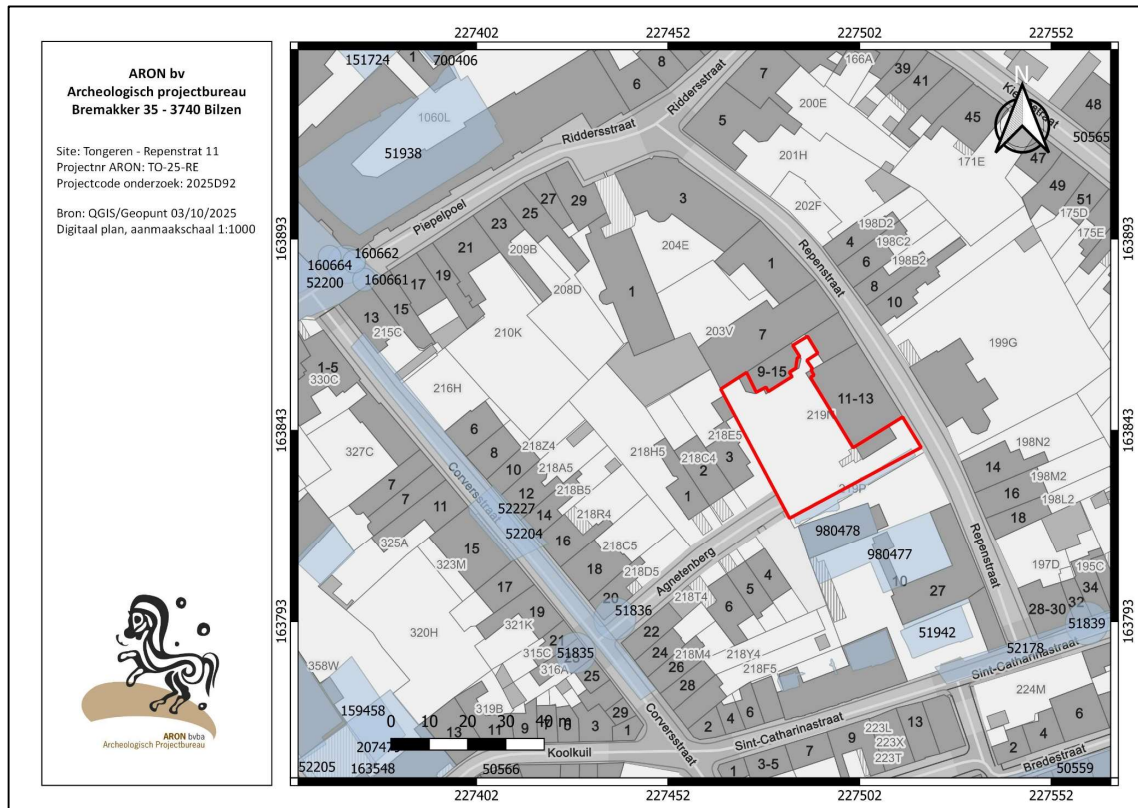
Afb. 25: Detail uit de kadaasterkaart van Tongeren van 1880 (SAT) met aanduiding van het projectgebied (rode polygoon) en gebouwen van het Agnetenklooster in oranje.

Afb. 26: Detail uit een ingekleurde postkaart van ca. 1900 (SAT) met zicht op het Begijnhof vanaf de Moerenpoort. Centraal de bomenkruinen en dak van het herenhuis in het projectgebied.

Afb.27: Opname van de voorgevel van het pand Repenstraat 11 (Foto: stad Tongeren).

Afb. 28: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris in overlay op het Grootschalig Referentiebestand (GRB) met aanduiding van het projectgebied (rode polygoon) en de omliggende vindplaatsen (lichtblauw).

2.1.3 ARCHEOLOGISCHE SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Vertrekpunt voor archeologische informatie over het projectgebied is de Centrale Archeologische Inventaris van Vlaanderen (CAI) (Afb. 28).

Het projectgebied zelf is geen CAI-vindplaats, maar onmiddellijk ten zuiden ervan zijn verschillende opgravingscontouren aangeduid, allen in relatie met het Agnetenklooster:

CAI 51942 / 980477 / 980478 – Agnetenklooster I, II en III:

Sluit (deels) aan tegen de zuidgrens van het te onderzoeken perceel, met name perceel 219P. Voor de beide opgravingszones verwijst de CAI naar drie opgravingscampagnes, uitgevoerd door enerzijds Caroline Vandegehuchte in 1996-1998 en door A. Vanderhoeven en G. Vynckier in resp. 2002-2003 en 2005. De onderzoeken kaderden in de restauratie van de kloostersite en leverden respectievelijk (en voornamelijk) vroeg- en midden-Romeinse nederzettingssporen en laatmiddeleeuwse kloostergebouwen met begraafplaats. Voor een gedetailleerde beschrijving zie verder.

In de straten die het bouwblok met het projectgebied afbakenen, zijn daarenboven de volgende vindplaatsen te vermelden:

CAI 52204 – Corversstraat t.h.v. nrs 13-15:

Locatie van een kiezelstraat van het Romeinse dambord, o.b.v. observaties tijdens de rioleringswerken van de jaren 1930.

CAI 52227 – Corversstraat:

Locatie van een kiezelstraat van het Romeinse dambord, o.b.v. observaties tijdens de rioleringswerken van de jaren 1930.

CAI 51835 – Corversstraat, ongeveer t.h.v. nr. 23:

Locatie van een kiezelstraat van het Romeinse dambord, o.b.v. observaties tijdens de rioleringswerken van de jaren 1930.

CAI 52186 – Corversstraat, ongeveer t.h.v. het kruispunt met Agnetenberg:

Locatie van een kiezelstraat van het Romeinse dambord, o.b.v. sonderingen in 1937.

CAI 52178 – Sint-Catharinastraat t.h.v. het kruispunt met de Repenstraat:

Locatie van 11 Romeinse muurfragmenten en een Romeinse kiezel o.b.v. observaties tijdens de rioleringswerken van de jaren 1930.

CAI 51839 – Sint-Catharinastraat t.h.v. nr. 29:

Locatie van een kiezelstraat van het Romeinse dambord, o.b.v. sonderingen in 1937.

De genoemde vindplaatsen in de huidige straten kaderen het projectgebied in het Romeinse stratennet. Het terrein ligt tussen twee noord-zuidstraten, resp. ongeveer ter hoogte van de Corversstraat en net ten oosten van de Repenstraat. Anderzijds wordt het terrein doorsneden door een oost-weststraat, al is het exacte verloop hiervan binnen de projectperimeter niet helemaal duidelijk. Op basis van de informatie van Ulrix verliep deze ca. 5,5 m brede straat op ongeveer 10-15 m van en ruwweg parallel met de zuidrand van het projectgebied.²² In de rioleringsleuf van 1934-1935 in de Corversstraat bleek de bovenkant ervan op 80 cm onder het toenmalige kasseiendeck te liggen.²³ Deze straat is niets anders dan het oorspronkelijke tracé van Romeinse weg tussen Keulen en Bavay via Tongeren, die de nederzetting in noordoostelijk-zuidwestelijke richting doorkruiste. De straat fungeerde initieel als *decumanus maximus* van de stad, de grote verkeersas, tot die enkele decennia later meer noordwaarts werd verschoven (nu ongeveer overeenkomend met het tracé van de Maastrichterstraat-Sint-Truiderstraat).

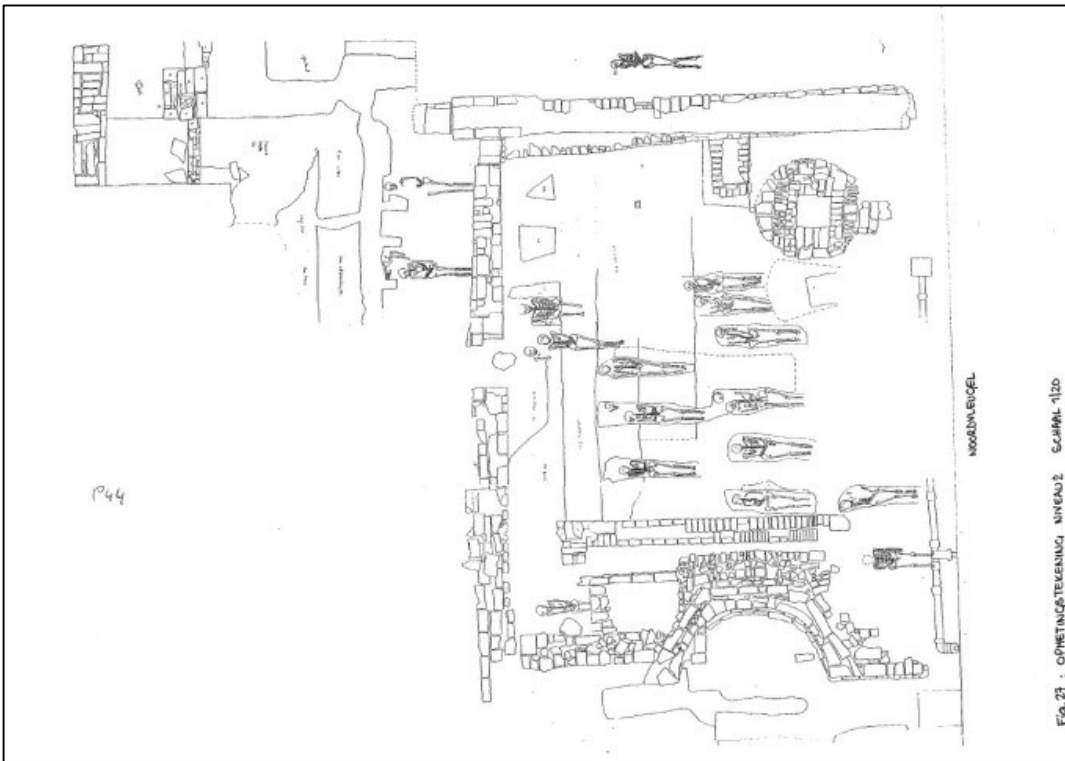
Voor een inschatting van het archeologisch bodemarchief in het projectgebied biedt het archeologisch onderzoek op de kloostersite van de Agneten het beste houvast. De opgraving van de stadsarcheologische dienst besloeg een oppervlakte van bijna 400 m², werkputten van het VIOE ca. 110 m².

De opgravingen op de kloostersite door de stadsarcheologische dienst in 1996-1998 concentreerden zich op de open ruimte tussen de kloosterkerk, de noord- en de middenvleugel, de kerk zelf en een deel van de open ruimte voor de zomerrefter (Afb. 29). Behalve de kerk, delen van de kloostergang, keuken en andere gebouwen, een waterput en kelders van het klooster bracht dit onderzoek ook een 50tal graven aan het licht. 1434, het jaar waarin de toestemming tot bouw van een kerk met kerkhof wordt toegelaten, wordt als het stichtingsjaar van het klooster beschouwd. De oorspronkelijk tweebeukige kerk werd na een brand in 1500 heropgebouwd. Ook de restanten van andere kloostergebouwen getuigen zoals steeds van verbouwingen aan en van aanvullingen op het complex. De begravingen lijken door te lopen tot in de 18de eeuw. Deze opgravingen leverden tussen al deze 'jongere' archeologische sporen ook, weliswaar bescheiden, Romeinse resten op in de vorm van twee uitbraaksporen van muren en fragmenten van een Romeinse vloer.²⁴

²² Ulrix 1958, p. 269.

²³ SAT, onuitgegeven 'archeologische fiche' van de rioleringsleuven nr. 37.

²⁴ Vandegehuchte 1999 en 2002; Van Rechem 2006. De vloer, aangetroffen tussen de zuidelijke steunberen van de kloosterkerk, wordt in Vandegehuchte 1997, 43 eerst als laat-Romeins bestempeld maar vervolgens wordt een middeleeuwse datering ook mogelijk geacht. Op p. 50 is er opnieuw sprake van de 'romeinse vloerlaag'. Op p. 53 vermeldt zij drie i.p.v. twee

Afb. 29a en 29b: De opgraving van 1996-1998 in het Agnetenklooster: opname van de opgegraven kloostergebouwen en een vereenvoudigd plan van vlak 2 van de werkput in de kloosterhof (noorden bovenaan) met begravingen, waterput en de apsisvormige fundering van een lavatorium (?) in de zuidelijke kloostergang (SAT, Agnetenklooster).

Romeinse uitbraaksporen. Gelet op het hoge niveau van de vloer ten zuiden van de kerk t.o.v. niveau van de Romeinse lagen ten noorden ervan is wellicht eerder een middeleeuwse datering te verkiezen.

Meer zuidelijker dan netgenoemde opgraving, ten zuiden van de middenvleugel, voerde het I.A.P. en opvolger VIOE in het kader van het restauratieproject tussen 2002 en 2004 een aantal archeologische noodonderzoeken uit. In 2002 werd tussen de middenvleugel en de Sint-Catharinastraat een werkput van ongeveer 17 x 8 m opgegraven voorafgaand aan de aanleg van een nooit-gerealiseerd ondergronds niveau (*Afb. 30*). Naast resten van één of meer woningen (georiënteerd op netgenoemde straat), kuilen en beerputten uit de 13de -14de eeuw werden ook een Romeinse gracht, standgreppel met zware paalkuilen en een kuil met een zeer gevarieerd en rijk vondstenensemble uit de 1ste eeuw na Chr. en uitbraaksporen van steenbouw uit de 2de -3de eeuw na Chr. aangesneden. De recentste sporen die werden onderzocht waren postmiddeleeuwse kuilen, beerputten en funderingsresten van het kloostercomplex, en tenslotte een beerput waarvan de vulling rond 1900 kon worden gedateerd.²⁵

In twee andere, veel kleinere werkputten achter en in de gebouwen van de vroegere kolenhandel ten zuidwesten van de eerste werkput, werden nog meer funderingen van kloostergebouwen, beerputten, kuilen en ook een oven blootgelegd (maar niet altijd volledig opgegraven). In 2003 en 2004 volgden nog een vloerregistratie in de zgn. zomerrefter en een muur-/funderingregistratie langsheen de zuidgevel van de middenvleugel.²⁶

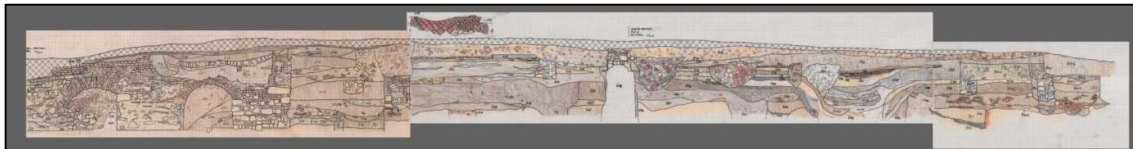

Afb. 30: Zicht vanaf NO op werkput 1 van de VIOE-opgraving van 2002-2003 in het Agnetenklooster (Archief agentschap Onroerend Erfgoed, ongepubliceerd opgravingsarchief Tongeren-Agnetenklooster-2002-2003).

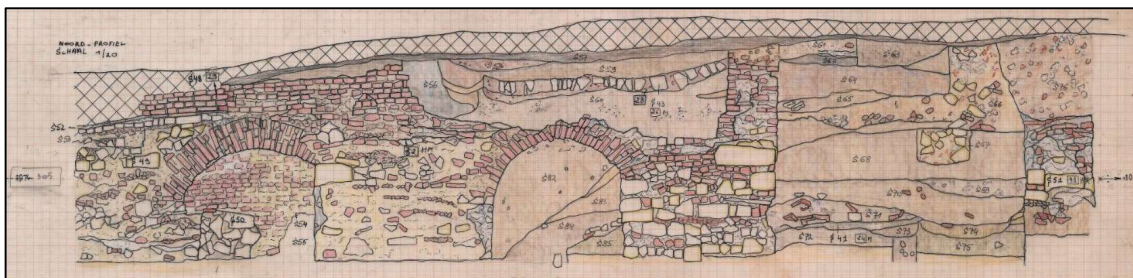
Het VIOE-onderzoek van 2005, in feite een archeologische begeleiding van een drainagesleuf, sluit volledig aan op de zuidrand van het projectgebied en is dus het meeste relevante onderzoek voor dit bureauonderzoek. Het noordprofiel van deze ca. 36 m lange, 2-4 m brede en tot 3 m diepe sleuf biedt nl. een directe kijk op (minstens een deel van) het bodemarchief hiervan (*Afb. 31-34*).

²⁵ Vanderhoeven & Vynckier 2003, 2005, 2006.

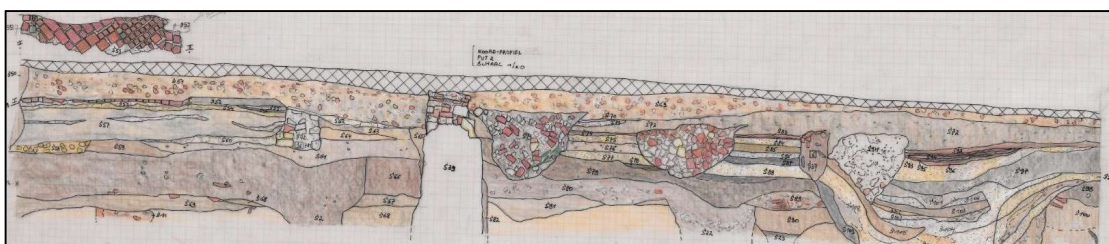
²⁶ Vanderhoeven & Vynckier 2005.

Afb. 31: Door D. Pauwels samengesteld noordprofiel van de VIOE-opgraving van 2005 o.b.v. de ongepubliceerde veldtekeningen (archief agentschap Onroerend Erfgoed, Agnetenklooster).

Afb. 32: Het westelijke deel van het ingekleurde noordprofiel van de VIOE-opgraving van 2005, met links de restanten van twee funderingsgrondbogen van de zuidgevel van een laat-/postmiddeleeuws (klooster)gebouw (archief agentschap Onroerend Erfgoed, ongepubliceerde veldtekeningen Tongeren-Agnetenklooster-2005).

Afb. 33: Het middendeel van het ingekleurde noordprofiel van de VIOE-opgraving van 2005, met links het bovenaanzicht van een bewaard deel van een laat- of postmiddeleeuwse vloer en ongeveer centraal de muur die vanaf de noordwestelijke steunbeer van de kloosterkerk de sleuf kruist en doorloopt in het projectgebied (archief agentschap Onroerend Erfgoed, ongepubliceerde veldtekeningen Tongeren-Agnetenklooster-2005).

Afb. 34: Zicht vanuit ONO (Repenstraat) van de VIOE-opgraving van 2005 in de drainagesleuf met links de noordelijke steunberen van de kloosterkerk (voorgond) en de zgn. zomerrefter, en rechts de inrit met deel van de parkeerruimte in het projectgebied (archief agentschap Onroerend Erfgoed, Agnetenklooster).

Vanderhoeven onderscheidt in het Romeinse sporenbestand minstens drie fasen die dateren tussen het einde van de 1ste eeuw v. Chr. en de 3de eeuw na Chr. De oudste fase omvat een O-W gracht en kuilen uit de pre-flavische tijd (-1d – 70 na Chr.), aan de tweede fase (laatste kwart van de 1ste eeuw na Chr. – 2de eeuw na Chr.) schrijft hij een aantal oventjes en paalkuilen toe, de derde fase wordt gekenmerkt door 2de -3de -eeuwse Romeinse steenbouw, die later werd uitgedaagd. Een puinlaag die dit sporenbestand afdekt en waarschijnlijk uit einde 3de eeuw – begin 4de eeuw na Chr. dateert, vertegenwoordigt eventueel een vierde Romeinse fase.

Deze Romeinse sporen maakten deel uit van gebouwen die ten zuiden van genoemde oost-weststraat in het projectgebied lagen en hierop waren georiënteerd.

Afb. 35a en 35b: Opname van het noordprofiel met bovenaan de stratigrafische positie van de tegelvloer en afdekkende puinlaag t.o.v. de nog net zichtbare klinkerverharding die het huidige loopvlak in het projectgebied vertegenwoordigt, en onderaan de bovenkant van de hoekmuur van het 'grondbogengebouw' t.o.v. de uitgedaagde klinkerverharding in het projectgebied (zie nog net het wiel en voet van de kruiwagen bovenaan de opname) (archief agentschap Onroerend Erfgoed, Agnetenklooster).

Deze lagen waren verstoord door o.a. funderingsgrondbogen in baksteen en Maastrichtersteen van laat- of postmiddeleeuwse kloostergebouwen, o.a. van een groot gebouw dat ten noorden van de sleuf lag.²⁷ De zuidgevel van dit gebouw, waarvan de oostelijke hoek kon worden vastgesteld maar de westelijke buiten de sleuf ligt, mat minimaal 8,5 m in lengte. Ten oosten van dit gebouw kon, op ca. 40 cm onder het klinkerbed van de huidige parkeerruimte in het projectgebied, een deel van een vloer van rechthoekige en vierkante grijze natuurstenen en rode gebakken tegels van diverse afmetingen worden geregistreerd (*Afb. 41*). De vloer en het hele oostelijke deel van het profiel wordt afgedekt door een puinlaag van baksteenfragmenten en mortel die onmiddellijk onder het bed van de klinkerverharding ligt. Even oostelijk van de vloer zette, tegen de noordwestelijke steunbeer van de kloosterkerk, een ca. 80-90 cm dikke fundering in een patchwork van silex- en Maastrichtersteenblokken aan en doorkruiste de sleuf in noordelijke richting. De bewaarde bovenkant van dit metselwerk ligt op ongeveer 10-20 cm onder het netgenoemde klinkerbed (*Afb. 35*).²⁸

Enkel van het Romeinse bodemarchief werd een eerste fasering geboden. Deze sporen en lagen worden afgedekt en doorsneden door funderingen, kuilen en pakketten die, bij gebrek aan concrete chronologische aanknopingspunten, ruwweg in de laat- en/of postmiddeleeuwse periode worden gedateerd. Onderzoek heeft uitgewezen dat het projectgebied deel uitmaakte van het terrein van het Agnetenklooster, dat in de eerste helft van de 15de eeuw werd gesticht. Uit het bronnenmateriaal blijkt dat rond 1650 de kloostergemeenschap een lening aanging voor de bouw van een *dormitorium*, dat ten noorden van de kerk moeten gelegen hebben. Een deel van de stratigrafie bovenop de Romeinse lagen kan dan ook waarschijnlijk aan (de afbraak van) dit gebouw worden toegeschreven. De fundering die ter hoogte van de meest westelijke kerksteunbeer de VIOE-sleuf doorkruist, op een 15tal m ten westen van en parallel met de Repenstraat, is misschien een restant van de achtergevel van dit *dormitorium*. De fundering met grondbogen aan de westzijde van het noordprofiel, net ten noorden van de zgn. zomerrefter, zou kunnen deel uitmaken van een ander gebouw, al is de veronderstelde aanwezigheid van een hoek hiervoor geen dwingende reden.

²⁷ Vanderhoeven & Vynckier (2006, 2009).

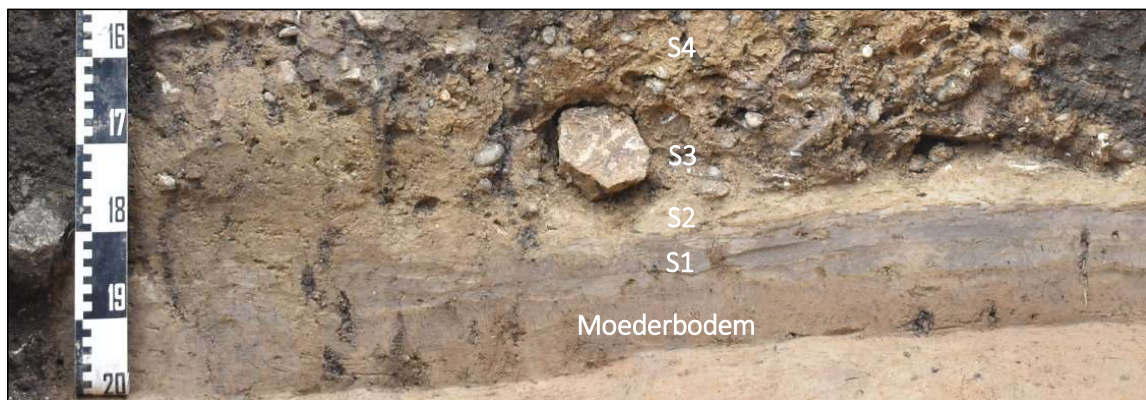
²⁸ Archief agentschap Onroerend Erfgoed, ongepubliceerde veldtekeningen Tongeren-Agnetenklooster-2005.

2.2 BODEMOPBOUW

De natuurlijke bodem werd aangetroffen op een diepte van ca. 2 m onder het maaiveld (op ca. 95 m TAW; Afb. 36-37). Deze bestond uit quartaire leem, zoals ook gekarteerd op de Quartair profieltypekaart (Afb. 16). De kartering van OB-gronden (antropogeen gewijzigde of bebouwde gronden) op de bodemkaart komt ook overeen met de bodemopbouw, gezien het ca. 2 m dikke antropogene pakket bovenop de natuurlijke bodem.

Afb. 36: Werkput 1, profiel 1 met onderaan de natuurlijke leembodem onder een ca. 2 m dik antropogeen pakket met een restant van de decumanus.

Afb. 37: Werkput 1, profiel 1 met restant van de decumanus (S3/S4) gelegen op zandlaag S2 en cultuurlaag S1.

2.3 DE SPOREN

2.3.1 DE ROMEINSE SPOREN

Het oudste spoor van de site betrof laag S1: een grijze, met roest gevlekte, cultuurlaag van ca. 10 cm dik die op de natuurlijke leembodem werd aangetroffen en vermengd was met enkele spikkels houtskool (Afb. 37). De laag kon voornamelijk geregistreerd worden onder het latere wegtracé, vermoedelijk omdat het spoor hier niet verstoord werd door jongere sporen. In profiel 1 lijkt de laag ook ten zuiden van het wegtracé voor te komen. Door de beperkte omvang van het onderzoeksgebied blijft het dan ook onduidelijk hoe breed deze laag zich uitstrekte. Naast een sterk verweerd fragment ruwwandig aardewerk bevatte de laag drie kleine stukjes slak en drie fragmenten van lange dierenbeenderen die niet specifiek te determineren waren.²⁹

Bij de oudste sporen die aangetroffen werden, hoorden twee paalkuilen, S15 en S17 (Afb. 38-39), die zich onder het verharde wegtracé (zie verder) bevonden. Beide paalkuilen waren doorsneden door een profiel of verstoring en konden niet volledig geregistreerd worden. Paalkuil S17 sneed wel duidelijk doorheen de oudere laag S1.

De beigegrijze paalkuil S15 had een onregelmatige vorm van ca. 40 cm diameter. De paalkuil was slechts 20 cm diep bewaard en had rechte wanden en een vlakke bodem. De vulling bevatte enkele spikkels houtskool en één klein fragment van een kurkurne.³⁰ De relatie met S1 kon niet worden vastgesteld. In de paalkuil was een vierkante kern van 13 op 13 cm te onderscheiden. Deze had een donkergrijze kleur en meer houtskool en verbrande leem als bijmenging.

Paalkuil S17 was ook onregelmatig van vorm en ca. 50 cm in diameter. De wanden van de paalkuil liepen licht schuin, waardoor de vlakke bodem, op 60 cm diepte, nog 40 cm breed was in doorsnede. De beigegrijze leemvulling toonde geen duidelijke paalkern en enkel wat spikkels houtskool als bijmenging. Bij aanleg van het vlak werd een hondschedel aangetroffen net ter hoogte van deze paalkuil. Mogelijk bevond deze schedel zich in de jongste opvullingslaag van de paalkuil, al kan deze zich ook in de oudste fundering van de verharde straat hebben bevonden, net boven de paalkuil. Verder bevatte de paalkuil nog een fragment gladwandig aardewerk.

Op de hondschedel werd een radiokoolstofdatering uitgevoerd door het KIK (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium). De schedel is met 68,3 % waarschijnlijkheid te dateren tussen 70 en 130 n. Chr. (59,6%), tussen 143 en 156 n. Chr. (7,3%) of tussen 194 en 197 n. Chr. (1,4%) en met 95,4 % waarschijnlijkheid tussen 31 v. Chr. en 40 n. Chr. (1,7%) of tussen 60 en 208 n. Chr. (93,7%). (Afb. 40).³¹

Afb. 38 (links): Werkput 1, vlak 1: gecoupeerde paalkuil S15.

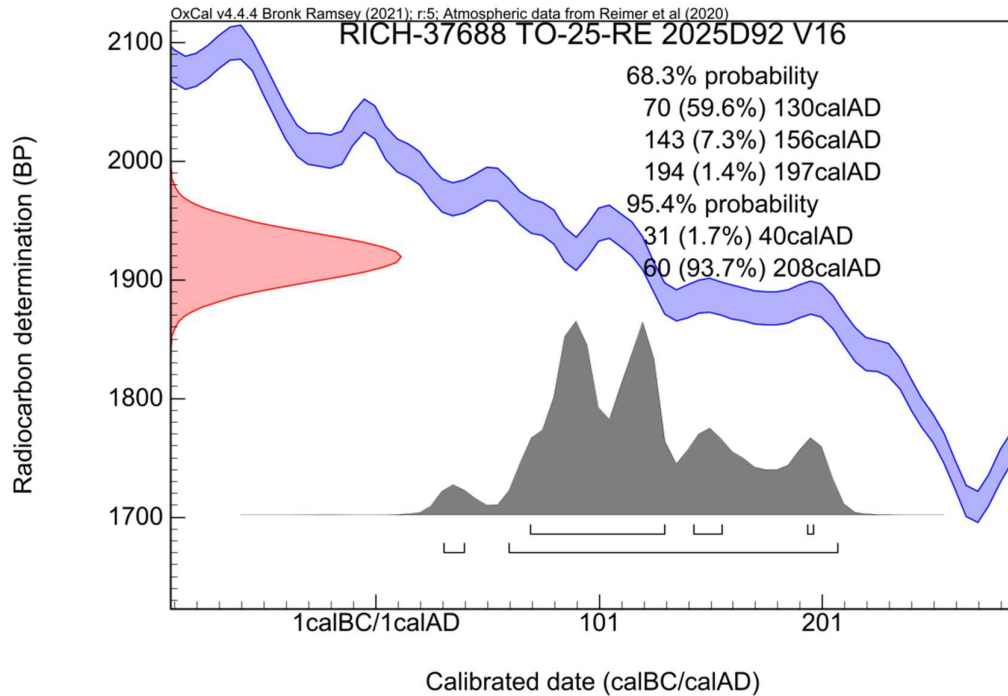

Afb. 39 (rechts): Werkput 1, vlak 2: gecoupeerde paalkuil S17.

²⁹ V1 en V14.

³⁰ V9.

³¹ Zie ook bijlage 7. V16 uit S617. RICH-37688: 1919±21BP. Kalibratie van de dateringen gebeurde met behulp van het Oxcal 4.4.4-programma (Bronk Ramsey 2021), aan de hand van de IntCal20-kalibratiecurve (Reimer *et al.* 2020).

Afb. 40: Radiokoolstofdatering (RICH-37688) van V16 uit paalkuil S17 (dierlijk bot).

Een van de voornaamste archeologische structuren die tijdens de opgraving werd aangetroffen, was een deel van een *decumanus* of oost-west lopende straat. De oudste voorloper van deze straat bestond uit een enkel grijs smal langwerpig spoor (S16) dat reeds dezelfde oriëntatie als de straat had (Afb. 41). Het spoor sneed doorheen de grijze aag S1 en bevatte enkel een niet te determineren botfragmentje.³² Dit spoor werd geïnterpreteerd als de noordelijke helft van een karrenspoor. Het parallelle spoor dat zich ten zuiden moet bevonden hebben, was niet meer aanwezig door recentere verstoringen.

Een jongere, verharde fase van de *decumanus*, kon in het vlak van werkput 1 maar ook in profiel 1 en 2 worden geregistreerd (Afb. 37 en 42-43). In profiel 1 kon de zuidelijke rand van de *decumanus* herkend worden. De straat was opgebouwd uit een fundering van ruwe silexblokken en kiezel (S3), met daarbovenop een pakket gerolde kiezel (S4).³³ Profiel 1 gaf ook duidelijk aan dat er zich hier lokaal een dun witgrijs zandlaagje (S2) onder de straat bevond, gelegen bovenop laag S1 (Afb. 37). Mogelijk gaat het om een nivelleringslaag. Dit zandlaagje bevatte enkel een klein stukje aardewerk, mogelijk van een wrijfschaal. Lagen S5 en S6, enkel zichtbaar in profiel 1, waren duidelijk jonger dan de straat, maar konden niet verder geïnterpreteerd worden door hun beperkte omvang en de afwezigheid van vondsten.

In vlak 1 (Afb. 44) kon het wegdek voor een stuk gevolgd worden en werd de noordelijke rand van de *decumanus* aangetroffen, deels afgedekt door het jongere spoor S19. Op basis van beide randen en de dikte in het profiel kon dan ook bepaald worden dat deze oudste verharde fase van de straat een breedte van ca. 6 m en een dikte van minimum 40 cm moet hebben gehad. Afwateringsgreppels werden niet aangetroffen en ook het typische grijze loopvlak dat in Tongeren vaak aan de bovenzijde van een Romeins wegdek wordt aangetroffen, was niet aanwezig. Vermoedelijk moet dit grijze loopvlak al vergraven zijn na de Romeinse periode, samen met alle andere jongere fases van de straat.

³² V15.

³³ Laag S11 bleek een deel van wegdek S4 te zijn. De kiezel kan vermoedelijk gedetermineerd worden als residueel basisgrind (Vanderhoeven & Dreesen 2025).

Afb. 41: Werkput 1, vlak 2 met karrenspoor.

Afb. 42: Werkput 1, profiel 1 met restant van de decumanus, doorsneden door verstoringen.

Afb. 43: Werkput 1, profiel 2 met restant van de decumanus (S4), verstoord door S13.

Net ten noorden van de straat werd een groot spoor aangetroffen van minstens 2 op 2 m (S10, Afb. 45) dat jonger was dan de oudste verharde wegfase. Het spoor werd op ca. 1 m afstand van de straat gecoupeerd en vertoonde een vlakke bodem (Afb. 46). Mogelijk betreft het een deel van een uitgebroken houten kelder horend bij een woning langs de straat of een grote kuil met vlakke bodem.

De jongste vulling (S10.1) was een 30 cm dik pakket met een groenige bruingrijze kleur met fosfaat, wat houtskool en wat kiezel. Hieronder bevond zich een 80 cm dik gevlekt pakket (S10.2) met wat houtskool en verbrande leem.

De oudste vulling bevatte enkele fragmenten *terra nigra* uit de Champagnestreek, twee wanden gladwandig aardewerk, een fragment van een *tegula*-dakpan en drie stukken dierlijk bot, vermoedelijk van rund.³⁴ Deze vondsten zijn niet nauwkeuriger te dateren dan in de eerste eeuw n. Chr. De jongste vulling bevatte eveneens een fragment van een *tegula*, enkele fragmenten dierlijk bot van rund en kip, twee nagels, een stukje lood en negen fragmenten aardewerk. Het betreft enkele fragmenten ruwwandig reducerend gebakken aardewerk, onder andere van een deksel, een wand in gladwandig aardewerk, een bodem van een kurkurne, een fragment geverfde waar met zandbestrooiing uit Lyon, en twee fragmenten *terra sigillata* van koppen Drag. 27 in het oudste baksel uit het productiecentrum van La Graufesenque.³⁵ Het geverfde aardewerk uit Lyon is tussen 20 en 120 n. Chr. te dateren³⁶, de *terra sigillata* tussen 10/20 en 40 n. Chr.³⁷ De opvulling van S10 lijkt dus uit de 1ste eeuw n. Chr. te dateren, mogelijk zelfs uit de eerste helft van die eeuw, al moeten we er rekening mee houden dat *terra sigillata* luxewaar is die een tijdlang in gebruik kan geweest zijn.

³⁴ V21.

³⁵ V3, V8, V17, V20.

³⁶ Bertrand 2005, fig. 9.

³⁷ Brulet et al. 2010, p. 60-86

Afb. 44: Werkput 1, met restant van de decumanus in vlak 1.

Tussen spoor S10 en het wegdek werd laag S19 aangetroffen: een langwerpige spoor dat deels op de rand van de weg lag. De laag had een gelijkaardige groenige bruingrijze kleur vermengd met fosfaat als S10. Het spoor bevatte één botfragment van rund, een randfragment van een *tegula* en zes fragmenten aardewerk. Het betrof een fragment zeepwaar, een fragment witbakkend gladwandig aardewerk, een rand van een deksel in reducerend gebakken aardewerk en drie fragmenten zuid-Gallische *terra sigillata* uit la Graufesenque.³⁸ Eén van deze fragmenten is op basis van het baksel te dateren tussen 10/20 en 40 n. Chr, de twee andere fragmenten zijn afkomstig van een iets jongere kop Drag. 27, te dateren tussen 40 en 80 n. Chr.³⁹ Het spoor moet dus minstens van na 40 n. Chr. dateren.

³⁸ V2.

³⁹ Brulet et al. 2010, p. 60-86

Afb. 45: Werkput 1, vlak 2 met karrenspoor (vooraan) en een vermoedelijke houtbouwkelder (achteraan: S10).

Afb. 46: Gecoupeerd spoor S10, een mogelijke houten kelder, met vlakke bodem.

2.3.1 DE POST-ROMEINSE SPOREN

Boven Romeins spoor S10 werd in profiel 3, aan de noordzijde van werkput 1, de witgrijze laag S18 aangetroffen, met zeer veel stukjes kalkmortel (*Afb. 47*). De laag bevatte verder geen vondsten die haar konden dateren. Het blijft dan ook onduidelijk of het hier gaat om een Romeinse laag.

Hoger dan het niveau van de Romeinse straat en de naastgelegen kuil of kelder S10/S19 werden kuil S12 en laag S13 aangetroffen. Kuil S12 bevond zich deels in profiel 2 en was een donkerbruingrijze komvormige kuil met vlakke bodem van minstens 60 cm diep met veel kiezelfragmenten en stukjes steenkool in de bijmenging. Het spoor bevatte ook twee intrusieve stukjes gladwandig aardewerk.⁴⁰ Deze kuil werd afgedekt door een zwartbruine laag van ca. 40 cm dik – vermengd met stukjes steenkool, baksteen, houtskool en kalkmortel – van waaruit een tweede komvormige kuil met vlakke bodem vertrok met een gelijkaardige vulling en een diepte van ca. 40 cm. Zowel deze laag als kuil met dezelfde vulling werden als S13 geregistreerd.

Bovenop laag S13 werd laag S21 aangetroffen. De zwarte laag met grijze en gele vlekken bestond uit leem vermengd met veel kalkmortel, houtskool, baksteen en wat kiezel. Het pakket bevatte bovenaan baksteenfragmenten die schijnbaar op één niveau lagen (*Afb. 48*: witte pijl). Dit mogelijke vloerniveau kwam overeen met de bovenkant van funderingen S7 en S8.

Fundering S7, opgebouwd uit fragmenten baksteen en blokken Maastrichtersteen gevat in een witgrijze kalkmortel, was noordoost-zuidwest georiënteerd, 55 cm breed en 50 cm diep bewaard. De oorspronkelijke lengte van de fundering kon niet achterhaald worden, gezien de noordoostelijke helft volledig uitgebroken was.

Fundering S8 bestond uit een aaneensluiting van grondbogen (*Afb. 49*).⁴¹ De bovenkant bevond zich op hetzelfde niveau als de bovenkant van fundering S7 en de mogelijke vloer op laag S21. De fundering was 0,75 m breed, minstens 1,2 m hoog en kon over een lengte van 5 m gevolgd worden. In het verlengde van de noordwest-zuidoost georiënteerde fundering werd in het zuidoosten een vierkant uitbraakspoor van 75 cm² in het vlak aangetroffen, dat overeenkwam met een uitgebroken pijler van deze fundering. Het is dan ook duidelijk dat deze fundering oorspronkelijk nog verder doorliep in zuidoostelijke richting, richting het Agnetenklooster. De opbouw van de fundering bestond uit diverse onregelmatige fragmenten baksteen en Maastrichtersteen en enkele stukjes leisteel, allen gevat in grijze kalkmortel. De bakstenen waren fragmentarisch of volledig gevat in mortel, waardoor hun afmetingen niet bepaald konden worden.

Of fundering S7 uit dezelfde bouwphase dateert als fundering S8 blijft onzeker. Beide funderingen waren bewaard vanaf dezelfde hoogte, maar het korte stukje van fundering S7 lijkt niet exact loodrecht op fundering S8 te staan. Beide funderingen werden uiteindelijk verder afgedekt door laag S20, een zwartbruine puinrijke laag met veel kalk, houtskool, baksteen en wat leisteel.

De jongste sporen waren twee kuilen (beiden geregistreerd als S9) met een gelijkaardige vulling die zichtbaar waren in de profielen en het noordelijke uiteinde van werkput 1. Beide sporen behoren vermoedelijk tot één grotere kuil die volledig gevuld was met puin: brokken baksteen, Maastrichtersteen, kalkmortel en leisteel. Enkele recentere krantenfragmenten maakten duidelijk dat het spoor uit de 20ste eeuw dateert.⁴²

⁴⁰ V6.

⁴¹ Ter hoogte van vlak 1 was ook de zwartbruine insteek van deze fundering zichtbaar als S14.

⁴² Niet bewaard wegens de slechte bewaringstoestand. Het spoor bevatte verder nog een fragment steengoed (V5).

Afb. 47: Werkput 1, Profiel 3 met verschillende lagen doorsneden door een diepe recente kuil.

Afb. 48: Werkput 1, Profiel 2 met bouw en afbraaklagen en fundering S7 van het Agnetenklooster.

Afb. 49: Werkput 1, profiel 4 met S8: de funderingsmuur van het dormitorium.

2.4 DE VONDSTEN

Er werden 22 vondstnummers uitgeschreven. Het merendeel van de vondsten bestaat uit aardewerk (27 fragmenten). Daarnaast werden er 13 botfragmenten, vier metalen voorwerpen, drie slakken en vier fragmenten van Romeinse dakpannen aangetroffen. Deze vondsten werden per laag met de hand ingezameld. Lederen of houten voorwerpen waren niet aanwezig. Het vlak en ieder spoor werden met de metaaldetector gescreend. Ook de storthopen van de opgraving werden met een metaaldetector onderzocht.

Er werden zeven stalen ingezameld met potentieel op verdere studie.

Al deze categorieën werden behandeld in een assessment (Zie bijlage 6). Gezien de erg beperkte hoeveelheid vondsten werden alle vondsten gedetermineerd tot op typeniveau indien mogelijk (zie vondstenlijst: bijlage 5). Waar nuttig werden deze vondsten ook mee besproken op spoorniveau in het voorgaande hoofdstuk.

2.5 SYNTHESE VAN DE KENNIS VAN DE SITE

2.5.1 DE ROMEINSE SPOREN

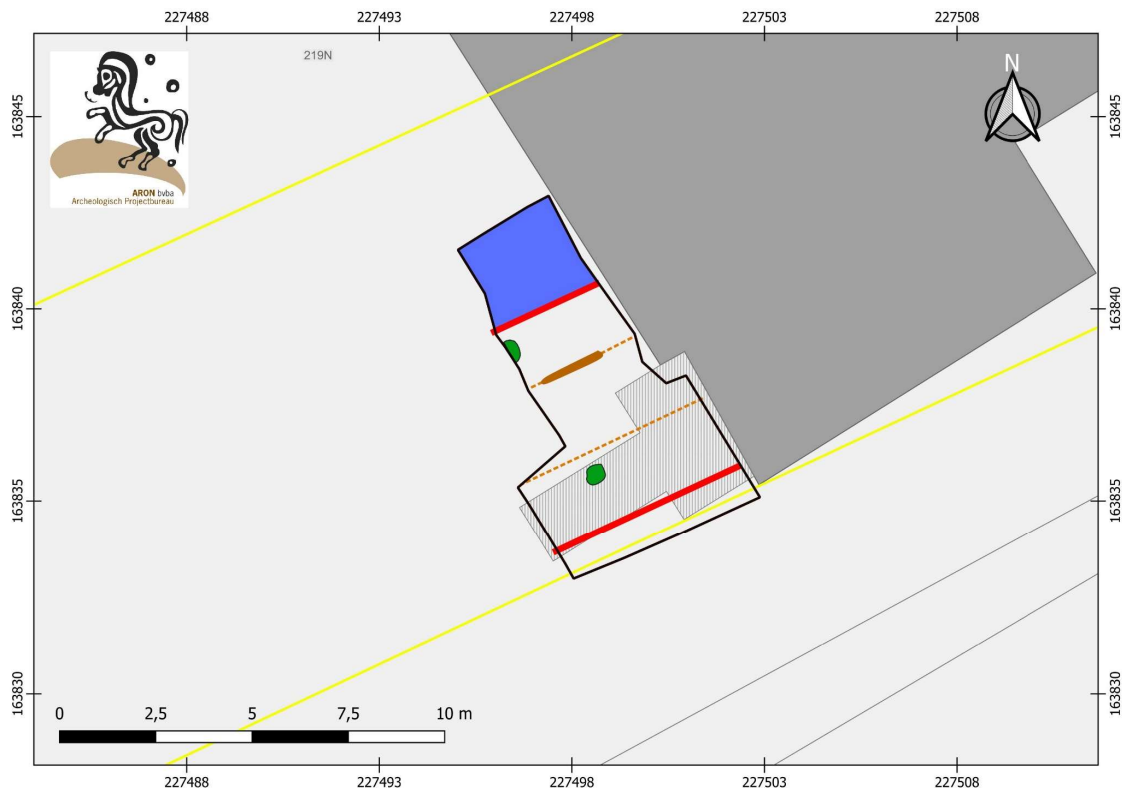
Het oudste spoor van de site betrof de grijze laag S1 die voornamelijk bewaard was gebleven onder de fundering van de verharde straat. Gezien de laag ook doorsneden werd door minstens één karrenspoor en een paalkuil, kan deze laag mogelijk dateren uit de stichtingsfase van de stad. En werden echter geen dateerbare vondsten aangetroffen die dit zouden kunnen bevestigen.

Twee paalkuilen (S15 en S17) bevonden zich onder het verharde wegtracé en wijzen duidelijk op de aanwezigheid van een houtbouwphase voorafgaand aan de verharding van de straat. De beperkte oppervlakte van de werkput maakte een verdere interpretatie echter onmogelijk. Op basis van de omvang van de paalkuilen (40-50 cm diameter) gaat het hier niet om zware middenstaanders van een Alphen-Ekeren huis, maar dit sluit echter niet

uit dat de palen tot een dergelijke woning kunnen behoren. De paalkuilen zijn net ten noorden en ten zuiden gelegen van het veronderstelde tracé van de karrensporen (S16, Afb. 50: *oranje stippellijn*). Mogelijk betreft het twee aparte constructies die zich aan beide zijden van de nog onverharde weg situeerden.

Een van de voornaamste sporen die bij de opgraving werd aangetroffen, was een deel van de oudste verharding van de oost-west lopende *decumanus* (S2 t.e.m. S4), voorafgegaan door een onverharde fase met een karrenspoor (S16). Van dit tracé is geweten dat het de oorspronkelijke *decumanus maximus* was, die gelijk liep met het tracé van de Romeinse weg tussen Keulen en Bavay via Tongeren, en de nederzetting in noordoostelijk-zuidwestelijke richting doorkruiste. Enkele decennia later verschoof deze *decumanus maximus* meer noordwaarts.

Deze oudste verhardingsfase van het stratennet wordt traditioneel gedateerd rond het midden van de 1ste eeuw. Een hondenschedel onderin de straatfundering, net ter hoogte van paalkuil S17, leverde een 14C-datering op. Op basis van deze radiokoolstofdatering is er een grote kans dat de oudste straatverharding van de *decumanus maximus* op deze locatie eerder van na de eerste stadsbrand (69 n. Chr.) dateert.⁴³ Aangezien het hier slechts om één datering gaat, is bijkomend onderzoek op andere sites nodig om deze gegevens te bevestigen.

Afb. 50: Werkput 1 met projectie van de aangetroffen Romeinse straat (rood), de karrensporen (oranje), de veronderstelde karrensporen (oranje stippellijn), de paalkuilen (groen), de 1ste eeuwse kuil (blauw) en de voorspelde straatlocatie volgens Vanvinckenroye 1985 (geel).

De straat was opgebouwd uit een zware fundering van ruwe silexblokken gevolgd door een pakket gerolde kiezel (residueel basisgrind) waarvan de looplaag en jongere ophogingslagen niet meer aanwezig waren. Op basis van

⁴³ Van deze brand werden echter geen sporen aangetroffen.

de profielen en resten in het vlak kunnen we afleiden dat de straat ca. 6 m breed moet zijn geweest. Afwateringsgreppels werden niet aangetroffen.

Net ten noorden van de straat werd een dieper Romeins spoor (S10, Afb. 50: *blauw*) aangetroffen, mogelijk een grote kuil met vlakke bodem of een deel van een uitgebroken houten kelder horend bij een woning aan de noordzijde van de straat. De opvulling van S10 kan op basis van de vondsten in de 1ste eeuw n. Chr. gedateerd worden, na 20 n. Chr. Door de smalle werkput konden er verder geen uitspraken gedaan worden over andere bewoningssporen langs de straatzijde.

De oriëntatie en de ligging van de straat komen verder ook exact overeen met de voorspelde locatie op basis van het plan van Vanvinckenroye (1985; Afb. 51) dat een vrij brede *decumanus maximus* weergeeft. Het betreft hier echter een schematische weergave. Een coupe op de oude baan tussen Bavai en Keulen, getekend door Vanvinckenroye in 1970, geeft ook hier een breedte van ca. 6 m met gelijkaardige opbouw voor deze oudste verharding.⁴⁴ Het bij het onderzoek aan de Repenstraat aangetroffen spoor aan de noordzijde (S10) geeft ook duidelijk aan dat hier geen parallel baanvak aanwezig was. Evenmin werd tijdens de voorgaande onderzoeken in het Agnetenklooster een zuidelijk gelegen baanvak aangetroffen. De oudste *decumanus maximus* moet dan ook een enkel baanvak hebben gehad, zoals tot nu toe ook geregistreerd werd.

Afb. 51: Werkput 1 met projectie van het Romeinse dambordpatroon op basis van Vanvinckenroye 1985, werkput 1 (zwart) en de aangetroffen straat (rood).

⁴⁴ Vanvinckenroye 1985, 38. Deze coupe werd gemaakt ter hoogte van het terrein van de Grauwzusters aan de Wijngaardstraat in 1967 (Mededeling D. Pauwels).

2.5.2 DE POST-ROMEINSE SPOREN

Naast enkele niet precies te dateren kuilen (S12, S13 en S18) werd de gehele werkput duidelijk afgedekt door een 40 cm dikke zwartbruine laag S13 die spikkels steenkool bevatte en niet meer uit de Romeinse periode dateert. De laag bevatte verder geen vondsten die een datering konden opleveren.

De hierop gelegen zwarte puinlaag S21, bevatte verschillende muurfunderingen (S7 en S8) en bovenaan enkele bakstenen die mogelijk tot een vloerniveau behoorden. De laag lijkt dan ook verband te kunnen houden met een bouwphase van het Agnetenklooster, maar bevatte geen vondsten die een exacte datering konden opleveren. De 50 cm brede fundering S7, was veel smaller en minder diep dan de zware noordwest-zuidoost georiënteerde fundering met grondbogen S8. Deze laatste kon duidelijk geïdentificeerd worden als een fundering van het Agnetenklooster. Ze is was namelijk erg gelijkend aan de funderingen die bij de opgravingen van het VIOE geregistreerd werden in 2005 (Zie H.2.1.3). Gezien rond 1650 een lening werd afgesloten voor de bouw van een *dormitorium*, dat ten noorden van de kerk en ter hoogte van het onderzoeksgebied gelegen was, kunnen we voor deze zware fundering ook veronderstellen dat het een deel is van het 17de -eeuwse *dormitorium*.

Net zoals bij de opgraving van 2005 kan ook hier een deel van de stratigrafie bovenop de Romeinse lagen worden toegeschreven aan (de afbraak van) dit gebouw. Bij het toenmalige onderzoek werd een fundering aangetroffen die ter hoogte van de meest westelijke kerksteunbeer de VIOE-sleuf doorkruiste, op een 15-tal meter ten westen van en parallel met de Repenstraat. Van deze muur (zichtbaar in het noordprofiel, zie *Afb. 31-32*) werd verondersteld dat het mogelijk ging om een restant van de achtergevel van het *dormitorium*.

Gezien de zware fundering (S8), aangetroffen tijdens het huidige onderzoek, ook parallel liep met de Repenstraat en deze op ca. 15 m afstand lag van de straat, moet deze fundering het verlengde zijn van de muur uit 2005. We kunnen dan ook stellen dat het *dormitorium* haaks aansloot op de noordgevel van de kerk. De fundering met grondbogen aan de westzijde van het noordprofiel uit 2005, net ten noorden van de zgn. zomerrefter en langs de *dormitorium*muur die de sleuf doorsneed, maakt mogelijk ook deel uit van dezelfde constructiefase, waardoor de achtergevel mogelijk nog iets westelijker is gelegen. Voor een meer gedetailleerde vergelijking van beide opgravingen is een bredere studie nodig en vooreerst een uitwerking van de onderzoeksresultaten van de oudere opgravingen.

De puinlaag (S20) en jongere kuilen (S9) behoren duidelijk tot jongere afbraakfases uit de 19^e en 20ste eeuw.

2.5.3 BEHOUD IN SITU

In het programma van maatregelen van de oorspronkelijke archeologienota wordt een behoud *in situ* voorzien voor alle archeologische sporen die zich onder het diepste aan te leggen vlak bevinden. Zoals hierboven is beschreven (zie 1.4 Werkwijze en strategie), is er slechts een klein deel van het onderzoeksgebied effectief opgegraven, maar werd hier wel overal de moederbodem bereikt (*Afb. 52: groen*). Met uitzondering van de contour van werkput 1 zijn de archeologische sporen dan ook nog *in situ* bewaard in de rest van het onderzoeksgebied (*Afb. 52: rood*).

Afb. 50: Plan met aanduiding van de zone met behoud in situ (rood) ten opzichte van de bestaande bebouwing. De zone in het groen is vrij van archeologie.

2.6 SAMENVATTING

Naar aanleiding van werkzaamheden aan het pand 'hôtel Schaetzen' gelegen aan de Repenstraat 11 te Tongeren (prov. Limburg) werd door ARON bv een archeologische opgraving (2025D92) uitgevoerd. Op 10 en 11 april 2025 werden twee werkputten aangelegd waarbij enkel werkput 1 archeologische resten bevatte en volledig onderzocht werd. Het resterende deel van het onderzoeksgebied werd niet verstoord en bleef nog *in situ* bewaard.

Binnen de eerder beperkte zone van ca. 40 m² kon toch een veelheid aan sporen onderzocht worden. De oudste sporen dateerden uit de eerste helft van de 1ste eeuw en betroffen twee paalkuilen van één of twee houtbouwconstructies en een karrenspoor die allen een vroeg-Romeinse cultuurlaag doorsneden.

Het karrenspoor was een onverharde voorloper van de oost-west lopende *decumanus maximus*. Deze hoofdstraat doorheen de stad was het oorspronkelijke tracé van Romeinse weg tussen Keulen en Bavay. De opbouw van deze straat bestond uit een enkel baanvak met een zware fundering van ruwe silexblokken gevolgd door een pakket gerolde kiezel en moet een totale breedte hebben gehad van ca. 6 m. Afwateringsgreppels werden niet aangetroffen.

Deze oudste verhardingsfase van het stratennet wordt traditioneel gedateerd rond het midden van de 1ste eeuw. De vondst van een hondenschedel aan de onderzijde van de straatfundering, net ter hoogte van paalkuil S17, leverde een radiokoolstofdatering op die aangaf dat er een grote kans is dat de oudste straatverharding van deze *decumanus maximus* eerder van na de eerste stadsbrand (69 n. Chr.) dateert. Aangezien het hier slechts om één datering gaat, is bijkomend onderzoek op andere sites nodig om deze gegevens te bevestigen.

Net ten noorden van de straat werd een groot 1ste-eeuws Romeins spoor aangetroffen, mogelijk een grote kuil met vlakke bodem of een deel van een uitgebroken houten kelder die net langs de straat moet gelegen hebben.

Enkel de oudste Romeinse stratigrafie was bewaard gebleven. De jongere Romeinse lagen moeten allen verstoord en vergraven zijn door de bouw en later de afbraak van het Agnetenklooster. Naast verschillende puinlagen werd ook een zware noordwest-zuidoost georiënteerde fundering aangetroffen, met grondbogen van baksteen en Maastrichtersteen. Deze fundering lag duidelijk in het verlengde van een muur die reeds in 2005 werd geregistreerd en moet behoord hebben tot het 17de -eeuwse *dormitorium* van het klooster. We kunnen dan ook duidelijk stellen dat dit *dormitorium* haaks aansloot op de noordgevel van de kerk.

Deze kleine opgraving geeft opnieuw aan hoeveel kenniswinst het onderzoek van een eerder beperkte zone kan opleveren.

3. DEPONEREN VAN HET ENSEMBLE

Uit de Code van Goede Praktijk, 31.1:

“De overdracht van het archeologisch ensemble vindt plaats na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de rapportering (archeologienota, nota of eindverslag). Het archeologisch ensemble wordt overgedragen door de erkende archeoloog aan de eigenaar, het erkende onroerenderfgoeddepot of de door de eigenaar bepaalde andere bewaarplaats. Ook bij een definitieve bewaring van het archeologisch ensemble bij de erkende archeoloog zelf vindt een overdracht van tijdelijke opslag naar langdurige opslag plaats. “

“Het archeologisch ensemble bestaat uit het geheel van archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten. Het bevat niet alleen de vondsten en de stalen, maar ook de rapportering, en alle aangemaakte en verzamelde onderzoeksdocumenten, zowel analoog als digitaal. Met betrekking tot de onderzoeksdocumenten gaat het om alle tijdens het volledige verloop van het onderzoek aangemaakte onderzoeksdocumenten, dus zowel ruwe data als verwerkte gegevens. Indien analoge documenten aangemaakt en later gedigitaliseerd werden, maken zowel de analoge documenten als de gedigitaliseerde versie daarvan deel uit van het archeologisch ensemble. Van foto's worden steeds zowel het onbewerkte originele digitale bestand als eventuele bewerkte versies opgenomen. Bij databanken gaat het niet om het datamodel van de databank, maar wel om de inhoudelijke gegevens uit de databank, die desgewenst in een ander formaat opgeslagen worden dan de oorspronkelijke databank, mits behoud van de functionaliteiten en relaties. De documentatie beperkt zich dan ook uitdrukkelijk niet tot de elementen die deel uitmaken van de rapportering en daarmee moeten ingediend worden.”

“Er wordt een inventaris opgemaakt van de overgedragen vondsten, stalen en onderzoeksdocumenten (zie 31.4 en 31.6). De inventarislijsten worden door de erkende archeoloog aan de bewaarder van het ensemble bezorgd bij de overdracht voor langdurige bewaring. De erkende archeoloog houdt een kopie van de digitale bestanden bij tot de overdracht van het archeologisch ensemble is afgerond.”

“Het ensemble wordt voor de overdracht op een dusdanige manier verpakt dat enerzijds de fysieke bewaring van alle elementen erin verzekerd wordt, en dat anderzijds het inhoudelijk verband tussen de verschillende elementen bewaard blijft. De vondsten en stalen worden correct verpakt conform de bepalingen uit hoofdstuk 30.2 “preventieve conservatie” en voldoen, in voorkomend geval, aan de aanvaardingscriteria van het erkende onroerenderfgoeddepot. De documentatie is opgebouwd conform de technische vereisten aan de onderzoeksdocumenten (zie hoofdstuk 6 en hoofdstuk 14).”

Het archeologisch ensemble werd tijdelijk bewaard bij *ARON bv* aan Bremakker 35 te 3740 Bilzen tot aan de publicatie van het eindverslag. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van het eindverslag werd het in samenspraak met de initiatiefnemer definitief gedeponeerd bij het archeologisch depot van de stad Tongeren (Prinsenweg 9.3 – 3700 Tongeren – contactpersoon Dirk Pauwels, stadsarcheoloog).

We willen er op wijzen dat de eigenaar/zakelijkrechthouder het archeologisch ensemble na oplevering ervan conform afdeling 2. Verplichtingen zakelijkrechthouders en gebruikers archeologische artefacten en archeologische ensembles van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014, als een geheel dient te bewaren, in goede staat dient te behouden en voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar te houden (art. 5.2.1). De eigenaar/zakelijkrechthouder die het beheer van een archeologisch ensemble toevertrouwt aan een erkend onroerend erfgoeddepot, voldoet aan de hierboven vermelde verplichtingen.

Indien de bewaarplaats van de vondsten gewijzigd wordt binnen het Vlaamse Gewest, dient dit binnen 30 dagen aan het Agentschap Onroerend Erfgoed gemeld te worden (art. 5.2.2). Indien de vondsten buiten het Vlaamse Gewest gebracht worden, dient dit minstens 30 dagen voorafgaand hieraan aan het Agentschap gemeld worden (art. 5.2.3).

BIBLIOGRAFIE

Literatuur:

CGP: Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0.

De Geyter G., *Toelichtingen bij de geologische kaart van België. Vlaams Gewest. Kaartblad 34-Tongeren. 1:50.000*, Brussel, 2001.

Driesen P. (red.), *A Residential Area in the Roman City of Atuatuca Tungrorum. Excavations on the Museum Site in Tongeren*, Atuatuca. Publications of the Gallo-Roman Museum 8, Tongeren, 2018.

Pauwels D., Van de Staey I. & Wesemael E., *Archeologienota Tongeren, Repenstraat 11. Het verbouwen en herbestemmen van een gebouw 'hôtel Schaetzen'*, ARON Rapport 936, Tongeren, 2020.

Remans G., *Twee Franciskaansche Instellingen te Tongeren*, Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg 42, p. 127-136, 1928.

Sevenant M. e.a., *Ecodistricten: Ruimtelijk eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen, I-III*, Brussel, 2002.

Ulrix F., *Het Romeins stadsplan van Tongeren*, in *Het Oude Land van Loon*, 13, 1958, 263-272.

Vandegehuchte C., *Verslag over het archeologisch vooronderzoek van het Agenetenklooster te Tongeren, ongepubliceerd rapport*, Tongeren, 1997.

Vandegehuchte C., *Tongeren: Agnetenklooster*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 1997*, in *Limburg-Het Oude Land van Loon*, 78, 1999, 209-213.

Vandegehuchte C., *Tongeren: Agnetenklooster*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 1998*, in *Limburg-Het Oude Land van Loon*, 81, 2002, 243-245.

Vanderhoeven A. e.a., *Het oudheidkundig bodemonderzoek aan de Hondstraat te Tongeren (prov. Limburg). Interimverslag 1989*, in *Archeologie in Vlaanderen*, II, 1992, 65-88.

Vanderhoeven A., *Das vorflavische Tongeren: die früheste Entwicklung der Stadt anhand von Funden und Befunden*, in Precht G. (ed.), *Genese, Struktur und Entwicklung römischer Städte im 1. Jahrhundert n. Chr. in Nieder- und Obergermanien*, (Xantener Berichte, 9), Mainz, 2001, 157-176.

Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *De Romeinse bewoningssporen van de noodopgraving aan het Agnetenklooster te Tongeren*, in *Romeinendag-Journée d'Archéologie Romaine 2003*, Leuven, 2003, 79-80.

Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *Archeologisch onderzoek 2002-2003-2004*, in M. Janssen, H. Van Rechem & C. Vandegehuchte, *Een nieuwe bestemming voor het Agnetenklooster te Tongeren*, in *M&L. Monumenten en Landschappen*, 24, 2, 2005, 36-37.

Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *Tongeren: Agnetenklooster*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 2002*, in *Limburg-Het Oude Land van Loon*, 85, 2006, 166-170.

Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *De Romeinse bewoningssporen van een bijkomend noodonderzoek aan het Agnetenklooster te Tongeren*, *Romeinendag-Journée d'Archéologie Romaine 2006*, Gent, 2006, 15-16.

Vanderhoeven A. & G. Vynckier, *Tongeren: Agnetenklooster*, in Creemers G. & A. Vanderhoeven (eds), *Archeologische Kroniek van Limburg 2005, Limburg-Het Oude Land van Loon*, 88, 4, 2009, 361-362.

Vanderhoeven A. & Dreesen, R., Wat de zeef ons leert. Een analyse van het bouwmetaal van een Romeinse straat uit Tongeren. In: De Cupere, B., Deforce, K., De Groote, K. & Haneca, K.: *Alle dieren groot en clene. Studies over natuurwetenschappen en archeologie (Relicta Monografieën 20)*, Brussel, 2025, 123–135.

Vandewal S. & H. Van Rechem, *Begijnhof Tongeren. Bewoningsgeschiedenis*, Tongeren, 2007.

Van Rechem H. & M. Janssen, *Agnetenklooster. 'Salighe susteren'*, Tongeren, 2006.

Vanvinckenroye W., *Tongeren: Romeinse stad*, Tielt, 1985.

Verstraelen A., *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 34-Tongeren*, Leuven, 2000.

Websites:

<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3489>

<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/17041>

<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3494>

<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/3662>

<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11924>

cartoweb.be

dov.vlaanderen.be

klip.vlaanderen.be

<http://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1024695¶m=inhoud&ref=search>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search>

<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Begrippenlijst_feb2013.pdf

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

www.cartesius.be

www.geopunt.be

www.ngi.be

www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/downloads/140915_LV_RWO_Brochure_regelgeving.pdf

BIJLAGEN

Bijlage 1: Lijst van afkortingen

Bijlage 2: Periodentabel

Bijlage 3: Fotolijst

Bijlage 4: Sporenlijst

Bijlage 5: Vondsten- en stalenlijst

Bijlage 6: Het assessmentrapport

Bijlage 7: Resultaten natuurwetenschappelijke analyses

Bijlage 8: Plan met de contouren van de aangelegde werkputten op bestaande toestand

Bijlage 9: Plan met de contouren van de aangelegde werkputten op ontworpen toestand

Bijlage 10: Detailplan WP1 VL1 op bestaande toestand

Bijlage 11: Detailplan WP1 VL2 op bestaande toestand

Bijlage 12: Detailplan WP1 VL3 op bestaande toestand

Bijlage 13: Plan behoud in situ

Bijlage 14: Coupetekeningen en profielen

Bijlage 15: Kelderbeschrijving

Kleur:

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Samenstelling:

Baksteen	Ba
Dakpan	Dp
Fosfaat	Ff
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezel	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mangaan	Mn
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandsteen	Zs

Hoeveelheid:

Zeer weinig	zw
Weinig	w
Matig	m
Veel	v
Zeer veel	zv

Periodes:

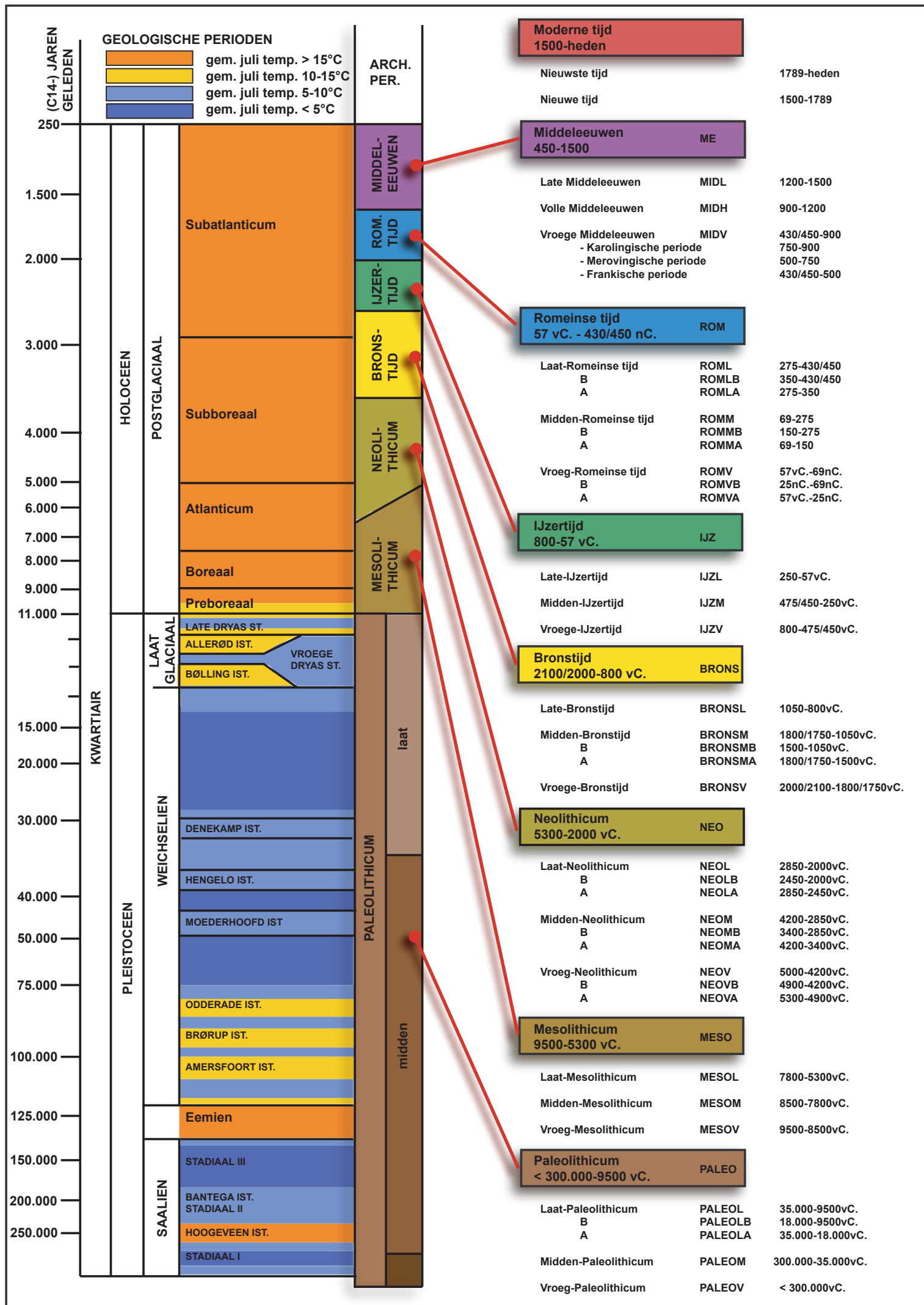
bronstijd	BRONS
- vroege bronstijd	BRONSV
- midden bronstijd	BRONSM
- late bronstijd	BRONSL
ijzertijd	IJZ
- vroege ijzertijd	IJZV
- midden ijzertijd	IJZM
- late ijzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- vroeg-Romeins	ROMV
- midden-Romeins	ROMM
- laat-Romeins	ROML
middeleeuwen	MID
- vroege middeleeuwen	MIDV
- volle middeleeuwen	MIDVOL
- late middeleeuwen	MIDL
- postmiddeleeuws	MIDP

Materiaalcategorie:

Aardewerk	AW
Bouwkeramiek	BK
Glas	GL
Metaal	MET
Mortel	MO
Organisch	ORG
Pleisterwerk	PL
Steen	ST
Terracotta	TC

Aardewerk:

Amfoor (ROM)	AM
Bijnasteengoed (MID)	BSTG
Dolium (ROM)	DO
Dunwandig (ROM)	DW
Faïence (MIDP)	FAI
Gebronsd (ROM)	GB
Geverfd (ROM)	GV
Gladwandig (ROM en MIDV)	GW
Grijsbakkend (MID)	GRIJS
Handgevormd	HA
Kurkwaar (ROM)	KU
Lowlands (ROM)	LL
Maaslands (MID)	MAAS
Majolica (MIDP)	MAJ
Pompejaans rood (ROM)	PR
Porselein (MIDP)	POR
Protosteengoed (MID)	PSTG
Roodbakkend (MID)	ROOD
Roodbeschilderd (MID)	RBES
Ruwwandig (ROM en MIDV)	RW
Steengoed (MID)	STG
Terra nigra (ROM)	TN
Terra rubra (ROM)	TR
Terra sigillata (ROM)	TS
Witbakkend (MIDP)	WIT
Wrijfschaal (ROM)	MO

Bijlage 3: Fotolijst Tongeren – Repenstraat 11 (TO-25-RE/2025D92)

+---Kelderregistratie

- | TO-25-RE kelder archief01_Wfundering_1.JPG
- | TO-25-RE kelder archief01_Wfundering_2.JPG
- | TO-25-RE kelder archief01_Wfundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder archief03_Ofundering_1.JPG
- | TO-25-RE kelder archief03_Ofundering_2.JPG
- | TO-25-RE kelder archief03_Ofundering_3.JPG
- | TO-25-RE kelder archief03_Ofundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder buitenkelder_Nprofiel.JPG
- | TO-25-RE kelder buitenkelder_Zprofiel.JPG
- | TO-25-RE kelder gang01_Zfundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder gang01_Zfundering_grondboog.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder bij trap_Wfundering_1.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder bij trap_Wfundering_2.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Wfundering_Nhelft_1.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Wfundering_Nhelft_2.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Wfundering_Zhelft.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Z&Wfundering.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Zfundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Zfundering_Ohelft.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder02_Zfundering_Whelft.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder03_Wfundering.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder03_Wfundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder04_Wfundering.JPG
- | TO-25-RE kelder kelder04_Wfundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder kelderput zuidzijde_Zprof_centraal_1.JPG
- | TO-25-RE kelder kelderput zuidzijde_Zprof_centraal_2.JPG
- | TO-25-RE kelder kelderput zuidzijde_Zprof_oostzijde.JPG
- | TO-25-RE kelder kelderput zuidzijde_Zprof_oostzijde_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder kolenkelder_Wfundering.JPG
- | TO-25-RE kelder kolenkelder_Wfundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder kolenkelder_Wfundering_Nhelft.JPG
- | TO-25-RE kelder kolenkelder_Wfundering_Zhelft.JPG
- | TO-25-RE kelder mazoutopslagplaats_Ofundering.JPG
- | TO-25-RE kelder mazoutopslagplaats_Ofundering_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder stookplaats_Ofundering_1.JPG
- | TO-25-RE kelder stookplaats_Ofundering_2.JPG
- | TO-25-RE kelder stookplaats_Ofundering_detail1.JPG
- | TO-25-RE kelder stookplaats_Ofundering_detail2.JPG
- | TO-25-RE kelder stookplaats_Ofundering_detail3.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_1.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_2.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_3.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_4a.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_4b.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_5.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_6.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_7.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_detail grondboog_1.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_detail grondboog_2.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_detail grondboog_3.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_detail.JPG
- | TO-25-RE kelder Zfundering_buitenzijde_grondboog.JPG
- |

+---Werkfoto's

- | TO-25-RE werkfoto (1).JPG
- | TO-25-RE werkfoto (2).JPG
- | TO-25-RE werkfoto (3).JPG

|

+---Werkput 1

| +---Coupes

- | | TO-25-RE S10 (1).JPG
- | | TO-25-RE S10 (2).JPG
- | | TO-25-RE S10 (3).JPG
- | | TO-25-RE S10 (4).JPG
- | | TO-25-RE S10 (5).JPG
- | | TO-25-RE S10 (6).JPG
- | | TO-25-RE S10 (7).JPG
- | | TO-25-RE S15 coupe (1).JPG
- | | TO-25-RE S15 coupe (2).JPG
- | | TO-25-RE S15 coupe (3).JPG
- | | TO-25-RE S15 coupe (4).JPG
- | | TO-25-RE S15 coupe (5).JPG
- | | TO-25-RE S16 coupe (1).JPG
- | | TO-25-RE S16 coupe (2).JPG
- | | TO-25-RE S16 coupe (3).JPG
- | | TO-25-RE S17 coupe (1).JPG
- | | TO-25-RE S17 coupe (2).JPG
- | | TO-25-RE S17 coupe (3).JPG
- | | TO-25-RE S17 coupe (4).JPG
- | | TO-25-RE S17 coupe (5).JPG
- | | TO-25-RE S17 coupe (6).JPG

|

| +---Overzicht

- | | TO-25-RE overzicht WP1 (1).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (10).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (11).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (12).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (13).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (14).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (15).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (16).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (17).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (2).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (3).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (4).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (5).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (6).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (7).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (8).JPG
- | | TO-25-RE overzicht WP1 (9).JPG

|

| +---Profielen

- | | TO-25-RE WP1 PR1 (1).JPG
- | | TO-25-RE WP1 PR1 (2).JPG
- | | TO-25-RE WP1 PR1 (3).JPG
- | | TO-25-RE WP1 PR1 (4).JPG
- | | TO-25-RE WP1 PR1 (5).JPG
- | | TO-25-RE WP1 PR1 (6).JPG
- | | TO-25-RE WP1 VL1 PR2 (1).JPG
- | | TO-25-RE WP1 VL1 PR2 (2).JPG

		TO-25-RE WP1 VL1 PR2 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 PR2 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 PR4 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 PR4 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 PR4 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 PR4 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (10).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (11).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (12).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (13).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (5).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (6).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (7).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (8).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR2 (9).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR3 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR3 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR3 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (10).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (11).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (12).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (13).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (5).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (6).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (7).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (8).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 PR4 (9).JPG
		+---Sporen
		TO-25-RE WP1 VL1 S15 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S15 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S15 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S15 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S16 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S16 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S16 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S16 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (10).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (11).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (12).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (13).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (14).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (15).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (5).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (6).JPG

		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (7).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (8).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S4 (9).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S8 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S8 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S8 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S8 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 S8 (5).JPG
		\---Vlak
		TO-25-RE WP1 VL1 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (10).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (5).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (6).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (7).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (8).JPG
		TO-25-RE WP1 VL1 (9).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (10).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (11).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (12).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (13).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (14).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (15).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (16).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (17).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (18).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (19).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (20).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (21).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (22).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (5).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (6).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (7).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (8).JPG
		TO-25-RE WP1 VL2 (9).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (1).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (10).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (11).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (12).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (2).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (3).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (4).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (5).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (6).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (7).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (8).JPG
		TO-25-RE WP1 VL3 (9).JPG
		\---Werkput 2
		TO-25-RE WP2 werkfoto (1).JPG

TO-25-RE WP2 werkfoto (2).JPG
TO-25-RE WP2 werkfoto (3).JPG
TO-25-RE WP2 werkfoto (4).JPG
TO-25-RE WP2 werkfoto (5).JPG

Spoornr	Laag	Werkput	Sector	Vak	Vlak	Gecoupeerd	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Aard	Bioturbatie	Oriëntatie	Aflijning	Begin	Einde	Associaties	Relaties	Registratiedatum	Fotonummer	Plannummer	Opmerking
1	1	1	/	/	PR1	NEE	Laag	Oude looplaag onder de verharde Romeinse straat. Doorsneden door karresporen S16	/	0,1 m dik	GR VL OR	Le + Roe (v), Sp Hk (zw)	homogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S16	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR1	TO-25-RE WP1 PR1	/
2	1	1	/	/	PR1	NEE	Laag	Vorbereidingslaagje onder de Romeinse straat. Lokaal	/	0,8 m dik	WIGR VL ORBR	Za + Roe	homogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3, jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR1	TO-25-RE WP1 PR1	/
3	1	1	/	/	PR1	NEE	Fundering	Fundering van de Romeinse straat S4	/	0,2 tot 0,4 m dik	OR BR	Si 'zv) + Kz (zv), Za (v)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	Ouder dan S4, Jonger dan S2	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR1	TO-25-RE WP1 PR1	/
4	1	1	/	/	PR1	NEE	Straat	Romeinse straat. Gerolde kiezel. Geen duidelijk grijs loopvlakje	Langwerpig	0,2 tot 0,4 m dik; ca. 5 m breed	BROR	ZaLe + Kz (zv)	heterogeen	w	NO-ZW	Duidelijk	/	/	/	Ouder dan S6; Jonger dan S3	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR1	TO-25-RE WP1 PR1	/
5	1	1	/	/	PR1	NEE	Laag	Laag langs / onder straat S4	/	0,1 m dik	BEIBR	ZaLe + Kz (w), Hk (zw)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S4; jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR1	TO-25-RE WP1 PR1	/
6	1	1	/	/	PR1	NEE	Laag	Verstoorde laag? Nog onduidelijk	/	0,2 m dik	BRGR	ZaLe + Hk m)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Jonger dan S4	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR1	TO-25-RE WP1 PR1	/
7	1	1	/	/	PR2	NEE	Muur/fundering	Muur. Agnetenklooster? Ligt op hetzelfde niveau als bouwlaag S21 en met bovenzijde thv. afbraaklaag S21. Onregelm. Verband (Bs: 6 x 9 x ? cm)	Langwerpig	B: 0,55 m; H: min. 0,50; L: ?	RO, BR, WIGR	Bs (v) + MaSt (v), KaMo (zv)	heterogeen	w	NO-ZW	Duidelijk	/	/	/	Jonger dan S21; ouder dan S20	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR2	TO-25-RE WP1 PR2	/
8	1	1	/	/	1	NEE	Muur/fundering	Funderingsmuur van het Agnetenklooster met boogfunderingen. Alles in onregelm. fragm. (Bs: 11 x 6 x ?) Vermoedelijk behorende tot Dormitorium	Langwerpig	B: 0,75 m; H: min. 1,2 m en L: min. 5 m	BEI, RO, GE, WIGR	Bs (zv), MaSt (zv), gr KaMo (zv), Lei (w)	heterogeen	w	NW-ZO	Duidelijk	/	/	/	Jonger dan S21	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
9	1	1	/	/	1	JA	Puinkuil	Afbraakfase klooster of jonger. Deels in profiel	Onregelmatig	Min. 1 x 3	RO, GE, WIGR	Bs (zv), MaSt (zv), KaMo (zv), Lei (v)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	Jonger dan S10, S8	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
10	0	1	/	/	1	JA	Kuil/kelder	Romeins spoor langs de straat. Mogelijk een houten kelder. Door de doorsnijding van de profielen blijft de vorm onduidelijk	/	Min. 2 x 2	/	/	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	Jonger dan S4	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
10	1	1	/	/	1	JA	Laag van kuil/kelder	/	/	/	GROBRGR	Le + Fo (zv), Hk (w), Kz (w), Wi Za (w)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	/	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
10	2	1	/	/	1	JA	Laag van kuil/kelder	/	/	/	BRGRBEI gevl.	Le + Hk (w), Vb Le (zw)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	/	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
11	1	1	/	/	1	NEE	Laag	Laag ouder dan S10	/	/	LIGROGR	ZaLe + Fo (v), Hk (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S10	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
12	1	1	/	/	1	NEE	Kuil	MIDP kuil doorheen laag S13. Deels in profiel	/	Min. 0,6 m diep	DOBRGR	Le + Kz (zv)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	Ouder dan S13	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR2	TO-25-RE WP1 PR2	/
13	1	1	/	/	1	NEE	Laag	Dikke afdekkende laag op de Romeinse weg en op kelder/kuil S10.	/	0,4 tot 0,8 m dik	ZWBR	Zale + Sk (v), Ba (w), Kz (w), Hk (w), KaMo (w)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	Jonger dan S12, S19, S10; ouder dan S21	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
14	1	1	/	/	1	NEE	Insteek	Lokale insteek van muur S8.	/	/	ZWBR	Le + Hk (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S8; jonger dan S4	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1	TO-25-RE WP1 VL1	/
15	0	1	/	/	1	JA	Paalkuil met paalkern	Gelegen onder straat S3/4	Onregelmatig	ca. 0,4 m diam.	/	/	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1 S15	TO-25-RE WP1 VL1	/
15	1	1	/	/	1	JA	Kern	Deel van paalkuil	Afgerond	0,3 x 0,3	DOGR VL	Le + Sp Hk	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder	10-11/05/2025	TO-25-RE	TO-25-RE	/

Bijlage 4: Sporenlijst Tongeren - Repenstraat (TO-25-RE/2025D92)

Spoornr	Laag	Werkput	Sector	Vak	Vlak	Gecoupeerd	Soort	Beschrijving	Vorm	Afmetingen (L x B x D (m))	Kleur	Samenstelling	Aard	Bioturbatie	Oriëntatie	Aflijning	Begin	Einde	Associaties	Relaties	Registratiedatum	Fotonummer	Plannummer	Opmerking
									vierkant		ZW, BEI, GR, ORRO	(m), Vb Le (w)								dan S3		WP1 VL1 S15	WP1 VL1	
15	2	1	/	/	1	JA	Kuil	Deel van paalkuil	/	/	BEIGR VL LIBR	Le + Sp Hk (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1 S15	TO-25-RE WP1 VL1	/
15	3	1	/	/	1	JA	Laag	Deel van paalkuil. Uittrekkuil?	/	/	BEIGR VLGR	Le + Sp Hk (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1 S15	TO-25-RE WP1 VL1	/
15	4	1	/	/	1	JA	Laag	Deel van paalkuil	/	/	LIGR	Le + St (zw), Sp Hk (zw)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL1 S15	TO-25-RE WP1 VL1	/
16	1	1	/	/	2	JA	Karrespoor	Gelegen onder straat S3/4	Langwerpig	0,4 tot 0,1 breed	GR VL OR	Le + Roe (zv)	heterogeen	w	NO-ZW	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3, jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL2	TO-25-RE WP1 VL2	/
17	0	1	/	/	2	JA	Paalkuil met paalkern	Gelegen onder straat S3/4. Bij aanleg werd hondenschedel aangetroffen net onder de weg, thv. de paalkuil	Onregelmatig	ca. 0,25 m diam.	/	/	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3, jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL2 S17	TO-25-RE WP1 VL2	/
17	1	1	/	/	2	JA	Laag in paalkuil	/	/	/	BEI VL GR	Le + Sp Hk (m)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3, jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL2 S17	TO-25-RE WP1 VL2	/
17	2	1	/	/	2	JA	Laag in paalkuil	/	/	/	LIBEI VL BRGR	Le + Sp Hk (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3, jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL2 S17	TO-25-RE WP1 VL2	/
17	3	1	/	/	2	JA	Laag in paalkuil	/	/	/	GRBR	Le + Sp Hk (m)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S3, jonger dan S1	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 VL2 S17	TO-25-RE WP1 VL2	/
18	1	1	/	/	PR2	NEE	Laag	Laag met veel kalkmortel. Aanleg klooster?	Onregelmatig	/	WIGR	KaMo (zv)	heterogeen	w	/	Duidelijk	/	/	/	Ouder dan S13	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR2	TO-25-RE WP1 PR2	/
19	1	1	/	/	PR2	NEE	Laag	Onduidelijk. Lijkt op S10 en ligt deels op wegdek S4	Onregelmatig	/	GROBRGR	Le + Fo (zv), Hk (v), Kz (w), Wi Za (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S13/S12; jonger dan S4	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR2	TO-25-RE WP1 PR2	/
20	1	1	/	/	PR2	NEE	Laag	Afbraak klooster? Puinrijke laag met enkele bakstenen op vloerniveau	Onregelmatig	/	ZWBR VL GR, GE	Le + Ka (v), Hk (v), Ba (v), Lei (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Jonger dan S20	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR2	TO-25-RE WP1 PR2	/
21	1	1	/	/	PR2	NEE	Laag	Aanlegfase klooster of dormitorium?	Onregelmatig	/	ZW VL GR, GE	Le + KaMo (v), Hk (w), Ba (w), Kz (w)	heterogeen	w	/	Vaag	/	/	/	Ouder dan S21, jonger dan S13	10-11/05/2025	TO-25-RE WP1 PR2	TO-25-RE WP1 PR2	/

Inventaris nummer	Werkput	Vlak / Grondplan	Spoor	Coupe / Profiel	Laag	Vondst / Staal	Periode	Materiaal	Soort	Vorm	Type	Datum begin	Datum eind	R	W	B	O	MAI	Hoort bij vondst	Afwerking	Versiering	Stempel	Baksel	Foto	Opmerkingen	Wijze inzameling	Volume staal	Uitgevoerde analyse	Invoer door	Datum invoer
1	1	/	1	1		vondst	ROM	slak	IN	/	/			0	0	0	3	2	/			NEE	/	NEE	Kleine fragmentjes, vermoedelijk metaalslak	Handverzameld	/	/	Reygel, P.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	aardewerk	TS	Kop	DRAG 27	40	80	1	1	0	0	1	/			NEE	ZG-LG2	NEE	/	Handverzameld	/	/	Wesemael, E.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	aardewerk	TS	/	/	20	40	0	1	0	0	1	/			NEE	ZG-LG1	NEE	/	Handverzameld	/	/	Wesemael, E.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	ZE	NEE	Zeepwaar	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	aardewerk	RW	Deksel	/	50	320/330	1	0	0	0	1	/	Reducerend		NEE	TO	NEE	Donkergrijs zandig baksel. Rand is naar binnen omgeslagen / geplooid	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	KL/MV	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Astraglus (talus) rund	Handverzameld	/	/	Gurny, Y.	15-sep-25
2	1	1	19	/		vondst	ROM	keramisch bouwmetaal	ROOD	Dakpan	Tegula			1	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Flens	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	RW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	TS	Kop	DRAG 27	20	40	0	1	0	0	1	/			NEE	ZG-LG1	NEE	/	Handverzameld	/	/	Wesemael, E.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	TS	Kop	DRAG 27	20	40	0	1	0	0	1	/			NEE	ZG-LG1	NEE	/	Handverzameld	/	/	Wesemael, E.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	GV	/	/	20	120	0	1	0	0	1	/		Zandbestrooiing	NEE	LY	NEE	Lichtgroen baksel, bruine slecht hechtende verflaag, kwarts op buitenkant	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	RW	Deksel	/			1	0	0	0	1	/	Reducerend		NEE	/	NEE	Schuin afgesneden rand	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	RW	/	/			0	1	0	0	1	/	Reducerend		NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	4	/			NEE	/	NEE	Molaar rund, 2 ribfrag. Grootvee/rund, proximal end femur kip	Handverzameld	/	/	Gurny, Y.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	keramisch bouwmetaal	ROOD	Dakpan	Tegula			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Centrumfragment	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
3	1	1	10	/	1	vondst	ROM	keramisch bouwmetaal	ROOD	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Centrumfragment	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
4	1	1	11	/		vondst	ROM	aardewerk	RW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	GG?	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
5	1	1	9	/		vondst	MID / MIDP	aardewerk	STG	/	/	1300		0	0	1	0	1	/	Paarse engobe		NEE	/	NEE	Voetje met kleine diameter en uitgeknepen standing	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
6	1	/	12	2		vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	BA/FA/PSS	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
6	1	/	12	2		vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	ZE	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
7	1	/	2	1		vondst	ROM	aardewerk	IN	/	/			1	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Klein fragment van rand. Misschien van MO? Baksel ziet er wel Romeins uit	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
8	1	1	10	/	1	vondst	ROM	metaal	CU, AR	IN	/			0	0	0	1	1	/			NEE	/	NEE	Dun, gebroken plaatfragmentje met nageltje en sporen van verzilvering.	Handverzameld	/	/	Reygel, P.	15-sep-25
9	1	1	15	/		vondst	ROM	aardewerk	KU	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
10	1	1	15	/	1	staal	ROM	grond	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Afgestoten	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25
11	1	1	15	/	2	staal	ROM	grond	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Afgestoten	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25
12	1	1	15	/	3	staal	ROM	grond	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Afgestoten	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25
13	1	1	15	/	4	staal	ROM	grond	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25
14	1	2	1	/		vondst	ROM	aardewerk	RW	/	/			0	0	1	0	1	/			NEE	/	NEE	Sterk verweerd	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
14	1	2	1	/		vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	3	/			NEE	/	NEE	Frag. Lange beenderen- indet.	Handverzameld	/	/	Gurny, Y.	15-sep-25
15	1	2	16	/		vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	frag. Platte beenderen - indet.	Handverzameld	/	/	Gurny, Y.	15-sep-25
16	1	2	17	/	1	vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
16	1	2	17	/	1	vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Schedel hond. Opgestuurd voor radiokoolstofdatering	Handverzameld	/	C14	De Winter, N.	15-sep-25
17	1	2	10	/	1	vondst	ROM	metaal	PB	/	/			0	0	0	1	1	/			NEE	/	NEE	Gesmolten stukje lood	Handverzameld	/	/	Reygel, P.	15-sep-25
18	1	2	17	/	1-3	staal	ROM	grond	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Afgestoten	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25
19	1	2	17	/	3	staal	ROM	grond	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25
20	1	2	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	KU	/	/			0	0	1	0	1	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
20	1	2	10	/	1	vondst	ROM	aardewerk	RW	/	/			0	1	0	0	1	/	Reducerend		NEE	/	NEE	Zandig donkergrijs baksel	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
20	1	2	10	/	2	vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	distale uiteinde humerus rund	Handverzameld	/	/	Gurny, Y.	15-sep-25
20	1	2	10	/	1	vondst	ROM	metaal	FE	Nagel	/			0	0	0	2	2	/			NEE	/	NEE	Twee gesmeden nagels met platte kop	Handverzameld	/	/	Reygel, P.	15-sep-25
21	1	2	10	/	2	vondst	ROM	aardewerk	TN	Bord	/		150	0	0	1	0	1	/			NEE	CH	NEE	Wit baksel, donkergrijze buitenzijden. Roulette. Vermoedelijk 1ste eeuw	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
21	1	2	10	/	2	vondst	ROM	aardewerk	TN	Pot	/		150	1	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Concave hals, eenvoudige rand	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
21	1	2	10	/	2	vondst	ROM	aardewerk	GW	/	/			0	2	0	0	2	/			NEE	/	NEE	/	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
21	1	2	10	/	2	vondst	ROM	bot, dierlijk	/	/	/			0	0	0	0	2	/			NEE	/	NEE	frag. Lange beenderen grootvee	Handverzameld	/	/	Gurny, Y.	15-sep-25
21	1	2	10	/	2	vondst	ROM	keramisch bouwmetaal	ROOD	Dakpan	Tegula			0	1	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Centrumfragment	Handverzameld	/	/	De Winter, N.	15-sep-25
22	1	2	4	/	1	staal	ROM	steen en mineralen	/	/	/			0	0	0	0	1	/			NEE	/	NEE	Gerolde kiezel. Vermoedelijk residueel basisgrind	Handverzameld	5 l	/	Reygel, P.	15-sep-25

BIJLAGE 6: HET ASSESSMENTRAPPORT

Patrick Reygel

INLEIDING: WAT IS EEN ASSESSMENT?

Een assessment is een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van een terrein en de aanwezige archeologische site, én van de vondsten, stalen, sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren die deel uitmaken van die archeologische site. De inschatting van het potentieel is daarbij zowel gebaseerd op wetenschappelijke waarnemingen als op interpretatie.

Door deze inschatting is het assessment tegelijk ook een motivering voor de selectie van onderzoek: het bepaalt welk onderzoek zinvol is als exploitatie van het aanwezige potentieel, en tegelijk de kaders waarbinnen dit onderzoek moet plaatsvinden. Een assessment beoogt dus niet het uitkiezen van archeologische sites of delen van een archeologisch ensemble op zich, maar wel het selecteren van onderzoek dat daarop moet of kan gebeuren.

Het doel van het assessment is te onderbouwen wat er verder qua onderzoek moet gebeuren op het ingezamelde archeologisch ensemble. Dat kan niets zijn, of een gedeeltelijke of volledige verwerking met het oog op het beantwoorden van de vraagstellingen. Het kan ook neerkomen op het aanduiden van onderzoekspotentieel dat niet past binnen het kader van het project maar eventueel wel in een ander, toekomstig kader. Op basis van deze onderbouwing wordt de uiteindelijke onderzoeksaanpak binnen het archeologisch project bepaald.

Het assessment gebeurt op drie niveaus: dat van de vondsten en stalen, in relatie met de sporen, dat van de archeologische structuren, en dat van de archeologische site als geheel.

Het assessment van de vondsten en de stalen gebeurt in continue wisselwerking met het assessment van de sporen. De vondsten bepalen bv. voor een deel of het spoor dateerbaar is (terminus post quem). Ook is de kwaliteit van de vondsten (voldoende aantal, tafonomische duiding, onderlinge samenhang, ...) bepalend voor de mogelijkheid tot interpretatie van het spoor. De harmonie of dissonantie van de verschillende materiaalcategorieën bepaalt voor een groot deel het potentieel van elk individueel spoor. Omgekeerd bepalen de kwaliteiten van het spoor (goede aflijning, afwezigheid van verstoring, mogelijkheid tot functionele interpretatie, ...) het wetenschappelijk potentieel van de vondsten die erin vervat zitten.

Eenmaal die stap is gezet, gaat het assessment naar het niveau van de structuren waarbij opnieuw sporen met veel potentieel ervoor zullen zorgen dat bepaalde structuren hoog worden ingeschat (of net andersom). Ook hier is het echter mogelijk dat interessante structuren sporen met weinig potentieel bevatten, en omgekeerd. Dezelfde redeneringen gelden op het niveau van het geïntegreerde assessment van de structuren en de archeologische site op zich.

Uit deze drie niveaus van assessment ontstaat een overzicht van het kennispotentieel van het archeologisch ensemble. Dan kan worden beslist binnen welk kader dit potentieel moet geëxploiteerd worden. Vervolgens wordt in functie van vraagstellingen een onderzoeksstrategie opgesteld die wordt uitgevoerd via een selectieve analyse van de structuren, de sporen en de vondsten, en uiteindelijk leidt tot een antwoord op de gestelde vragen.

Onderstaande tekst is een geschreven weerslag van het assessment dat na de opgraving werd uitgevoerd.

1 HET ASSESSMENT VAN DE SPOREN EN VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

1.1 TERREINMETHODIEK EN OMGEVINGSFACTOREN

Voor een uitgebreide beschrijving van de methodiek gehanteerd bij de opgraving verwijzen we naar de desbetreffende paragraaf in de hoofdttekst. Kort samengevat komt het er op neer dat er slechts één werkput archeologisch opgegraven werd: werkput 1 met lokaal drie vlakken. Bijkomend werden ook vier profielwanden geregistreerd.

1.2. INVENTARIS

Bij de archeologische opgraving aan de Repenstraat te Tongeren werden in totaal 17 spoornummers uitgeschreven. Drie van deze sporen (S10, S15 en S17) werden gecoupeerd. Vier niet verstoorte profielen werden integraal geregistreerd, waardoor ook een coupe op de aangetroffen Romeinse straat geregistreerd werd. Overeenkomstig met de resultaten van opgravingen uit de onmiddellijke nabijheid en van het bureauonderzoek werd een archeologische site met complexe stratigrafie aangetroffen. De meerderheid van de aangetroffen sporen is Romeins en postmiddeleeuws. Tijdens de opgraving werd een stukje van een Romeinse *decumanus* of oost-west lopende straat aangetroffen, alsook een zware funderingsmuur behorende tot het Agnetenklooster.

Het grootste deel van de ondergrond zal echter niet verstoord worden door de toekomstige bodemingrepen. De archeologische sporen blijven er *in situ* bewaard.

Gezien de grote tijdsspanne en dikte van de stratigrafie waren de Romeinse sporen lokaal sterk vergraven door jongere sporen die op hun beurt ook weer vergraven waren door recente verstoringen. De bewaringstoestand van de resterende sporen is matig. Hoewel soms verstoord, bleken de sporen in het vlak goed leesbaar en afgelijnd te zijn.

Door de complexe stratigrafie en veelheid aan sporen kunnen we niet spreken van specifieke concentraties van sporen. Gezien de ligging in het historische centrum van Tongeren kan worden aangenomen dat de grenzen van de site niet zijn bereikt en dat ook buiten de opgegraven contouren zeker nog sporen aanwezig zijn. In de diepte werd de ondergrens van de sporen enkel ter hoogte van werkput 1 bereikt.

2 HET ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN

De aangetroffen vondsten worden in wat volgt niet per spoor of spoorcombinatie behandeld, maar op het niveau van de archeologische site op zich (2025D92 / TO-25-RE). De structuur van dit rapport volgt de indeling zoals opgenomen in hoofdstuk 22.3.2 van de Code Goede Praktijk: Assessment van vondsten.

2.1 ASSESSMENT VAN HET AARDEWERK

2.1.1 METHODEN EN TECHNIEKEN

Het aardewerk werd met de hand verzameld en daarna met water gereinigd, langzaam gedroogd aan de lucht, en verpakt in vondstzakjes voorzien van een watervast label. Vervolgens werden alle vondstzakjes gesorteerd op spoornummer, zodat alle aardewerkvondsten uit één context duidelijk gegroepeerd lagen.

2.1.2 INVENTARIS

In totaal gaat het naar schatting om een 30-tal fragmenten aardewerk. Het betreft voornamelijk Romeins aardewerk, naast één (post)midleleeuwse scherf. Laat-Romeins aardewerk is niet aanwezig.

2.2.3 CONSERVATIEPROBLEMATIEK

Het aardewerk is over het algemeen wel gefragmenteerd, maar goed bewaard. Er is geen preventieve of stabiliserende conservatie nodig voor deze materiaalgroep.

2.2.4 POTENTIEEL OP KENNISWINST

Het aardewerk biedt vooral potentieel voor datering van de site en de contexten. Het Romeinse aardewerk zal verder worden geanalyseerd door specialisten Natasja De Winter (analyse Romeins aardewerk en determinatie stempels *terra sigillata*) en Elke Wesemael (baksels *terra sigillata*) beiden van ARON bv.

2.2.5 VERDERE ANALYSE

Het aardewerk zal worden gesorteerd per spoor en per vondstnummer. Het zal worden ingedeeld naar soort, baksel, vorm, type en versiering. Binnen elke groep die op deze manier ontstaat, zal het aardewerk tot op bakselniveau beschreven worden en het aantal fragmenten (R=Rand, W=Wand, B=Bodem, O=Overig) geteld. De determinatie van de baksels gebeurt enkel op basis van de macroscopische kenmerken van de fragmenten. Enkel *terra sigillata* zal ook op basis van microscopische kenmerken ingedeeld worden in bakselgroepen. Scherven van hetzelfde individu uit verschillende vondstnummers van éénzelfde context worden aan elkaar gelinkt en als één individu geteld.

2.2 ASSESSMENT VAN HET DIERLIJK BOT

2.3.1 METHODEN EN TECHNIEKEN

Het dierlijk botmateriaal werd gewassen, gedroogd en verpakt. Vervolgens werd het gescheiden van de overige materiaalcategorieën. Daarna werd het botmateriaal uitgestald in een grote ruimte en werd een snelle visuele inspectie van het botmateriaal uitgevoerd. Per vondstnummer werd het aantal fragmenten geteld en in de vondstenlijst genoteerd. Er waren geen contexten met meer dan vier fragmenten. De aanwezige taxa en opvallendheden werden genoteerd in het veld 'Opmerkingen'.

2.3.2 INVENTARIS

Het gaat steeds om één tot maximaal vier fragmenten per context. In het algemeen betreft het botmateriaal van zowel groot- als kleinvee: met name rund en kip konden worden herkend. Daarnaast werd ook een schedel van een hond geïdentificeerd uit spoor S17.

Met uitzondering van de hondenschedel, toont veel van het botmateriaal fragmentatie en de aanwezigheid van snij- of slachtsproten, die overeenkomen met het resultaat van voedselbereiding. Geen enkel spoor bevat een selectie van botmateriaal dat op een artisanale toepassing zou kunnen wijzen. Het overgrote deel van het dierlijk materiaal blijkt dus uit keuken- en tafelafval te bestaan.

2.3.3 CONSERVATIEPROBLEMATIEK

Het bot is over het algemeen vrij goed bewaard. Er zijn geen conserverende ingrepen nodig.

2.3.4 POTENTIEEL OP KENNISWINST EN VERDERE ANALYSE

Gezien de eerder beperkte hoeveelheid botmateriaal is er weinig potentieel op kenniswinst. Andere sites in Tongeren met grotere contexten botmateriaal bieden veel meer potentieel voor uitwerking. In het kader van de onderzoeksvragen bij het huidige project is verdere analyse bovendien niet nodig. De hondenschedel uit de paalkuil kan mogelijk wel een rituele betekenis hebben en zal ook gedateerd worden via radiokoolstofdatering.

2.3 ASSESSMENT VAN HET OVERIGE VONDSTMATERIAAL

Door de kleine hoeveelheid aan keramisch bouw materiaal, metaal-, slak- en steenfragmenten zal hier geen apart assessment worden op uitgevoerd. Van alle fragmenten zal wel getracht worden deze tot op type-niveau te determineren.

3 HET ASSESSMENT VAN DE STALEN

De aangetroffen stalen worden in wat volgt niet per spoor of spoorcombinatie behandeld, maar op het niveau van de archeologische site op zich (2025D92 / TO-25-RE). De structuur van dit rapport volgt de indeling zoals opgenomen in hoofdstuk 22.3.3 van de Code Goede Praktijk: Assessment van stalen.

3.1 TERREINMETHODIEK

Er werden zeefstalen van 10 l (emmers) genomen van de verschillende lagen van twee paalkuilen (S15 en S17) gezien deze een hogere ouderdom hadden (afkomstig onder de oudste verharde Romeinse weg). Verder werd ook een staal genomen van de samenstelling van het verharde wegdek. Deze stalen werden luchtdicht verpakt. Alle ingezamelde monsters werden verpakt en voorzien van een watervast label.

3.2 OMGEVINGSFACTOREN

Er zijn geen specifieke omgevingsfactoren die een rol spelen in relatie met de genomen stalen. De stalen werden steeds genomen uit een deel van het spoor met onverstoord context.

3.3 METHODEN EN TECHNIKEN

De genomen stalen uit de potentieel interessante lagen hadden een volume van 10 l en worden bewaard in een luchtdichte container.

3.4 INVENTARIS

In totaal werden 7 monsters ingezameld: vier uit paalkuil S15, twee uit paalkuil S17 en één staal van wegdek S4. Uiteindelijk werd beslist om de aangetroffen hondenschedel, V16 uit S17 ook als potentieel staal te beschouwen.

3.5 CONSERVATIEPROBLEMATIEK

Er is geen preventieve of stabiliserende conservatie nodig voor deze materiaalgroep.

3.6 POTENTIEEL OP KENNISWINST EN VERDERE ANALYSE

De zeefmonsters werden genomen om contexten - indien nodig - nauwkeuriger te kunnen dateren aan de hand van eventuele houtskoolresten. Bij de keuze voor houtskool voor een radiokoolstofdatering speelt echter steeds het risico dat men met 'oud hout' te maken heeft, of dat hout eerst enkele tientallen jaren in een constructie is gebruikt, en dat de kapdatum van constructiehout dus nog verschilt van het moment waarop een constructie is afgebrand. Gezien de aanwezigheid van duidelijk determineerbaar dierlijk bot (hondenschedel V16) bevat deze een veel groter potentieel op kenniswinst. Op basis van een kosten-baten analyse werd dan ook beslist om enkel de hondenschedel (V16) te dateren via radiokoolstofdatering. Per paalkuil werd uiteindelijk één staal bijgehouden van de oudste laag, dewelke de paalkuil kan dateren. De overige stalen werden afgestoten.

Het staal van de verharde Romeinse straat werden genomen om ze in de toekomst te kunnen vergelijken met stalen van straten die op andere opgravingen in Tongeren worden aangesneden.¹

¹ Vanderhoeven & Dreesen 2025.

Royal Institute for
Cultural Heritage

Natasja De Winter, ARON bvba
Bremakker 35
3740 Bilzen
Belgium

Date 08/10/2025
2016.13259

RADIOCARBON DATING REPORT

Tongeren – Repenstraat

RICH-37688 (Tongeren – 2025- Repenstraat 2025D92 V16) : 1919±21BP

68.2% probability

60AD (57.4%) 130AD

140AD (7.4%) 160AD

190AD (3.5%) 200AD

95.4% probability

30AD (2.0%) 40AD

60AD (93.4%) 210AD

STABLE ISOTOPES RESULTS

RICH	%C	%N	d13C	d15N	at C:N
37688	25.7	9.6	- 19.9	11.0	3.1

References

- Wojcieszak M, Van den Brande T, Ligovich G, Boudin M. July 2020. Pretreatment protocols performed at the Royal Institute for Cultural Heritage (RICH) prior to AMS ^{14}C measurements. Radiocarbon 62(5):1-11.
- Boudin M, Van Strydonck M, van den Brande T, Synal H-A, Wacker L. 2015. RICH –A new AMS facility at the Royal Institute for Cultural Heritage, Brussels, Belgium. Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B: Beam. Interactions with Materials and Atoms 361:120–123.
- Boudin M, Bonafini M, Van den Brande T, Van Strydonck M. 2016-2018. AGE: a new graphitisation apparatus for the ^{14}C -dating laboratory. Bulletin IRPA 35.

Met vriendelijke groeten,

Mathieu Boudin,

Gaia Ligovich

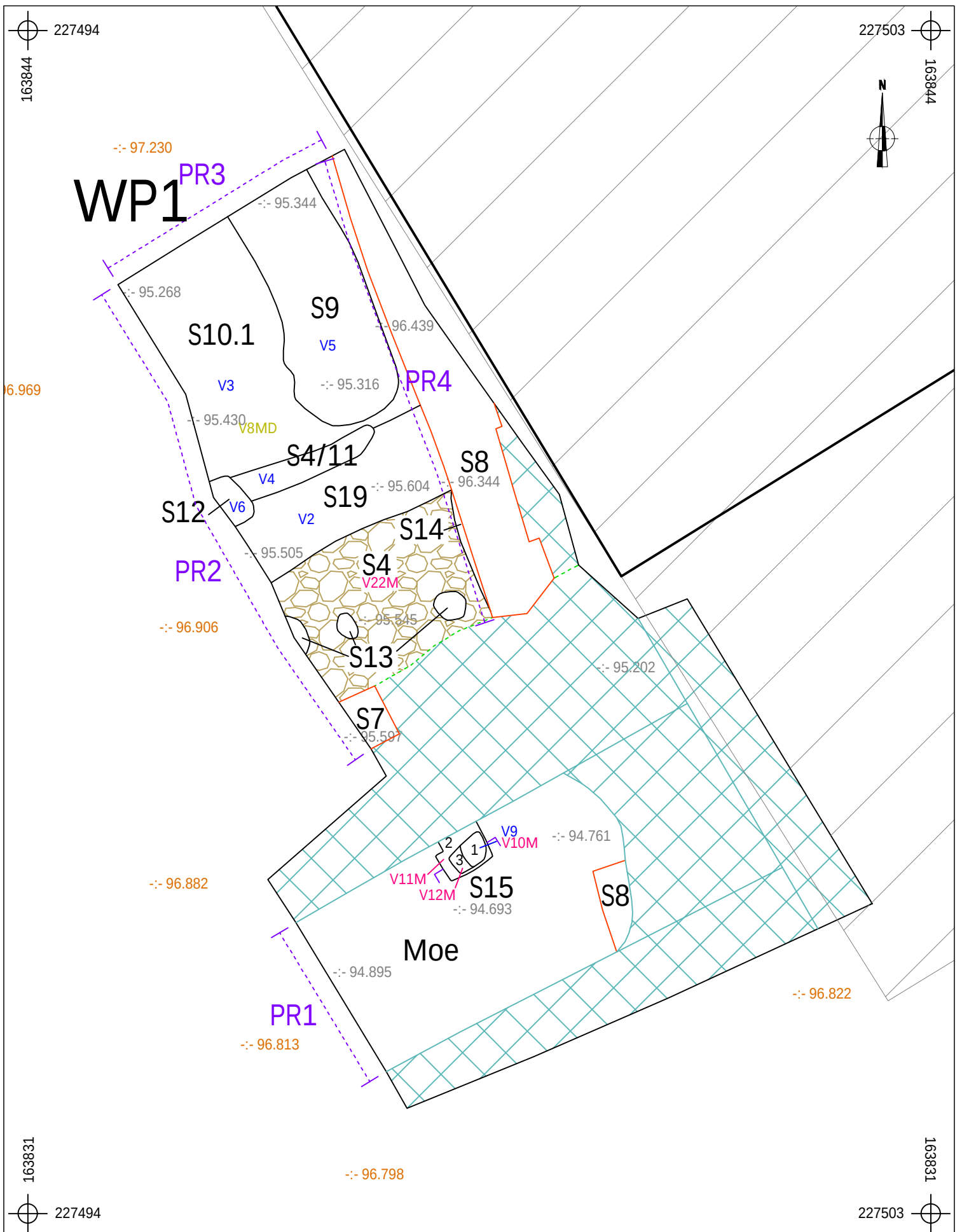

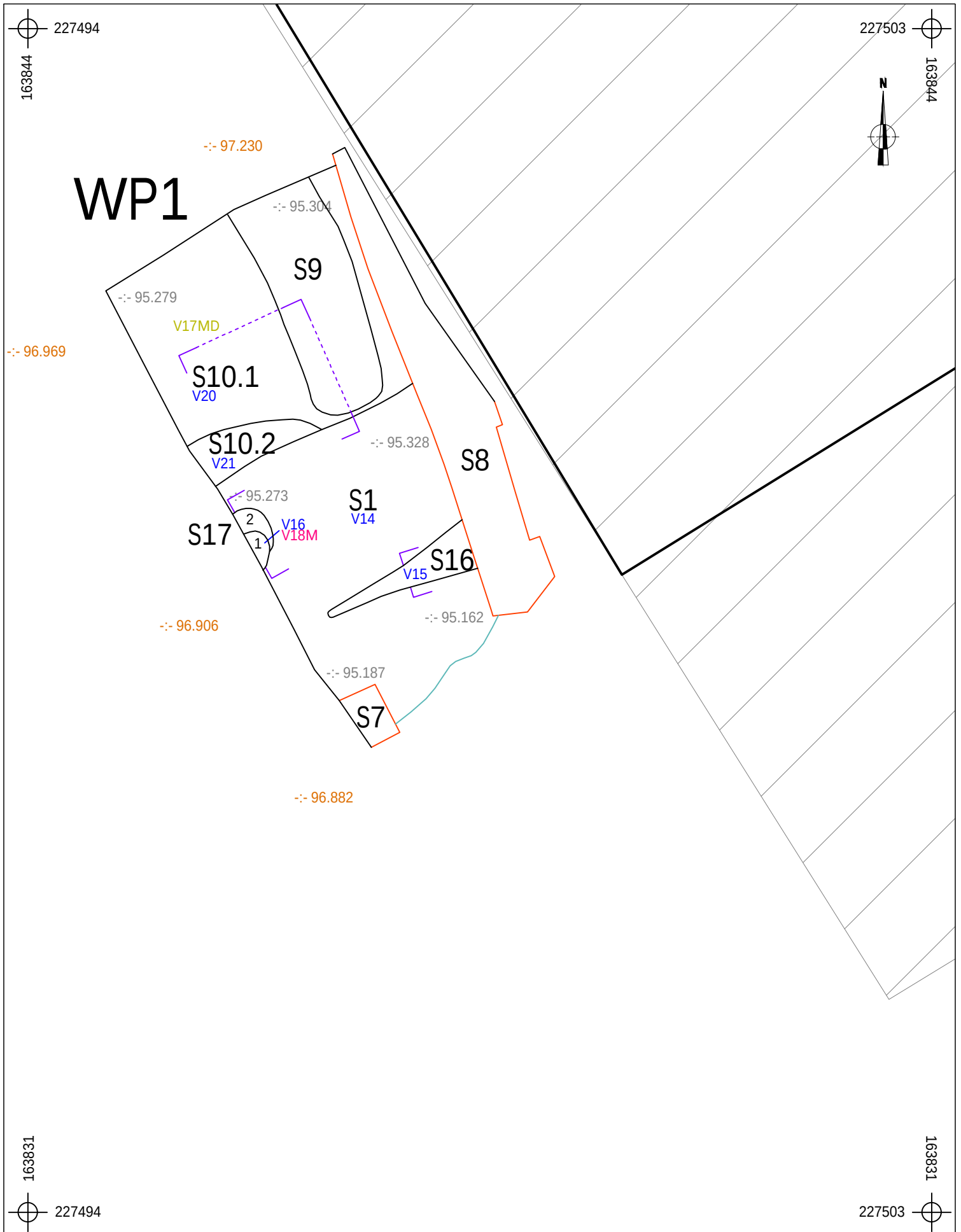
Contact

Dr. Boudin Mathieu
Radiocarbon Dating Laboratory
Jubelpark 1, Parc du Cinquantaire BE-1000 Brussels
T. +32 (0) 2 739 67 02
mathieu.boudin@kikirpa.be

	2025D92 TO-25-RE		Onderwerp	Datum	Legende			
			Overzichtsplan aangelegde werkputten op ontworpen toestand	Mei 2025		Rand werkput		
	Tongeren - Repenstraat	Schaal 1 : 200				Werkputnummer		
						Ontwerp		

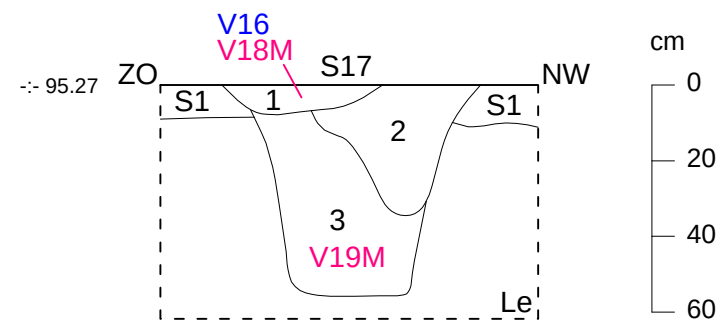
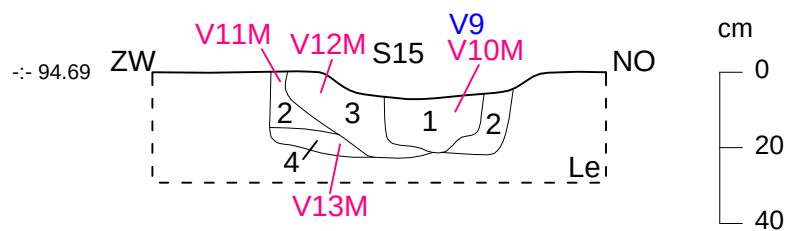
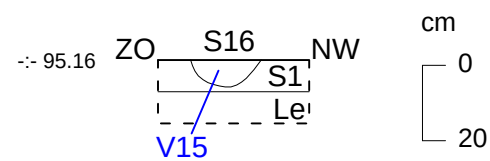
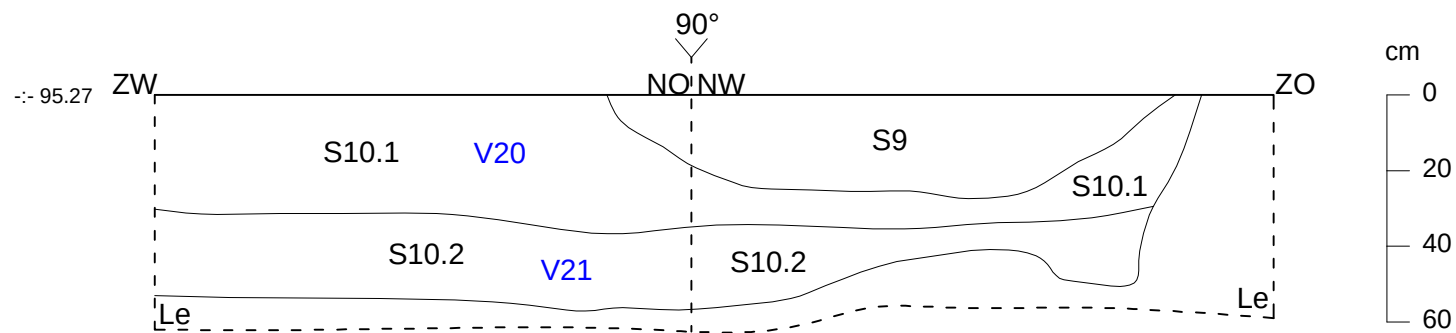
2025D92
TO-25-RE

Tongeren -
Repenstraat

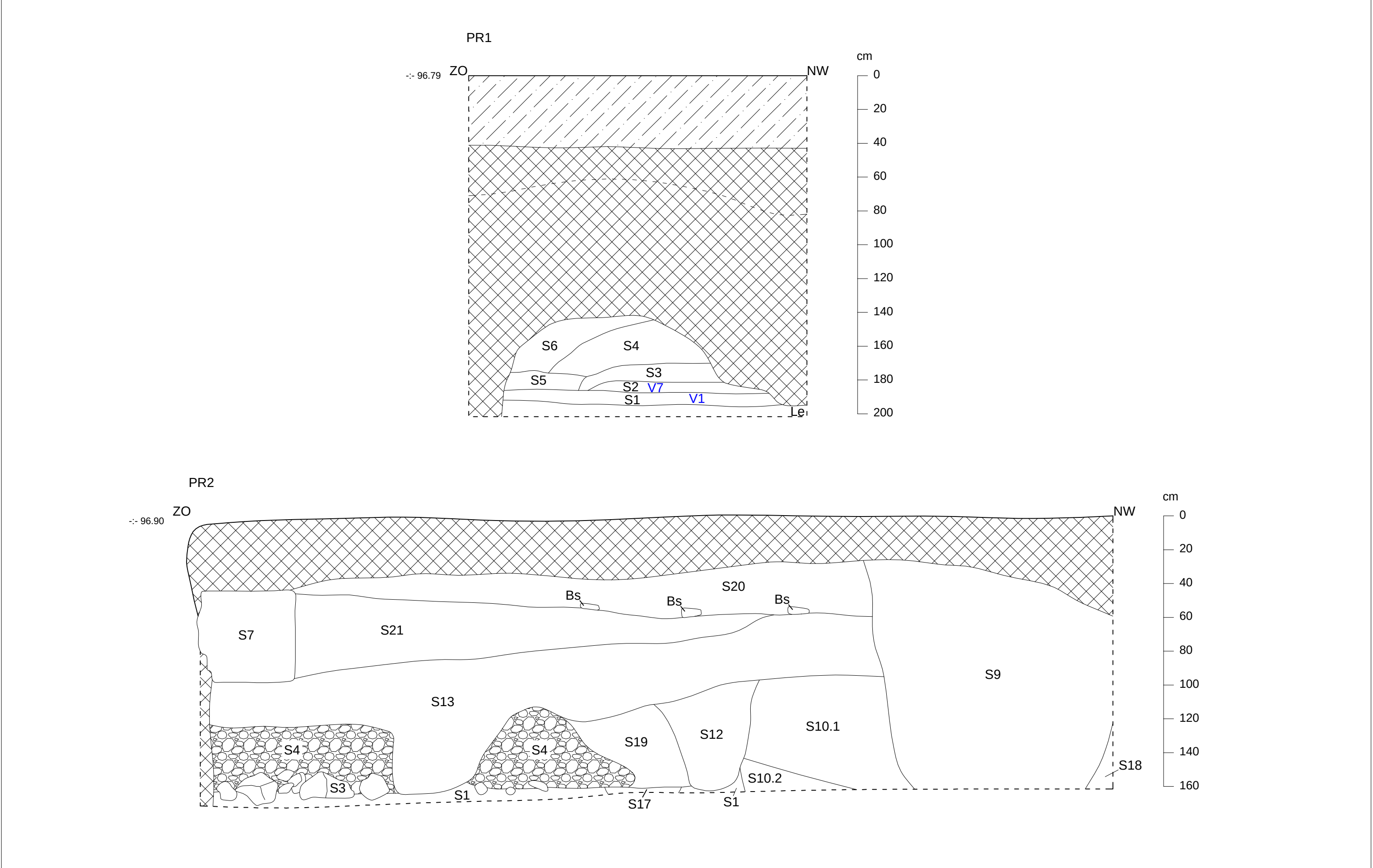
Onderwerp	Datum	Legende						
Detailplan VL2	Oktober 2025	Rand werkput	1	Laagnummer	Verstoring	Coupe/Profiel		
Schaal 1 : 50 		Spoorcontouren	Muurwerk		Niveaueverschil	V1/V1M	Vondst/ Monster	
		S1 Spoornummer	Romeins wegdek		Hoogte MV/Vlak (in m TAW)	V1MD	Metaal- detectie	

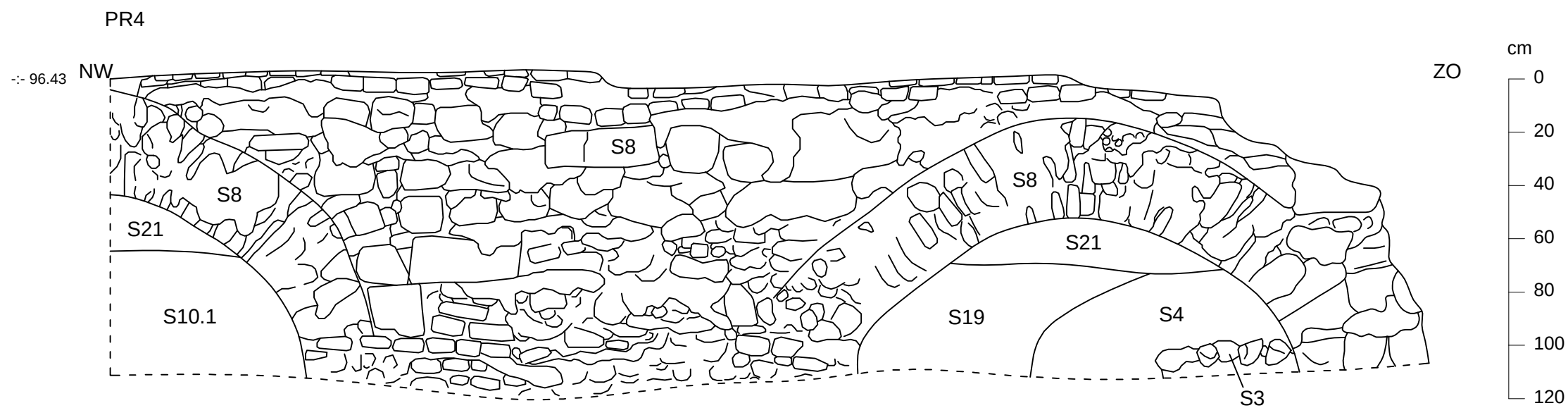
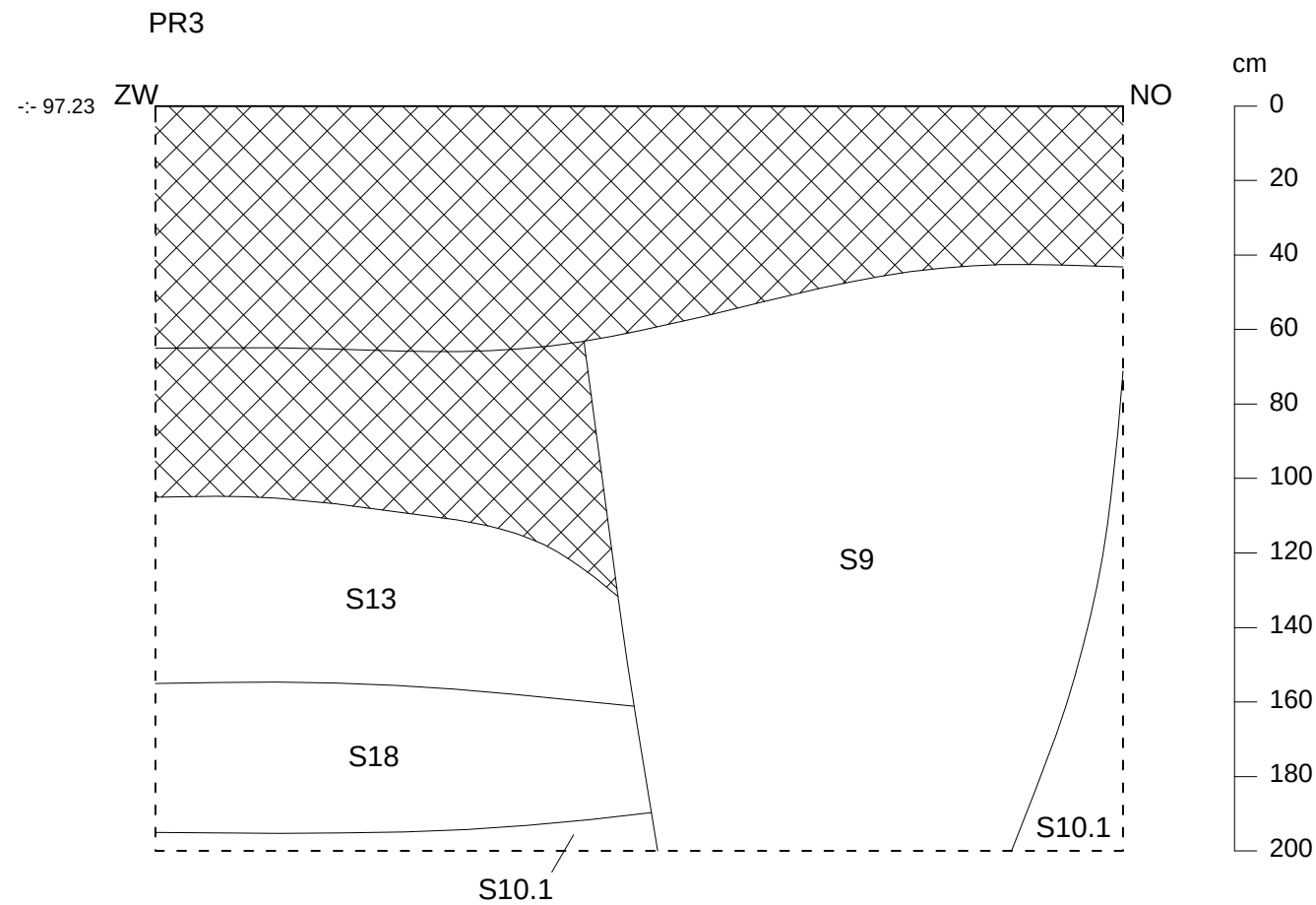

	2025D92 TO-25-RE		Onderwerp		Datum		Legende			
	Tongeren - Reppenstraat		Overzichtsplan behoud in situ op bestaande toestand		Mei 2025					
	Schaal 1 : 200		0 10 m					Rand werkput		Spoorcontouren
								Archeologievrij	-:- 94.247	Absolute hoogte (in m TAW)
								Behoud in situ		

	2025D92 TO-25-RE	Onderwerp	Datum		Legende						
		Coupes	Oktober 2025			Ophoging	1	Laagnummer	Le	Moederbodem	
	Tongeren - Repenstraat	Schaal 1 : 20				Verstoring	V1	Vondstnummer	-:- 95.16	Hoogte TAW	
					S1	Spoornummer	V1M	Monsternummer	NW ZO	Windrichting	

2025D92
TO-25-RE

Tongeren -
Repenstraat

Onderwerp

Profielen

Datum

Oktober 2025

Legende

Ophoging

1

Laagnummer

Le

Moederbodem

Verstoring

V1

Vondstnummer

95.16

Hoogte TAW

S1

Spoornummer

V1M

Monsternummer

NW ZO

Windrichting

Schaal

1 : 20

0

1 m

Kelderbeschrijving Tongeren – Repenstraat 11

Onderstaande fotografische registratie werd uitgevoerd door Dirk Pauwels op 12/01/2021. De locatiennaam stemt overeen met de ruimtebeschrijving zoals aangeduid op het plan bestaande toestand (zie bijlage).

Archief 1

Westfundering

Westfundering

Detail westfundering

Silex en natuursteen (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel met bakstenen bovenbouw.

Archief 03

Oostfundering

Oostfundering

Oostfundering

Detail oostfundering

Natuursteen (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel met bakstenen bovenbouw en binnenmuren.

Kelder 0.1

Noordfundering na afbraak bovenbouw.

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Detail noordfundering

Natuursteen, silex, baksteen en maastrichtersteen (vermoedelijk allen herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel met bakstenen bovenbouw. Opgevulde bakstenen grondbogen. Aan de oostzijde met baksteen aangevuld.

Zuidprofiel na afbraak bovenbouw.

Zeer sterk verstoord door de bouw van de kelder. Geen Romeinse gelaagdheid meer zichtbaar.

Detail zuidprofiel

Detail zuidprofiel

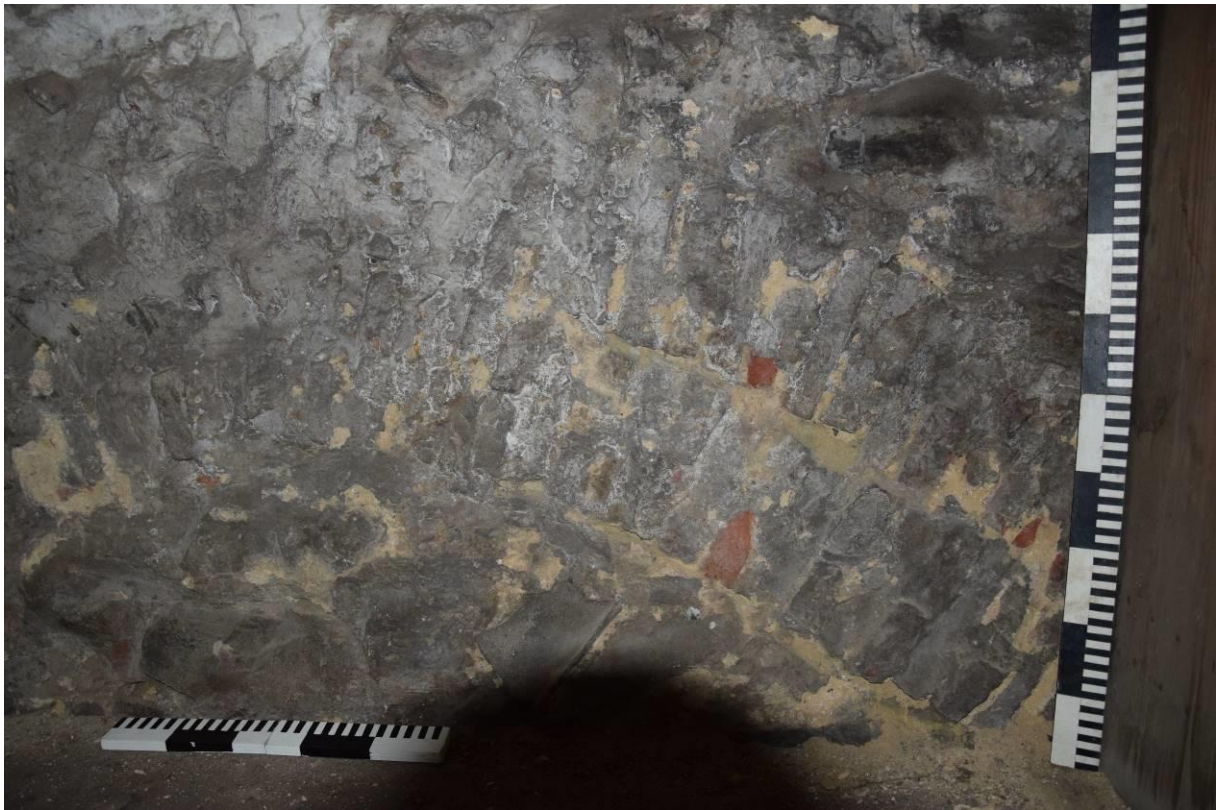

Detail zuidprofiel

Detail zuidprofiel

Gang 0.1

Detail zuidfundering

Zuidfundering: grondboog

Westfundering

Westfundering

Baksteen en natuursteen (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel met bakstenen bovenbouw en binnenmuren. Spitse grondboog is vermoedelijk gelijktijdig opgevuld tijdens de constructie.

Kelder 0.2

Westfundering (noord-helft)

Westfundering (zuid-helft)

Zuid- en westfundering

Detail zuidfundering

Zuidfundering (oost-helft)

Zuidfundering (west-helft)

Natuursteen en silex (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel met bakstenen bovenbouw.

Kelder 0.3

Westfundering

Detail westfundering

Natuursteen en silex (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel.

Kelder 0.4

Westfundering

Detail westfundering

Natuursteen en silex (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel.

Kolenkelder

Westfundering

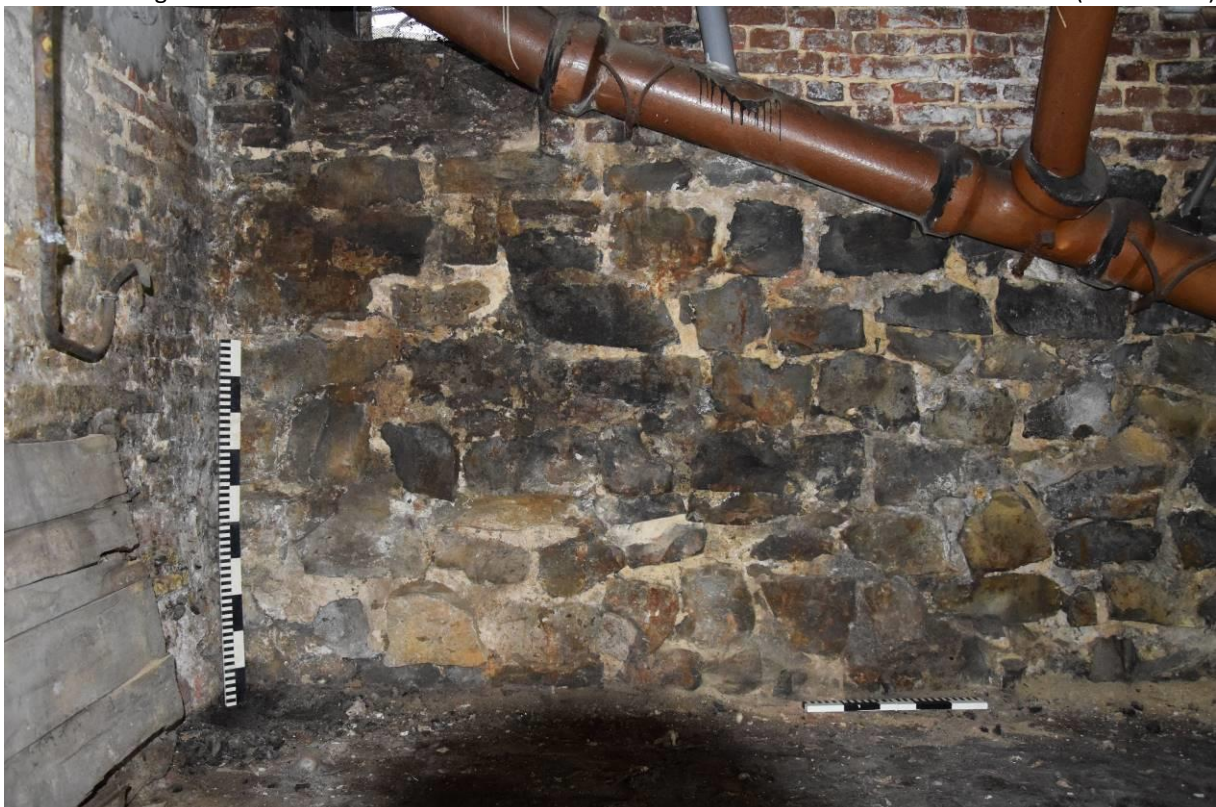

Detail westfundering

Westfundering

(noord-helft)

Westfundering (zuid-helft)

Natuursteen (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel.

Mazoutopslag

Oostfundering

Detail oostfundering

Natuursteen (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel.

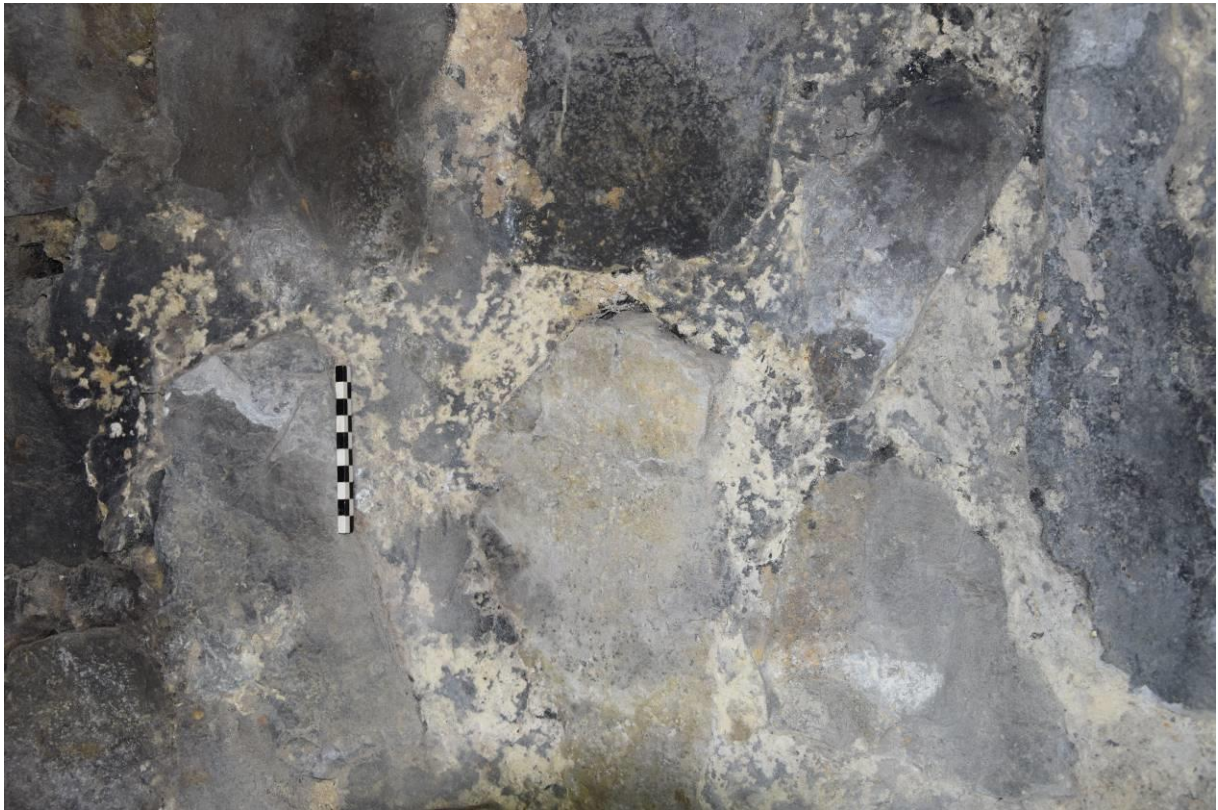
Stookplaats

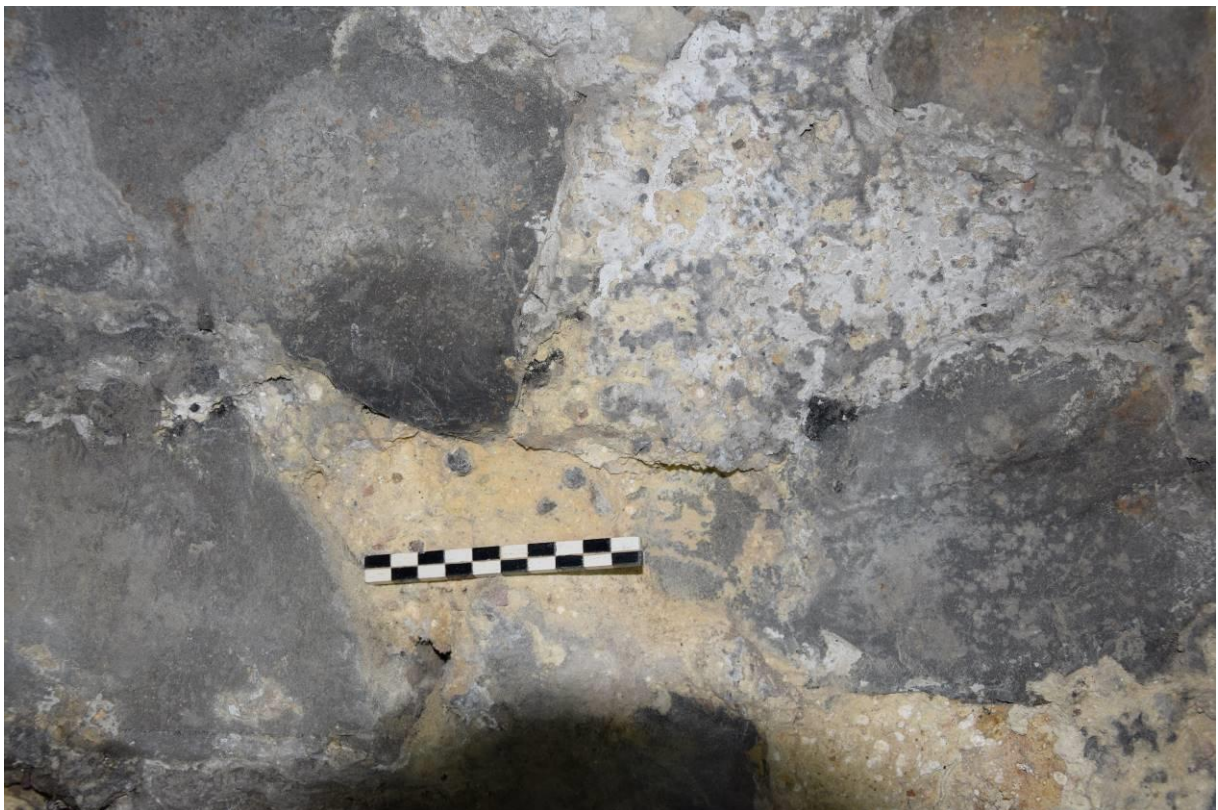
Oostfundering

Oostfundering

Detail oostfundering

Detail oostfundering

Detail oostfundering

Natuursteen (vermoedelijk herbruikt) in een onregelmatig patroon gevat in kalkmortel.

Besluit:

Door de onregelmatige bouwpatronen en het vele hergebruik van diverse materialen is het moeilijk om oude bouwfases te herkennen. Ook duidelijke bouwnaden ontbreken, met uitzondering van de bovenbouw uit baksteen. Dit wil echter niet noodzakelijk wijzen op een aparte bouwfase. De noordfundering van kelder 0.1, gelegen onder de zuidgevel van het hoofdgebouw lijkt met de aanwezige funderingsboog sterk op de funderingen aangetroffen in het Agnetenklooster. Echter, de niet overeenstemmende oriëntatie met het klooster, het overmatige gebruik van natuursteen (in tegenstelling tot baksteen en Maastrichtersteen) en de opgevulde bogen lijken er op te wijzen dat deze muur niet gekoppeld kan worden aan de oudere funderingsmuur met grondbogen die ontdekt werd tijdens de opgraving. Deze laatstgenoemde kan echter wel met zekerheid gerelateerd worden aan de kloosterfunderingen. Mogelijk behoort de noordfundering van kelder 0.1 wel tot een jongere fase van het klooster, gezien de secundaire aanvulling met baksteen. De overige muren van de woning lijken vermoedelijk 19de eeuwse funderingen opgebouwd uit gerecycleerde steenmaterialen, afkomstig van de afbraak van het oude klooster.

